

Raad voor Cultuur

Aan

De Staatssecretaris van
Onderwijs,
Cultuur en Wetenschappen
dr. F. van der Ploeg
Postbus 25000
2700 LZ Zoetermeer

Onderwerp

Advies Actualisering WBC-lijst

R.J. Schimmelpennincklaan 3

Postbus 61243

2506 AE Den Haag

Telefoon 310 66 86

Telefax 361 47 27

E-mail lt@cultuur.nl

Mijnheer de Staatssecretaris,

In antwoord op uw adviesaanvraag van 8 augustus 2000 (kenmerk DCE-00-29816) inzake de actualisering van de WBC-lijst bericht de Raad u het volgende.

Datum

13 december 2001

Uw kenmerk

DCE-00-29816

Uw brief van

8 augustus 2000

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Inleiding: aanpak en werkwijze

Sinds de ontvangst van de adviesaanvraag vorig jaar is door de commissie Wet tot behoud van cultuurbezit van de Raad intensief gewerkt aan de actualisering en herziening van de lijst met beschermde voorwerpen en verzamelingen. Dat deze exercitie nu heeft plaats gevonden – voor het eerst sinds de totstandkoming van de wet - is een direct vervolg op de aanbevelingen van de externe Adviescommissie WBC die in 1999 heeft geadviseerd over de werking van de wet. De aanbeveling luidde dat "eenmaal in de tien jaar de lijst van beschermde voorwerpen en verzamelingen op zijn actualiteitswaarde dient te worden herzien met het oog op aanpassing van de redengevingen tot plaatsing aan veranderde kunst- en cultuurhistorische inzichten dan wel aan veranderingen in de collectie Nederland." (rapport *De wet tot behoud van cultuurbezit, een evaluatie van de werking van de wet*, pag. 39).

Tijdens de voorbereidingsfase voor deze actualisering heeft de Raad nogal wat tijd moeten steken in het verzamelen van het basismateriaal. De Raad is daarbij op een groot aantal moeilijkheden gestuit. Bij brief van 21 december 2000 is u reeds bericht dat dit mogelijk tot vertragingen in de advisering zou kunnen leiden.

Als gevolg van het ontbreken van een goed bijgehouden moederexemplaar van de lijst was bijvoorbeeld niet duidelijk welke voorwerpen en verzamelingen wel en welke niet op de lijst geplaatst waren. Pas na uitvoerig onderzoek kon worden vastgesteld wat daadwerkelijk tot de lijst behoort en wat niet.

Ten aanzien van een aantal voorwerpen moest nogal wat onderzoek gedaan worden om te zien of adviezen uit het verleden – bijvoorbeeld voordrachten voor schrapping - ook geleid hadden tot formele stappen van de kant van het ministerie.

Zowel bij het verzamelen van het basismateriaal als bij de verdere voorbereiding van het advies is veelvuldig en dankbaar gebruik gemaakt van de dossiers van de Inspectie Cultuurbezit. Zonder dit materiaal had het advies niet tot stand kunnen komen.

Nadat het basismateriaal verzameld was kon met de eigenlijke voorbereiding van het advies begonnen worden. De commissie Wet tot behoud van cultuurbezit van de Raad werd daarvoor opgesplitst in een tiental werkgroepen die elk een deel van de lijst opnieuw hebben bekeken. De oude indeling van de lijst in "objecten van kerkelijke kunst" en "objecten van niet-kerkelijke kunst" werd daarvoor losgelaten. In plaats daarvan werd gekozen voor een indeling per objectcategorie (schilderkunst, beeldhouwkunst etc) en periode.

Voor het terrein van de judaica werd een extra deskundige aangetrokken, dr. E. van Voolen van het Joods Historisch Museum, aangezien daarvoor geen specifieke deskundigheid in de commissie aanwezig was.

Over de werkwijze moet verder gemeld worden dat, naast het vele dossier- en literatuuronderzoek, in een aantal gevallen de voorwerpen door de deskundigen ook opnieuw ter plaatse bekeken zijn. Dit leidde tot diverse bezoeken aan particuliere eigenaren en musea, die de werken in bruikleen hebben ontvangen. Zo konden de overwegingen die indertijd een rol hadden gespeeld, daarna aangebrachte conserveringstechnische ingrepen en eventueel veranderde kunsthistorische inzichten beter beoordeeld worden. Tussentijds is verder regelmatig overleg geweest met ambtenaren van de Directie Cultureel Erfgoed van uw ministerie en de Inspectie Cultuurbezit.

Afbakening van het terrein

Binnen de commissie is uitvoerig gediscussieerd over de vraag wat binnen het begrip 'actualisering' zou moeten vallen. Afsproken is dat de bestaande lijst van beschermde voorwerpen en verzamelingen het uitgangspunt zou zijn voor dit project. Alle redengevingen, en daarnaast de toeschrijvingen, feitelijke objectgegevens, literatuurgegevens en dergelijke zijn nauwgezet door de deskundigen van de commissie onder de loep genomen en getoetst.

In een groot aantal gevallen heeft dat geleid tot bijstelling en herformulering van de redengevende omschrijving. In een kleiner aantal gevallen leidde dat tot het advies het betreffende voorwerp van de lijst af te voeren. Nieuwe

toevoegingen aan de lijst zijn vooralsnog zeer beperkt gehouden; het betreft hier aanvullingen bij reeds op de lijst geplaatste voorwerpen of verzamelingen. De Raad zal in vervolg op dit advies – in een later stadium - met afzonderlijke voorstellen komen voor uitbreiding van de lijst met een aantal nieuwe voorwerpen in diverse objectcategorieën.

Opbouw van het advies

Het advies bestaat uit twee delen: een algemeen deel, met een beschrijving van de gevolgde aanpak en werkwijze en de belangrijkste algemene aandachtspunten, conclusies en aanbevelingen. In het tweede deel (bijlage) vindt u per objectcategorie de op de lijst geplaatste voorwerpen en verzamelingen. Behalve de naam van de maker en een korte omschrijving is daar de oorspronkelijke redengeving bij opgenomen. Daaronder staat het belangrijkste commentaar m.b.t. die redengeving (onder het kopje 'opmerkingen') en tot slot volgt het 'advies' met eventueel de tekst van de bijgestelde redengeving, andere gegevens die moeten worden toegevoegd en dergelijke.

Pagina

3

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Algemene aandachtspunten

De belangrijkste punten van algemene aard waar de Raad bij de advisering op stuitte treft u hieronder aan.

De dekking van de lijst

De Raad heeft in het kader van de actualisering zorgvuldig gekeken naar de voorwerpen en verzamelingen die op de lijst geplaatst zijn. Naast een kritische beschouwing van de redengevingen kwam ook de vraag aan de orde wat er eventueel nog ontbreekt op de lijst en daaraan zou moeten worden toegevoegd. Het is echter onmogelijk om het particuliere kunstbezit als geheel te overzien. De vraag in hoeverre de lijst dan ook 'dekkend' is, is niet te beantwoorden. Bij het voordragen van (nieuwe) voorwerpen en verzamelingen voor plaatsing op de lijst is altijd sprake van een zekere mate van toeval. De Raad beschouwt dat als een gegeven. Om de (mogelijke) gaten af te dekken, is het duidelijk dat het particuliere kunstbezit in Nederland in het kader van de Wet tot behoud van cultuurbezit een voortdurende bron van aandacht moet zijn. Raad, Inspectie en de Directie Cultureel Erfgoed van het ministerie zullen gezamenlijk met andere instellingen daarbij een actieve rol moeten spelen.

Het beheer van de lijst

Ten aanzien van het (fysieke) beheer van de WBC-lijst zijn er duidelijke problemen. De Raad heeft moeten constateren dat er in de huidige situatie geen actueel exemplaar van de lijst van beschermde voorwerpen en verzamelingen wordt

bijgehouden.

De eerst aangewezen voor het bijhouden en up-to-date houden van de officiële lijst is het ministerie van OCenW zelf als formele dossierhouder. De Raad heeft geconstateerd dat dat nu niet gebeurt. Ook is er thans formeel geen andere dossierhouder door het ministerie aangewezen.

De "lijst" is momenteel ook niet meer dan een papieren lijst, een verzameling van bij elkaar gevoegde redengevingen. Er bestaat wel een exemplaar van de lijst dat in een geautomatiseerd bestand wordt bijgehouden, maar daarbij moet met nadruk worden opgemerkt dat het een *werkbestand* betreft van de Inspectie Cultuurbezit, dat primair bedoeld is voor eigen gebruik. De teksten van de redengevingen in dat bestand wijken in een aantal gevallen ook af van de door de minister vastgestelde teksten. Ten behoeve van de taakuitoefening door de Inspectie is daarnaast een groot aantal andere velden en gegevens ingevoerd.

In aansluiting hierop beveelt de Raad aan dat het ministerie van OCenW als formele dossierhouder de taak van het beheer van de lijst met beschermde voorwerpen en verzamelingen op zich neemt. De lijst zoals die nu bestaat en verstrekt wordt aan derden is een papieren document, dat handmatig moet worden bijgehouden waardoor de kans op fouten en vergissingen tamelijk groot is. Het zou derhalve aanbeveling verdienen dat de lijst in een geautomatiseerd en beveiligd bestand wordt ondergebracht, bij voorkeur ook voorzien van digitale afbeeldingen van de betreffende voorwerpen. Mocht het ministerie deze taak niet zelf willen of kunnen uitvoeren, dan zal duidelijk moeten zijn aan welke andere (rijks)instelling die verantwoordelijkheid wordt gedelegeerd.

De Raad wil verder aanbevelen dat een reglement wordt opgesteld waarin de verhouding tussen de verschillende bij de wet betrokken instellingen alsmede de taken en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wet helder worden verwoord. Momenteel is niet altijd even duidelijk wat van wie wordt verwacht.

De lijst en Internet

De Raad wil er verder nog eens op wijzen dat het van het grootste belang is dat met het materiaal van de lijst zorgvuldig wordt omgegaan. Van publicatie van de lijst op internet, zoals geadviseerd is door de Raad van State naar aanleiding van het voorstel tot wijziging van de Wet tot behoud van cultuurbezit, is de Raad in principe geen voorstander. De lijst is weliswaar openbaar - zonder uiteraard de gegevens van de eigenaren en de verblijfplaatsen van de voorwerpen -, maar een dergelijke publicatie zou toch teveel suggereren dat het hier om een vorm van *openbaar* kunstbezit gaat. Dat gaat alleen op voor die voorwerpen die in bruikleen zijn gegeven

aan museale instellingen. Een groot aantal werken bevindt zich echter nog gewoon bij de particuliere eigenaren. Publicatie van de lijst op internet is een vorm van *actieve* openbaarmaking die niet alleen een aantasting van de privacy van de eigenaren kan betekenen, maar ook de veiligheid van de betreffende voorwerpen in gevaar zou kunnen brengen. De Raad wil u hierom dan ook in overweging geven af te zien van publicatie van de WBC-lijst op internet.

Ensembles van roerend en onroerend erfgoed

De problematiek van de ensembles waarover de Raad in het verleden reeds meermalen heeft geadviseerd (zie o.m. de adviezen van 2 november 1994, 23 april 1998 en 7 juli 1998) blijft actueel en de aandacht vragen. Ook op het recente vaksymposium *Leven in toen* in het kader van de Manifestatie Historisch Interieur 2001 kwam dit punt weer als een probleem aan de orde.

Roerende zaken die zich in het interieur van een rijksmonument bevinden, zijn volgens de Monumentenwet 1988 niet beschermd, met uitzondering van die bestanddelen van een gebouw die "aard- en nagelvast" zijn. Waardevolle meubels of andere interieuronderdelen zijn voornamelijk onbeschermd, tenzij ze (als verzameling) geplaatst zijn op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit. Door het schemergebied tussen deze twee wetten kunnen er gemakkelijk lacunes in de bescherming ontstaan. Bovendien is het, in de gevallen waar zich dat voordoet, van groot belang dat er in de redengeving een verband wordt gelegd met de oorspronkelijke plaats waar de interieuronderdelen zich - nog - bevinden. Bij dergelijke ensembles is sprake van een duidelijke (historische of materiële) gebondenheid aan een als monument beschermd gebouw. De cultuurhistorische waarde is juist gelegen in het bijeen zijn en blijven van het roerend en het onroerend erfgoed op één locatie (*in situ*).

De bescherming van ensembles is onder de huidige wetgeving nog steeds niet mogelijk. Zoals gezegd heeft de Raad in het verleden meermalen hierover adviezen uitgebracht. Een van de belangrijkste adviezen over het onderwerp was dat van 2 november 1994 met als bijlage een uitvoerige notitie, die tot stand was gekomen in samenwerking met de toenmalige Rijksdienst Beeldende Kunst en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

De externe Adviescommissie Wet tot behoud van cultuurbezit die in 1999 adviseerde over de evaluatie van de wet besteedde in haar rapport ook aandacht aan dit onderwerp. Deze commissie adviseerde de minister, voordat zou worden overgegaan tot enige vorm van wettelijke bescherming van ensembles, uit te zoeken in hoeverre via een meer positief werkend juridisch instrument het voor eigenaren aantrekkelijk gemaakt kan worden om ensembles bij elkaar te houden

Pagina

5

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(rapport *De wet tot behoud van cultuurbezit, een evaluatie van de werking van de wet*, pag. 38).

Het is de Raad niet duidelijk wat met deze aanbeveling is gebeurd. In de eerste maanden van dit jaar zou een gezamenlijk rapport van uw ministerie, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de Inspectie Cultuurbezit over de ingewikkelde problematiek van het roerend/onroerend erfgoed verschijnen. De Raad neemt aan dat daarin ook bovengenoemde kwestie zou worden opgenomen. Aangezien het rapport nog niet verschenen is, heeft de Raad de resultaten ervan niet kunnen meenemen in dit advies. De Raad wil de problematiek en de noodzaak van de bescherming van cultuurhistorisch unieke ensembles *in situ* nogmaals met klem onder uw aandacht brengen. Met het uit elkaar halen van dergelijke ensembles gaan zeer unieke en waardevolle onderdelen van ons cultureel erfgoed verloren. Het baart de Raad zorgen dat na zoveel jaren van discussie over dit onderwerp er nog steeds geen duidelijkheid gegeven kan worden hoe met de bescherming van ensembles omgegaan moet worden.

Pagina

6

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Conservering en restauratie

Tot slot nog enkele opmerkingen met betrekking tot de conservering van beschermde voorwerpen.

De Raad is verheugd dat de reeds bestaande subsidiemogelijkheid voor de conservering en restauratie van op de lijst geplaatste voorwerpen door de Mondriaan Stichting wordt voortgezet. Voor de eigenaren van beschermde voorwerpen is dit een belangrijke voorziening.

Een algemeen punt van zorg, waar de Raad bij de actualisering tegenaan liep, is het feit dat de wet niet voorziet in een goed beheer van hetgeen onder die wet valt. De Raad beseft dat dit een moeilijk punt is, maar zolang er geen zorgplicht of onderhoudsplicht bestaat voor de eigenaar van een beschermd voorwerp, is men, ondanks de plaatsing op de lijst, er dus niet van verzekerd dat een voorwerp ook goed bewaard blijft. Een grote achteruitgang in conditie of ingrijpende conserverings- en restauratiehandelingen kunnen betekenen dat de authenticiteit van een voorwerp dermate sterk wordt aangetast dat de (geldigheid van) plaatsing op de lijst opnieuw bekeken moet worden.

Een pasklare oplossing is voor dit probleem niet aanwezig.

Wel verdient het aanbeveling dat de eigenaren van beschermde voorwerpen en verzamelingen op de hoogte worden gesteld van de bestaande subsidiemogelijkheden voor conservering en restauratie. Hiervoor zou een goed toegankelijke publieksfolder gemaakt moeten worden. Daarin zouden ook handreikingen en aanbevelingen opgenomen moeten worden voor het beheer van kunstvoorwerpen en de adressen en telefoonnummers van (kennis)instellingen op het

gebied van conservering en restauratie zoals het Instituut Collectie Nederland (zie als voorbeeld de ICN-folder *Doen en laten. Vuistregels voor het omgaan met museale voorwerpen*).

Een heel andere problematiek wordt gevormd door voorwerpen met mechanische onderdelen of voorwerpen met een industriële herkomst (draaiorgels, andere muziekinstrumenten, wetenschappelijke instrumenten, historische transportmiddelen). Juist het voortgaande gebruik van deze voorwerpen zorgt ook voor het behoud ervan. Door dat gebruik ontstaat echter slijtage en dat leidt weer op termijn tot de noodzakelijke vervanging van authentieke onderdelen. Het is echter niet duidelijk hoe hiermee in het kader van deze wet omgegaan moet worden. Verdere meningsvorming hierover moet nog plaatsvinden. De Raad adviseert dit, bijvoorbeeld in samenwerking met Stabien (Service- en Adviesbureau Industrieel Erfgoed Nederland), het MCN (Mobiele Collectie Nederland), de diverse federaties die historische transportmiddelen beheren en de sectie Technische en Transportmusea van De Nederlandse Museumvereniging verder aan te pakken.

Pagina

7

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Voorlichting en communicatie

Het laatste punt betreft een aanbeveling om in de toekomst meer te doen aan de voorlichting met betrekking tot de wet. Bij de bezoeken aan een aantal eigenaren is het de Raad opgevallen dat in de meeste gevallen er wel een besef is dat een voorwerp geplaatst is op de lijst, maar wat dat vervolgens betekent is zo goed als onbekend. De inhoud van de wet, de gevolgen van plaatsing en de rechten en plichten van de eigenaar zouden op een heldere, niet-ambtelijke manier moeten worden opgenomen in een goede publieksbrochure. Ook zou daarbij aandacht moeten worden besteed aan de verschillende instellingen die bij de wet betrokken zijn: de Raad voor de advisering, het ministerie voor de eigenlijke plaatsing en de Inspectie voor het verdere traject daarna. Verwijzing naar een duidelijk aanspreekpunt bij vragen of onduidelijkheden is ook essentieel. Bij vragen over de conservering of bewaaromstandigheden (zie boven) zou verwezen moeten worden naar de deskundigen van het Instituut Collectie Nederland. Duidelijk is dat er meer aandacht besteed moet worden aan de communicatie met en informatievoorziening aan de eigenaren.

Vervolg op dit advies

Na dit advies is nog een aantal vervolgadvisen te verwachten in het kader van de actualisering van de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit. In de bijlage bij het advies heeft de Raad aangegeven dat in een aantal gevallen de meningsvorming nog niet kon worden afgerond

omdat nader (wetenschappelijk) onderzoek nodig was of gegevens niet voorhanden waren.
In de paragraaf 'Afbakening van het terrein' heeft de Raad aangegeven nog met afzonderlijke voorstellen te komen voor uitbreiding van de lijst met een aantal nieuwe voorwerpen in diverse objectcategorieën. Het kan daarbij gaan om voorwerpen die, bij nadere beschouwing, van groter cultuurhistorisch belang worden geacht dan andere reeds op de lijst geplaatste voorwerpen. In sommige gevallen betreft het ook geheel nieuwe voordrachten, bijvoorbeeld op terreinen die tot nu toe minder in de aandacht hebben gestaan.
Zoals hierboven verder reeds gemeld moet het rapport over de problematiek van het roerend/onroerend erfgoed afgewacht worden. Het is voor de Raad thans niet te beoordelen of de uitkomsten daarvan nieuwe voordrachten tot gevolg zullen hebben of tot herziening van reeds geplaatste verzamelingen zullen leiden. Tot slot is er de problematiek van het behoud van voorwerpen met mechanische onderdelen of voorwerpen met een industriële herkomst. In samenwerking met een aantal organisaties zal verdere meningsvorming hierover plaats moeten vinden. Daarna kan pas overzien worden wat dat betekent voor de advisering in het kader van de Wet tot behoud van cultuurbezit.

Pagina

8

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Het advies is voorbereid door de leden en deskundigen van de commissie Wet tot behoud van cultuurbezit van de Raad, onder voorzitterschap van mw. mr. W. Sorgdrager. Het secretariaat was in handen van drs. E.J. Hendrikse. Aan de leden en deskundigen is voor hun inzet bij de totstandkoming van dit advies grote dank verschuldigd.

Hoogachtend,

mr. W. Sorgdrager
Voorzitter

dr. J.A. Brandenburg
Algemeen secretaris

1 Advies Actualisering WBC-lijst

I

Pagina

9

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

ARCHEOLOGIE/WAPENKUNDE

(
d
o
s
s
i
e
r
n
u
m
m
e
r

Pagina
10
Oms kenmerk
wbc-2000.1785/2

I
C
B
:

1
0
8
)

ANONIEM
"Hamer van St. Maarten"

Oorspronkelijke redengeving:

Dit unieke voorwerp vertoont een directe samenhang met de Nederlandse cultuurgeschiedenis. Het is het enige prehistorische voorwerp dat in Middeleeuwse context is verwerkt.

Deze stenen bijl, die behoorde tot de kerkschat van de Dom van Utrecht, was oorspronkelijk een heidense cultische bijl, die door een missionaris is gekerstend. Men geloofde dat St. Maarten met deze bijl de afgoden had vernietigd. Iets boven het midden van de steel is een band met inscriptie aangebracht die luidt: 'De ijdele afgodsbeelden storten neer, getroffen door de bijl van St. Martinus. Laat niemand geloven dat zij goden zijn, die zo makkelijk neerstorten.'

Opmerkingen:

De literatuurgegevens en de redengeving moeten worden aangepast.

Advies:

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:
H. van Os, De Weg naar de Hemel. Reliekverering in de

*Middeleeuwen, Baarn 2000 (tentoonstelling
Amsterdam/Utrecht 16/12/2000 -22/4/2001), pag. 169-170,
afb. 199.*

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

*"Dit unieke voorwerp vertoont een directe samenhang met de
Nederlandse cultuurgeschiedenis. Het is het enige
prehistorische voorwerp dat in Middeleeuwse context is
verwerkt.*

*Deze stenen bijl, die behoorde tot de kerkschat van de Dom
van Utrecht, was oorspronkelijk waarschijnlijk een heidense
cultische bijl, die door een missionaris is gekerstend. Men
geloofde dat St. Maarten met deze bijl de afgoden had
vernietigd.*

*Iets boven het midden van de steel is een band met inscriptie
aangebracht die luidt: 'De ijdele afgodsbeelden storten neer,
getroffen door de bijl van St. Martinus. Laat niemand geloven
dat zij goden zijn, die zo makkelijk neerstorten.'*

Pagina

11

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 131)

ANONIEM
Zogenaamd Wapenhemd van Koning Zwentibold
(Sanderboud)

Oorspronkelijke redengeving:

Middeleeuws groen fluweel is zeer zeldzaam, omdat de groene kleur niet erg sterk is.

Opmerkingen:

De redengeving moet worden bijgesteld. Dit dossier behoort tot een kerkschat waarvan reeds vijf onderdelen op de lijst geplaatst zijn. De Raad zal te zijner tijd met een nader advies komen om de gehele kerkschat als verzameling voor te dragen voor plaatsing op de lijst.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Een van de zeer weinige seculaire kledingstukken die uit de Middeleeuwen overgebleven zijn.

Middeleeuws groen fluweel is zeer zeldzaam, omdat de groene kleur niet erg sterk is."

Pagina

12

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 174)

MIDDEN BRONSTIJD
Zwaard van Jutphaas

Oorspronkelijke redengeving:

Ongeslepen zwaard van het St. Brandan-Tréboul type.

Van dit type zwaarden, waarschijnlijk bedoeld voor
ceremonieel gebruik, zijn er maar vier bekend.

Van de twee in Nederland gevonden exemplaren bevindt
alleen dat van Jutphaas zich nog in ons land.

Pagina

13

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Er zijn geen opmerkingen t.a.v. de redengeving.

Advies:

De redengeving behoeft niet te worden bijgesteld.

2 Advies Actualisering WBC-lijst

II

BEELDHOUKUNST

Pagina

14

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 039)

ANONIEM
Vijf balkdragers

Oorspronkelijke redengeving:

Samen met de 14 eikenhouten balkdragers uit de trouwzaal van het Raadhuis in Zwolle, waarschijnlijk uit hetzelfde atelier afkomstig, vormen deze balkdragers een uniek ensemble van houtsnijwerk van ongekend hoge kwaliteit die alleen in de IJsselstreek voorkomt in de eerste helft van de 15e eeuw. Deze Zwolse balkdragers moeten als mijlpaal en hoogtepunt beschouwd worden van de middeleeuwse beeldhouwkunst in Nederland.

Pagina

15

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De gegevens in de korte omschrijving en de redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

In de Korte omschrijving moet komen te staan: *Tweede helft* 15de eeuw (in plaats van 'eerste helft').

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Deze eikenhouten balkdragers, afkomstig uit het zogeheten 'Huis met de Hoofden' in de Goudsteeg te Zwolle, zijn voorzien van houtsnijwerk van ongekend hoge kwaliteit zoals die in de Noordelijke Nederlanden gedurende de tweede helft van de 15de eeuw alleen in de IJsselsteden voorkomt. Deze objecten kunnen als een mijlpaal in de ontwikkeling van de beeldhouwkunst worden beschouwd; alleen de nog ter plaatse aanwezige balkdragers in de trouwzaal van het Zwolse raadhuis, die vermoedelijk uit hetzelfde atelier afkomstig zijn, kunnen met deze zeer uitzonderlijke exemplaren vergeleken worden."

(dossiernummer ICB: 052)

ADRIAEN VAN WESEL

Twee altaarfragmenten uit de St. Jan, Den Bosch

Oorspronkelijke redengeving:

Belangrijke altaarfragmenten van deze grootste Nederlandse beeldhouwer uit de late middeleeuwen, gemaakt voor de grootste Nederlandse basiliek uit die tijd.

Met andere bekende fragmenten van het altaar in Nederland, tesamen een uniek geheel binnen het oeuvre van Van Wesel.

Opmerkelijke typologie.

Adriaen van Wesel (ca. 1420-ca. 1499) is de belangrijkste Nederlandse beeldhouwer in hout en steen uit de 15de eeuw.

Gevestigd te Utrecht voert hij grote opdrachten uit voor Den Bosch, Zwolle en Delft.

Pagina

16

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Gegevens van de korte omschrijving, de literatuur en de redengeving moeten worden bijgesteld.

Dit dossier behoort, samen met een ander dossier, tot een grotere verzameling. De Raad zal te zijner tijd met een nader advies komen om de gehele verzameling voor te dragen voor plaatsing op de lijst.

Advies:

Bij de afmetingen moet \emptyset vervangen worden door '*diepte*'. De datering ligt rond 1475 - 1477.

Als nieuwe literatuur moet worden toegevoegd:

Jos Koldewey, Paul Vandenbroeck, Bernard Vermet, catalogus Jheronimus Bosch, alle schilderijen en tekeningen, Museum Boijmans Van Beuningen, Gent/Amsterdam 2001, pp. 70 – 80, afb. 62a-b.

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Belangrijke fragmenten (zijluiken) van het Mariaretabel van de Lieve Vrouwe Broederschap in de St Jan van Den Bosch van deze bela

ngrijke Nederlandse beeldhouwer uit de late middeleeuwen. Bijzonder is dat ze nog steeds in het bezit zijn van de Illustere Lieve Vrouwe Broederschap, de opdrachtgever van Van Wesel. Tezamen met andere bekende fragmenten van het altaar in Nederland een uniek geheel binnen het oeuvre van Van Wesel. Bijzonder is ook dat de archiefgegevens betreffende bestelling en levering bewaard zijn gebleven.

Op de fragmenten is een bijzondere iconografische

voorstelling te zien: Het visioen van keizer Augustus: Augustus en de Sibylle van Tibur, en Het visioen van Johannes: de evangelist Johannes op Patmos. Adriaen van Wesel (ca. 1417-ca. 1490) is een belangrijke Nederlandse beeldhouwer uit de 15de eeuw die in hout en steen heeft gewerkt. Hij was gevestigd te Utrecht en voerde grote opdrachten uit voor Den Bosch, Zwolle en Delft."

Pagina

17

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 18
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

0
6
7
)

ANONIEM KLEEFES-GELDERS
Maria met kind

Oorspronkelijke redengeving:

Sculpturen uit de periode van de "internationale stijl" zijn in ons land zeer zeldzaam.

Dit beeld, ontstaan onder invloed van de Franse ivoren, vormt een hoogtepunt in deze stijl.

Opmerkingen:

Gegevens in de korte omschrijving, de literatuurverwijzing alsmede de redengeving moeten aangepast worden.

Advies:

De datering moet zijn "*eerste kwart 15de eeuw, Gelders/Kleefs (?)*"

De juiste literatuurverwijzing is:

Beeldhouwkunst van de middeleeuwen tot heden uit het Aartsbisschoppelijk Museum te Utrecht, Amsterdam/Brussel 1962, nr. 48 (pag. 49), afb. 26.

Overige nieuwe literatuurverwijzingen die toegevoegd moeten worden:

Catalogus 'Die Parler und der Schöne Stil 1350-1400', I, Köln 1978, p. 116.

Catalogus De Gouden eeuw van Gelre. Kunst en cultuur in het oude hertogdom (bij exposities te Kevelaer, Nijmegen, Zutphen, Roermond) Geldern 2001, cat. nr. 15, p. 123.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Sculpturen in navolging van de "internationale stijl", in Nederland vervaardigd, zijn in ons land zeer zeldzaam. Het beeld is enerzijds vervaardigd in navolging van het type van de "Schöne Madonnen", anderzijds zijn er kenmerken van de Sluteriaanse Bourgondische hofkunst."

Pagina

19

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 068)

ANONIEM HOLLANDS-STICHTS
Pietà

Oorspronkelijke redengeving:

Uit de Hollands-Stichtse school in de 15de eeuw is weinig bewaard gebleven. De horizontale ligging van het lichaam wijst op een tamelijk vroeg tijdstip.

Daar tevens de herkomst vaststaat, is het beeld een uitgangspunt bij de bestudering van de middeleeuwse beeldhouwkunst in ons land.

Pagina

20

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Op dit moment zijn er te weinig argumenten om het beeld op de lijst te houden. De herkomst uit de Vituskerk te Huizen is niet bewezen, deze is slechts "overlevering". Het is aannemelijker dat het oorspronkelijk uit de middeleeuwse kerk van Blaricum afkomstig is. Ook dit is niet zeker. Nadat het in de 19de eeuw was gevonden bij het ploegen in Blaricum is het beeld op diverse plaatsen "aangevuld" en gepolychromeerd. Tevens werd "hier en daar wat bijgesneden". Rond 1914 is het gerestaureerd door schilder Jan Oosterman. In 1936 is het gerestaureerd door Jan Eloy Brom en is de polychromie weer verwijderd. Omdat de herkomst niet zeker is en vanwege de vele aanvullingen en restauraties wordt voorgesteld dit beeld van de lijst af te voeren.

Advies:

Afvoeren van de lijst met beschermde voorwerpen.

(dossiernummer ICB: 069)

ANONIEM NOORD-NEDERLANDS
St. Barbara

Oorspronkelijke redengeving:

Sculpturen uit het midden van de 15de eeuw zijn schaars.
De herkomst Zwolle maakt dit beeld tot een vast kernpunt in
de Noord-Nederlandse school.

Opmerkingen:

De herkomst "Zwolle", die in de redengeving genoemd wordt,
is een onterechte veronderstelling gebaseerd op het
(mogelijke) feit dat het beeldje in de Middeleeuwen in Zwolle
in een hofje heeft gestaan. Het probleem is dat er bij dit beeld
meer vragen zijn dan antwoorden. De redengeving is
derhalve niet sluitend te krijgen. Geadviseerd wordt derhalve
dit voorwerp van de lijst af te voeren.

Advies:

Afvoeren van de lijst met beschermde voorwerpen.

Pagina

21

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 070)

ANONIEM KAMPENS OF UTRECHTS

Maria met kind

Oorspronkelijke redengeving:

Een dergelijk beeld van bijna één meter hoog en dan in
pijpaarde uitgevoerd komt verder in ons land niet voor.
De herkomst, vanouds in het van oorsprong middeleeuwse
Zwelse hofje, wijst op een ontstaan in deze omgeving, of
Utrecht, hetgeen een houvast betekent bij verdere studie.

Pagina

22

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De korte omschrijving en de redengeving moeten worden
aangepast.

Advies:

Bij de 'Korte omschrijving' moet worden toegevoegd *Sporen
van* oude polychromie. Ook moet hier worden vermeld dat het
hoofd van het kind ontbreekt. "Utrecht" moet hier worden
geschrapt.

De redengeving moet als volgt bijgesteld worden:

*"Een dergelijk beeld van bijna één meter hoog en dan in
pijpaarde uitgevoerd komt verder in ons land niet voor. Binnen
de groep overgebleven pijpaarden beelden kan het vanwege
dit uitzonderlijke formaat aangemerkt worden als uniek en
onvervangbaar.*

*De herkomst, vanouds in het van oorsprong middeleeuwse
Zwelse hofje, wijst op een ontstaan in deze omgeving hetgeen
een houvast betekent bij verdere studie."*

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 23
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

0
7
1
)

ANONIEM KLEEFES
Maria van Calvarie van Aduard

Oorspronkelijke redengeving:

Stenen sculptuur van groot formaat uit de middeleeuwen is zeldzaam. Natuursteen moest worden geïmporteerd bij het ontbreken van zandsteengroeven in ons land. De herkomst uit de abdij van Aduard, waarvan maar weinig objecten bewaard zijn gebleven, is belangrijk. Het beeld is opgegraven op het terrein van deze machtige abdij.

Opmerkingen:

De literatuurverwijzing en de redengeving moeten bijgesteld worden.

Advies:

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden toegevoegd:
Catalogus Hel en Hemel. De Middeleeuwen in het Noorden, Groningen 2001, cat. nr. XI.9, pag. 103.

Voorstel nieuwe redengeving:

"Stenen sculptuur van groot formaat uit de Middeleeuwen is in

Nederland zeldzaam.

De herkomst uit de abdij van Aduard, waarvan maar weinig objecten bewaard zijn gebleven, is belangrijk. Het Aduard-klooster, gesticht in 1192 en gelegen zeven kilometer buiten Groningen, was het grootste Cisterciënzerklooster boven de grens Parijs-Reims. Als plaats van samenkomst voor beroemde humanistische geleerden kreeg het later zelfs wereldbekendheid. Vanuit Aduard zijn meerdere kloosters in Groningen en Oost-Friesland gesticht.

Het beeld, dat oorspronkelijk deel uitmaakte van een Calvariegroep, is in 1830 opgegraven op het terrein van deze machtige abdij, die in 1580 grotendeels door brand verwoest werd. Van het voormalige klooster resteert de vroegere ziekenzaal of refter, die in 1917-28 ingrijpend historiserend werd gerestaureerd naar plannen van de restauratie-architect H. van Heeswijk. Cuypers nam een kopie van de zaal van Aduard, de rijk versierde Kapel van Aduard, op in het ontwerp voor het Rijksmuseum te Amsterdam als reminiscentie aan het enige overblijfsel in Nederland van een groot, beroemd Cisterciënzerklooster en als specimen van middeleeuwse baksteenbouw.

Vanwege de herkomst heeft het beeld een symboolwaarde."

Pagina

24

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

ANONIEM
St. Eligius

Oorspronkelijke redengeving:

Het beeld is een unicum in de tweede helft van de 16de eeuw. De achtergrond der zetel met de rijke renaissance versiering en de gehelmde mannenkop in het midden, wijst op invloed van edelsmeedrijfwerk.

De herkomst, de preciese datering en deze uitschieter in het tijdsgewricht maken het tot een kernpunt in de kunstgeschiedenis.

Pagina

25

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De gegevens in de korte omschrijving, de literatuur en de redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

Aan de aanduiding 'Anoniem' moet *MAASLANDS* worden toegevoegd.

De 'Korte omschrijving' moet worden gewijzigd/aangevuld:
Eikenhout, 1589, hoogte 118 cm, met resten van oude polychromie. Afkomstig van het Edelsmedengilde in de Dominikanerkerk, Maastricht (mogelijk met 13de-eeuwse kern).
Hamer, staf en linkerhand zijn bij restauratie in 1947 vernieuwd (Volders, Meerssen).

De inscriptie op de rug van de troon vermeldt de namen van gouverneurs van het smedenambacht:
MIERTE VAN GERDIGE REMEYS HAPART DOETYS. T.

Als nieuwe literatuurverwijzingen moeten worden toegevoegd:
J. Timmers, De kunst van het Maasland, deel II (De Gotiek en de Renaissance), Assen 1980, p. 304-305, afb. 508.
F.H.M. Roebroeks, 'Het Sint-Eligiusbeeld in de parochiekerk van Sint-Geertruid' in: De Maasgouw. Tijdschrift voor Limburgse geschiedenis en oudheidkunde, 105 (1986), k. 179-186.

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Het beeld is als gildebeeld een unicum in de tweede helft van de 16de eeuw. De achtergrond van de zetel met de rijke renaissance-versiering en de gehelmde mannenkop in het midden, wijst op invloed van edelsmeedrijfwerk.

Het is een interessant gegeven dat in de 16de eeuw de troon en de hamer zijn bijgemaakt, waardoor het beeld de identiteit

van Eligius heeft gekregen. Of het beeld voor 1589 ook St. Eligius heeft voorgesteld is niet zeker.

De herkomst en de preciese datering maken het tot een kernpunt in de bestudering van de Maastrichtse beeldhouwkunst van na Jan van Steffeswert."

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 27
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

0
7
3
)

ANONIEM NOORD-NEDERLANDS
Maria met kind

Oorspronkelijke redengeving:

Dit beeld behoort tot een van de weinige beelden uit de Noordelijke Nederlanden, die uit het midden van de 15e eeuw bewaard zijn gebleven.

Dit beeld staat aan het begin van de traditie van de productie van houten beelden in de Noordelijke Nederlanden. Typerend kenmerk voor werk uit deze tijd en streek is de hoog aangebrachte gordel en het gebruik van pijpplooiën.

Opmerkingen:

De gegevens in de korte omschrijving, de literatuur en de redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

Als nieuwe datering moet worden opgenomen: *circa 1470/1480.*

Aan de korte omschrijving moet worden toegevoegd: *Polychromie in 1964 weer verwijderd; scepter vervangen door een peertje.*

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden toegevoegd:
*J.E. Gademan, P.J. te Poel e.a., Gedenkboek 100 jaar
parochiekerk HH. Cosmas en Damianus, Abcoude, Abcoude
1988, p. 97, p. 67 (afb. 35= Mengelbergaltaar).*

De redengeving moet als volgt bijgesteld worden:
*"Dit beeld behoort tot de weinige beelden uit de Noordelijke
Nederlanden, die uit het derde kwart van de 15e eeuw
bewaard zijn gebleven.*

Dit beeld staat aan het begin van de traditie van de productie
van houten beelden in de Noordelijke Nederlanden. Typerend
kenmerk voor werk uit deze tijd en streek is de hoog
aangebrachte gordel en het gebruik van pijpplooiën.

*Interessant is verder de rol van het beeld in de 19de-eeuwse
neo-gotiek. Nadat het in 1887 is teruggevonden werd er een
neogotisch altaar voor opgericht en werd het beeld
gepolychromeerd."*

Pagina

28

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 074)

ANONIEM KLEEFIS-GELDERS
Rochusbeeld

Oorspronkelijke redengeving:

Typend voorbeeld van de uitbeelding van deze populaire pestheilige in de Gelders-Kleefse stijl, van die stijl is bijzonder weinig over in Nederland.

Ter opsiering van het uitermate belangrijke kerkcomplex te Jutphaas door Mgr. van Heukelum uit het voormalige Kleefse gebied betrokken.

Pagina

29

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Als onderdeel van het ensemble Jutphaas zou het beeld op de lijst geplaatst kunnen blijven, tenminste als ensembles als zodanig worden erkend. De kerk met zijn neogotische interieur uit het atelier van F.W. Mengelberg vormt een absoluut uniek en samenhangend ensemble. Maar als losstaand beeld kan het van de lijst worden afgevoerd om de volgende redenen: als Rochusbeeld is het niet uniek; daarnaast is niet te beoordelen of het Gelders-Kleefs is. Bovendien is het slechts een onderdeel van de inrichting van Jutphaas. De engel is een 19de-eeuwse toevoeging. De toestand van het beeld is ook erg slecht.

Advies:

Op grond van het bovenstaande wordt geadviseerd het beeld van de lijst af te voeren.

(dossiernummer ICB: 075)

ANONIEM ANTWERPS
Altaar met Kruisiging, Kruisdraging, Kruisafname,
Aankondiging en Geboorte

Oorspronkelijke redengeving:

Een compleet Antwerpse gebeeldhouwd retabel van
uitzonderlijke hoge kwaliteit.

Van de vele middeleeuwse gebeeldhouwde altaren bleef in
ons land nagenoeg niets gespaard.

Pagina

30

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De datering moet gewijzigd worden, nieuwe literatuur moet
worden toegevoegd en de redengeving moet worden
bijgesteld.

Advies:

De datering moet zijn: 1510/1515.

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden toegevoegd:
*H. Mees, Het retabel van Zeddam. Antwerpse houtsnijkunst
uit de late Middeleeuwen, Zutphen 1994 (Clavis
kunsthistorische monografieën, deel XII).*

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

*"Een Antwerps gebeeldhouwd retabel van uitzonderlijke hoge
kwaliteit. Het houtsnijwerk van het middengedeelte (drie
rechthoekige opstaande vakken) is in de Middeleeuwen
vervaardigd. De andere onderdelen (bak, metselwerk en
zijvleugels) zijn van 1891.*

*Hoewel dit altaar dus niet compleet bewaard is gebleven, is
belangrijk dat dit altaar na 1853 is geïntegreerd in een volledig
neogotisch altaar. Daardoor is het exemplarisch voor de
belangstelling en herwaardering die de middeleeuwse kunst
doormaakte in de 19de eeuw.*

*Bovendien bleven van de vele middeleeuwse gebeeldhouwde
Antwerpse altaren er in ons land slechts vier bewaard (met
deze die te Den Bosch, Netterden en Roermond)."*

(dossiernummer ICB: 076)

ANONIEM ANTWERPS
Passie-retabel

Oorspronkelijke redengeving:

Zeldzaam compleet Antwerps retabel met beeldhouwwerk en geschilderde zijluiken.

Beeldhouwwerk en zijluiken geven mede door de zorgvuldige restauratie een unieke indruk van een compleet altaar.

Opmerkingen:

Bij de korte omschrijving en de literatuur moeten enkele gegevens worden toegevoegd, de redengeving moet worden bijgesteld.

Advies:

Bij korte beschrijving toevoegen: *gepolychromeerd*.

Als nieuwe literatuurverwijzingen moeten worden toegevoegd:

H. E. Mees, W.J.J. Adriaanse, F.J. van der Vaart, Het lijdensaltaar in de St. Janskathedraal te 's-Hertogenbosch, 's-Hertogenbosch 1985.

Catalogus Antwerpse retabels 15de-16de eeuw, Antwerpen 1993, cat. nr. 7, p. 52-53.

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Zeldzaam, meest compleet en origineel Antwerps retabel met beeldhouwwerk en geschilderde zijluiken. Beeldhouwwerk en zijluiken geven mede door de zorgvuldige restauratie een unieke indruk van een compleet altaar.

Dit altaar, dat afkomstig is uit de collectie van baron Van Heeschwijk, werd in de eerste jaren van de 20^e eeuw aan de St. Jan in bruikleen gegeven, die het daarna in eigendom heeft verkregen. Bij de in bruikleengeving stelde de minister als voorwaarde dat het altaarstuk nooit zonder zijn toestemming zou mogen worden verkocht. Hieruit blijkt duidelijk het belang dat toen al aan dit stuk werd gehecht."

Pagina

31

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 078)

ANONIEM MAASTRICHTS
Staande triomferende Christus

Oorspronkelijke redengeving:

Een van de zeer weinige stenen beelden uit de romaanse periode.

Het vrijstaande en rijk bewerkte beeld van de triomferende Christus is van hoge kwaliteit.

Pagina

32

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Gegevens in de korte omschrijving en de redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

De vervaardiger is *Maaslands* i.p.v. de Maastrichtse school.

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Een van de zeer weinige vrijstaande stenen beelden uit de romaanse periode in Nederland.

Het rijk bewerkte beeld van de triomferende Christus is van hoge kwaliteit.

Voor de bestudering van de steensculptuur in het Maasgebied is dit van grote betekenis (schakelfunctie)."

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 33
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

0
7
9
)

ANONIEM MAASGEBIED
Sedes Sapientiae

Oorspronkelijke redengeving:

Romaanse beelden in hout uitgevoerd zijn bijzonder zeldzaam in ons land.

Het sculptuur is typerend voor het Maasgebied; met een verticale plooival en vergulding zo sterk verwant aan de edelsmeedkunst.

Opmerkingen:

Aan de korte omschrijving moeten enkele gegevens worden toegevoegd, de redengeving moet worden bijgesteld.

Advies:

Aan de korte omschrijving moet worden toegevoegd:
Handjes en groot deel van de troon vernieuwd.

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Romaanse beelden van een Sedes Sapientiae, in hout uitgevoerd, zijn bijzonder zeldzaam in ons land. Nog slechts twee andere vroege houten Sedes Sapientiae worden er

*bewaard, die van mindere kwaliteit zijn.
De sculptuur is typerend voor het Maasgebied; met een
verticale ploival en vergulding sterk verwant aan de
edelsmeedkunst."*

(dossiernummer ICB: 080)

MEESTER VAN DE EMMERIKSE KERKKROON (TOEG.)
OF SCHOOL VAN KALKAR
Maria met kind

Oorspronkelijke redengeving:

Een van de weinige sculpturen uit de school van Emmerik-Kalkar.

Het beeld is van hoge kwaliteit.

Een monumentaal Mariabeeld uit de Kleefse regio. De Kleefse school heeft de Gelderse zeer beïnvloed. Veel sculpturen werden vanuit het Kleefse in de Oostelijke Nederlanden geïmporteerd en soms ook naar de noord-Oostelijke.

Pagina

35

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Toeschrijving aan de meester van de Emmerikse kerkkroon is nog steeds zeer wel te verdedigen. Daarnaast wordt het beeld tegenwoordig ook toegeschreven aan Dries Holthuys uit Kleef. In de literatuur staat de "meester van de Emmerikse kerkkroon" zeer dicht bij het werk van Dries Holthuys. Sommigen zijn van mening dat het hier een meester/leerling-verhouding betreft, anderen zijn van mening dat we te maken hebben met twee fases binnen het atelier van Holthuys.

Advies:

De toeschrijving kan worden aangepast in
*"TOEGESCHREVEN AAN MEESTER VAN DE EMMERIKSE
KERKKROON
OF DRIES HOLTHUYS"*

Aan de omschrijving moet worden toegevoegd: *de hoogte van het beeld is 115 cm* (i.p.v. 120).

Als literatuurverwijzing moet worden toegevoegd:
A.G. Schulte, Het Land van Maas en Waal (Ned. Mon. van Geschiedenis en Kunst), 's-Gravenhage 1986, p. 162, fig. 205. Hier: door of omgeving Arnt van Kalkar.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:
*"Het beeld is van bijzonder hoge kwaliteit in zijn uitvoering, detaillering en houding.
Een monumentaal Mariabeeld uit de Kleefse regio. De Kleefse school heeft de Gelderse zeer beïnvloed. Veel sculpturen werden vanuit het Kleefse in de Oostelijke Nederlanden geïmporteerd en soms ook naar de Noordoostelijke.*

Van een dergelijke kwaliteit is uit deze periode weinig vergelijkbaars bewaard gebleven."

Pagina

36

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 081)

MEESTER VAN ELSLOO
Groep van St. Anna te Drieën

Oorspronkelijke redengeving:

Vermoedelijk te Roermond was in het eerste kwart der 16de eeuw en nog even daarna een anonymus werkzaam, bekend onder de noodnaam: Meester van Elsloo. Deze naam dankt hij aan dit beeld te Elsloo, dat oorspronkelijk uit Roermond moet afstammen.

Uitgangspunt bij de samenstelling van het oeuvre van de zgn. Meester van Elsloo.

Pagina

37

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Gegevens in de omschrijving, literatuur en redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

Toevoegen aan de omschrijving: *de polychromie is 19de eeuws.*

Als nieuwe literatuurverwijzingen moeten worden opgenomen:
De Meester van Elsloo. Opper Gelders beeldsnijder XVIe eeuw (Catalogus), Horst 1974, cat. nr. 4, p. 25.

Laat-gotische beeldsnijerkunst uit Limburg en Grensland (catalogus St.-Truiden), Sint-Truiden 1990, catalogusnr. II.38, p. 52

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

" Vermoedelijk te Roermond was vanaf ca. 1490 tot ongeveer het midden van de 16de eeuw een anonieme beeldsnijder werkzaam, bekend onder de noodnaam: Meester van Elsloo. Deze naam dankt hij aan dit beeld te Elsloo, dat oorspronkelijk uit Roermond moet afstammen.

Uitgangspunt bij de samenstelling van het oeuvre van de zgn. Meester van Elsloo en zijn atelier (ijkwaarde)."

(dossiernummer ICB: 082)

JAN VAN STEFFESWERT
Jozef wandelend met Christus

Oorspronkelijke redengeving:

Iconografisch van groot belang: Jozef als een zelfstandige sculptuur is zeldzaam. Als zodanig loopt dit type vooruit op de tijd na het Concilie van Trente, toen dit soort beelden veelvuldiger voorkwam.

Voor die tijd is het uitzonderlijk dat het werk gesigneerd is. Het stuk vormt een kernpunt van de beeldhouwkunst in het Opper Gelre en Maasgebied in het begin van de 16de eeuw.

Pagina

38

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Gegevens in de omschrijving, literatuur en redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

De feitelijke gegevens moeten worden aangepast:

- de hoogte van het beeld is *131,3 cm* i.p.v. 90 cm.

- de laatste datering is *tussen 1515 en 1520*.

De polychromie is 19de-eeuws.

Als literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

Catalogus Op de drempel van een nieuwe tijd: de Maastrichtse beeldsnijder Jan van Steffeswert [voor 1470-na 1525], Maastricht/Gent 2000, cat. nr. 11, pp. 159-161.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Qua iconografie van groot belang. Jozef als een zelfstandige sculptuur is in de middeleeuwen zeldzaam. Als zodanig loopt dit type vooruit op de tijd na het Concilie van Trente, toen dit soort beelden veelvuldiger voorkwam. Vermoedelijk het beeld van het timmerliedenambacht in Maastricht.

Voor die tijd is het uitzonderlijk dat het werk gesigneerd is.

Het stuk vormt een kernpunt van de beeldhouwkunst in Maastricht in het begin van de 16de eeuw."

(dossiernummer ICB: 083)

JAN VAN STEFFESWERT
St. Cecilia

Oorspronkelijke redengeving:

Van groot belang is het feit dat deze meester, werkzaam rond de Maas met als kernen Susteren en Maastricht, bekend is en vaak zijn werk signeert en dateert. Daarom is dit beeld een houvast bij de bestudering van de beeldhouwkunst in ons land.

Pagina

39

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De korte omschrijving en de redengeving moeten worden aangepast.

Advies:

Bij de korte omschrijving moet komen te staan
Toegeschreven aan Jan van Steffeswert (conform de vermelding in de meest recente catalogus)
In die catalogus wordt het vermeld als *'Vrouwelijke heilige'*.
Dat moet dus ook vervangen worden.

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden toegevoegd:
Catalogus Op de drempel van een nieuwe tijd: de Maastrichtse beeldsnijder Jan van Steffeswert [voor 1470-na 1525], Maastricht/Gent 2000, pp. 176 – 178, cat.nr 14.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:
"Door de datering is dit beeld een houvast bij de bestudering van de beeldhouwkunst van Jan van Steffeswert. De gemaniëreerd aandoende houding van de Vrouwelijke heilige uit 1501 diende als prototype voor een serie beelden, zoals Barbara en Lucia. Bovendien is hier sprake van een zeldzaam voorbeeld van de uitbeelding van mode van de vroege 16de eeuw."

(dossiernummer ICB: 084)

JAN VAN STEFFESWERT
St. Anna-te-Drieën

Oorspronkelijke redengeving:

Van groot belang is het feit dat deze meester, werkzaam rond de Maas met als kernen Susteren en Maastricht, bekend is en vaak zijn werk signeert en dateert. Daarom is dit beeld een houvast bij de bestudering van de beeldhouwkunst in ons land.

Pagina

40

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De korte omschrijving, literatuur en redengeving moeten worden aangepast.

Advies:

Aan de korte omschrijving moet het volgende worden toegevoegd:

*Dit beeld is behalve gedateerd ook gesigneerd: IAN A(NN)O
151(1?)*

In 1960 is de polychromie verwijderd.

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden toegevoegd:

Catalogus Op de drempel van een nieuwe tijd: de Maastrichtse beeldsnijder Jan van Steffeswert [voor 1470-na 1525], Maastricht/Gent 2000, pp. 143 – 145, cat.nr 6.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

" Van groot belang is het feit dat deze meester, werkzaam in Maastricht, bekend is en vaak zijn werk signeert en dateert. Daarom is dit beeld een houvast bij de bestudering van de beeldhouwkunst in ons land (ijkwaarde).

Het beeld is het prototype voor twee andere beelden geweest van de meester. Tevens was het van grote invloed op een serie Anna-te-Drieën beelden van leerlingen en navolgers.

(dossiernummer ICB: 085)

ANONIEM KLEEFES-GELDERS

Marianum (zogenaamde Dubbel-Maria), bekend als 'De Bedrukte Moeder Gods van Varsseveld'

Oorspronkelijke redengeving:

Een hoogtepunt van de Nederrijnse beeldhouwkunst (Kalkar). Dit beeld wordt toegeschreven aan (het atelier van) Arnt van Zwolle, een van de zeer weinige met name bekende beeldhouwers die gewerkt heeft in de grensstreek Zwolle/Kalkar van 1477-1492. Tot 1575 hing, volgens overlevering, het complete Marianum in de St. Laurentiuskerk in Varsseveld. In de reformatietijd is het overgebracht naar Anholt. In 1856 werd de helft afgestaan aan de parochiekerk van Silvolde. Dit werk is uitgangspunt geworden voor een groep beelden die door Gorissen in 1965 geplaatst is in het atelier van Arnt van Zwolle, vanwege de sterke gelijkenis met de Man van Smarten te Oostrum en de voetwassing in het Hoogaltaar te Kalkar. Deze helft van het Marianum is veel gaver dan het deel in Anholt.

Pagina

41

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In de feitelijke gegevens en omschrijving moeten enkele correcties worden aangebracht.

Advies:

De Meester van Varsseveld wordt tegenwoordig Meester Arnt genoemd. In de Korte omschrijving moet 'Anoniem Kleefs-Gelders' dan ook worden vervangen door *Toegeschreven aan (atelier of leerling van) Meester Arnt.*

Bij de literatuur is het paginanummer 8,9 afbeelding 4.

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Een hoogtepunt van de Nederrijnse beeldhouwkunst (Kalkar). Dit beeld wordt toegeschreven aan (het atelier van) Arnt van Zwolle, een van de weinige met name bekende beeldsnijders die gewerkt heeft in de grensstreek Zwolle/Kalkar van 1477-1492. Tot 1575 hing, volgens overlevering, het complete Marianum in de St. Laurentiuskerk in Varsseveld. In de reformatietijd is het overgebracht naar Anholt. In 1856 werd de helft afgestaan aan de parochiekerk van Silvolde. Dit werk is uitgangspunt geworden voor een groep beelden die door Gorissen in 1965 geplaatst is in het atelier van Arnt van Zwolle, vanwege de sterke gelijkenis met de Man van Smarten te Oostrum en de voetwassing in het Hoogaltaar te Kalkar. Deze helft van het Marianum is veel

gaver dan het deel in Anholt."

Pagina

42

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 086)

ANONIEM HOLLANDS
St. Ursula met haar gevolg

Oorspronkelijke redengeving:

De voorstelling is zeer zeldzaam. Bovendien stamt het werk uit een periode, waaruit weinig bewaard bleef (Pijpplooiën verticaal onder en boven de gordel). Men mag aannemen dat deze groep al eeuwen in Amsterdam thuishoort.

Pagina

43

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De feitelijke gegevens, literatuurverwijzing en redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

De datering moet zijn: 1480.

Het is afkomstig uit het *Noordelijk deel van hertogdom Brabant (?)*, omgeving *Meester van Koudewater*.

Als literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

D.P.R.A. Bouvy, Middeleeuwse beeldhouwkunst in de Noordelijke Nederlanden, Amsterdam 1947, p. 88-89.

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Het werk stamt uit een periode, waaruit weinig bewaard is gebleven. De voorstelling met St Ursula is zeldzaam. Ursula was als heilige zeer populair in vrouwenkloosters. Het is dus aannemelijk dat het oorspronkelijk ook afkomstig was uit het vrouwenklooster, waar het thans nog steeds wordt bewaard. Dit beeld is van wezenlijk belang voor onze kennis van de vroege Hollandse beeldsnijderskunst (ijkwaarde)."

(dossiernummer ICB: 087)

ANONIEM NOORD-NEDERLANDS
Maria met kind

Oorspronkelijke redengeving:

Uitgangspunt bij verdere bestudering van de stilistiek in het midden van de 15de eeuw.

Hoge kwaliteit.

Mogelijk de helft van een Marianum.

Vermoedelijk reeds eeuwen aldaar aanwezig.

Pagina

44

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De toeschrijving en de redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

De toeschrijving moet worden veranderd in *ANONIEM HOLLANDS*.

De redengeving moet als volgt bijgesteld worden:

"Van de Hollandse beeldhouwkunst uit deze periode is slechts een zeer beperkt aantal beelden bewaard gebleven. Dit beeld is dan ook van wezenlijk belang voor onze kennis van de vroege Hollandse beeldsnijderskunst (ijkwaarde). Mogelijk de helft van een Marianum, dat vermoedelijk reeds eeuwen bewaard wordt in het vrouwenklooster waar het thans nog steeds is. "

(dossiernummer ICB: 088)

ANONIEM NOORD-NEDERLANDS
Pietà

Oorspronkelijke redengeving:

Dergelijke voorstellingen zijn schaars in de Noordelijke Nederlanden.

De horizontale houding van het lichaam van Christus wijst op een ontstaan van voor 1500.

Opmerkingen:

Het beeld dateert van rond 1500. Het is te vergelijken met dossiernummer 068 (Pietà), die echter vroeger gedateerd wordt. Daarnaast zijn er nog drie andere Pietà's bewaard uit de 15de eeuw, alle Hollands en in kerkelijk bezit. Beeldengroepen, zoals pietà's, uit de Hollands-Stichtse school zijn als zodanig schaars. Vanwege de kwaliteit van de uitvoering - het geheel heeft een wat boers karakter - wordt echter voorgesteld dit voorwerp van de lijst af te voeren, evenals dossiernummer 068. Door middel van een afzonderlijk voorstel zullen twee andere, kwalitatief superieure, pietà's in plaats van deze beelden worden voorgedragen voor plaatsing op de lijst.

Advies:

Afvoeren van de lijst met beschermde voorwerpen.

Pagina

45

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 089)

ANONIEM UTRECHTS
Maria met kind

Oorspronkelijke redengeving:

Dit reliëf met een Maria-voorstelling in pijpaaarde is uniek in Nederland.

De kwaliteit is bijzonder hoog.

De periode rond 1450 heeft weinig aan ons overgeleverd. De tijd van ontstaan staat vast door het costuumdetail met de pijpplooitjes.

Uit deze tijd zijn slechts twee pijpaaarden reliëfs over.

Pagina

46

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Gegevens in de korte omschrijving en de redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

Het gaat om een pijpaaarden reliëf, *waarvan de oorspronkelijke polychromie is verwijderd.*

De datering is nu midden 15de eeuw, dat moet worden *circa 1460.*

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Dit reliëf met een Maria-voorstelling in pijpaaarde is uniek in Nederland.

De kwaliteit is bijzonder hoog.

De periode rond 1460 heeft weinig aan ons overgeleverd. De tijd van ontstaan staat vast door het costuumdetail met de pijpplooitjes. Het is een van de vroegste pijpaaarden reliëfs die bewaard zijn gebleven en dus onvervangbaar en onmisbaar (ijkwaarde). Het is bovendien het enige gave exemplaar dat nog over is.

Uit deze tijd zijn slechts twee pijpaaarden reliëfs over."

(dossiernummer ICB: 090)

ANONIEM OPPER-GELDERS
Marianum

Oorspronkelijke redengeving:

Een der zeldzame geheel bewaarde Marianum Mariabeelden in Nederland.

De kwaliteit is uitstekend. De oorspronkelijke, bescheiden polychromie is bewaard gebleven. De voorkeur voor beperkte polychromie wordt hierna kenmerkend voor de 16de eeuw.

Oorspronkelijk is de dubbel-Maria afkomstig uit de St. Martinuskerk te Weert.

Bij de wijding van de St. Willibrordus buiten de Veste in Amsterdam door bouwmeester P.C. Cuypers ten geschenke gegeven.

Pagina

47

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De toeschrijving moet worden aangepast. Aan de omschrijving moeten gegevens worden toegevoegd. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden bijgesteld.

Advies:

Het Marianum kan worden toegeschreven aan *Meester van Elsloo of zijn atelier*.

Aan de omschrijving verder toevoegen:

Beeld bij het ten geschenke geven gerestaureerd en gepolychromeerd door atelier Cuypers. In 1968 naar Museum: Cuypers polychromie verwijderd door Mares.

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Een der zeldzame geheel bewaarde Marianum Mariabeelden in Nederland.

De kwaliteit is uitstekend. De oorspronkelijke, bescheiden polychromie is bewaard gebleven. De voorkeur voor beperkte polychromie wordt hierna kenmerkend voor de 16de eeuw.

Oorspronkelijk is de dubbel-Maria waarschijnlijk afkomstig uit de St. Martinuskerk te Weert.

Bij de wijding van de (in de 60er jaren van de 20e eeuw gesloopte) St. Willibrordus buiten de Veste in Amsterdam door bouwmeester P.C. Cuypers ten geschenke gegeven."

(dossiernummer ICB: 091)

ANONIEM ANTWERPS

Altaarretabel (triptiek) met de Bewening van Christus door Maria (Pietà) in het middengedeelte (altaarkast met houtsculptuur) en de heiligen Nikodemus en Maria Magdalena op de vleugels (schildering)

Oorspronkelijke redengeving:

De pietà is Antwerps werk van bijzonder hoge kwaliteit. Een dergelijke opstelling van de groep in een vroeg 16de eeuwse bak met origineel laat-gotisch traceerwerk is in ons land uniek.

Pagina

48

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De datering, literatuur en redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

De datering moet worden bijgesteld: 1510-1520.

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

Catalogus Antwerpse retabels 15de – 16de eeuw, Antwerpen 1993, cat.nr. 22, p. 142-143.

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"De pietà is Antwerps werk van bijzonder hoge kwaliteit. Een dergelijke complete opstelling van een centrale groep in een vroeg 16de eeuwse bak met origineel laat-gotisch traceerwerk is in ons land uniek. Het betreft een zeldzaam voorbeeld van een klein altaar."

(dossiernummer ICB: 093)

ANONIEM MAASGEBIED-WESTFAALS
Onze Lieve Vrouw van Zevenwouden

Oorspronkelijke redengeving:

Een van twee madonnabeelden uit deze tijd die nog resten in Nederland.

Van oudsher in Friesland; zeldzaam uit die streek.

Beeld zou in 1580 bij een plundering van de kerk op de brandstapel zijn gegooid doch op wonderbaarlijke wijze aan verbranding zijn ontkomen.

Pagina

49

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Gegevens in de korte omschrijving en de redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

De toeschrijving moet gewijzigd worden in ANONIEM WESTFAALS.

Aan de technische gegevens moet worden toegevoegd:
oorspronkelijke polychromie verdwenen, linkerbenen arm vernieuwd, gelaat Maria bijgesneden.

Als nieuwe literatuurverwijzingen moeten worden opgenomen:

D. van Weezel Errens, 'Middeleeuwse houten beelden uit Friesland', in: Keppelstok, nr. 36 (1988), 98-110, afb. 1.

J. Magry en C. Caspers, Bedevaartplaatsen in Nederland, I (Hilversum 1997), p. 219-226.

H.A.M. Andela, 'De relaties tussen het beeld van O.L. Vrouw van Sevenwouden, het z.g. Mirakelboek en de voormalige kapelle op de put te Bolsward', in: Publicatieband Folk en Sjerke, 1973, p. 115-141.

De redengeving moet als volgt aangepast worden:

" Een van weinige madonnabeelden uit deze tijd die nog resten in Nederland.

Het beeld zou in 1580 bij een plundering van de kerk op de brandstapel zijn gegooid doch op wonderbaarlijke wijze aan verbranding zijn ontkomen. Na de bouw van een nieuwe neogotische kerk is het beeld weer teruggeplaatst. Het beeld wordt vereerd als mirakel-beeld en heeft als zodanig een symbolwaarde. "

(dossiernummer ICB: 094)

ANONIEM DUIJS
Christus aan het Kruis

Oorspronkelijke redengeving:

Een dergelijk monumentaal kruis uit de XIVde eeuw is in ons land een witte raaf.

Ook de oude legende, die bekend is over het ontstaan van het kruis, geeft dit kruis een bijzondere cultuurhistorische waarde. Het kruis zou ontsproten zijn uit een door een kruisvaarder uit het Heilige Land meegenomen noot.

Pagina

50

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In de omschrijving moeten enkele gegevens worden gewijzigd. Een nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden bijgesteld.

Advies:

De toeschrijving moet worden gewijzigd in *ANONIEM MAASGEBIED/MAASTRICHTS ?*
Het dateert van *begin* 14de eeuw.

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:
P. te Poel, 'Een ciborie uit het Witte Vrouwenklooster te Maastricht', in: P.M. le Blanc (red), Christelijke Iconografie. Opstellen over iconografische aspecten van het Nederlands kerkelijk kunstbezit, 's-Gravenhage 1990, p. 39-50, af. 7-9.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Een dergelijk monumentaal vroeg 14de-eeuws kruisbeeld is in Nederland erg zeldzaam en derhalve onvervangbaar. Oorspronkelijk is het afkomstig uit het Witte Vrouwenklooster aan het Vrijthof te Maastricht. Het kruisbeeld genoot grote verering van de Middeleeuwen tot in de Franse tijd, vanwege de legende dat het kruis ontsproten zou zijn uit een door een kruisvaarder uit het Heilige Land meegenomen noot. Het geniet nog steeds grote devotie. Bijzonder is dat dit kruis ook afgebeeld is op kunstnijverheidvoorwerpen. Als zodanig heeft het een ijkwaarde."

(dossiernummer ICB: 099)

MEESTER VAN HET KALKARSE ANNA-ALTAAR
Kruisbeeld

Oorspronkelijke redengeving:

Het kruisbeeld behoort tot een kruisigingsgroep, waarvan het Johannes- en Mariabeeld zich bevinden in de Nicolaikerk te Kalkar.

De Nederrijnse school (school van Kalkar), waartoe dit kruisbeeld behoort, is bekend om haar grote, soms meer dan levensgrote, monumentale kruizen. In ons land is van die school moeilijk een tweede te vinden van een dergelijke kwaliteit.

Het werk van de beeldsnijder 'Meester van het Kalkarse Anna-Altair' heeft grote invloed gehad op het werk van de bekende Nederrijnse beeldsnijder Hendrik Doeverman. Mogelijk is er sprake van een meester-leerlingverhouding, mogelijk hebben beide beeldhouwers gewerkt in hetzelfde atelier.

Pagina

51

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Bij de feitelijke gegevens moet wellicht vermeld worden dat het beeld oorspronkelijk uit Kalkar komt. Bij de opheffing van het Dominicanerklooster door de napoleontische troepen werd het beeld in 1804 door de Dominicanen in bruikleen gegeven aan de parochie van Jacob van Kampen in Neerbosch om het te behoeden voor de veiling die plaats zou hebben, met de bedinging dat het beeld terug moest naar Kalkar op het moment dat de Dominicanen daar terugkeren (zie: *Het werk der geheele gemeente. De St Antonius-Abt: een neogotische kerk van Cuypers en haar kunstvoorwerpen in Hees-Neerbosch 1826-1996*, Nijmegen 1997, pag. 86-87).

De redengeving moet verder bijgesteld worden.

Advies:

Hendrik Doeverman wordt anders gespeld: *Henrick Douwerman*.

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Het kruisbeeld behoort tot een kruisigingsgroep, waarvan het Johannes- en Mariabeeld zich bevinden in de Nicolaikerk te Kalkar.

De Nederrijnse school (school van Kalkar), waartoe dit kruisbeeld behoort, is bekend om haar grote, soms meer dan levensgrote, monumentale kruizen. In ons land is van die school moeilijk een tweede te vinden van een dergelijke kwaliteit. Het beeld is bijzonder indrukwekkend door de combinatie van realisme en dramatische expressie.

Het werk van de beeldsnijder 'Meester van het Kalkarse Anna-Altair' heeft grote invloed gehad op het werk van de bekende Nederrijnse beeldsnijder Henrick Douwerman. Mogelijk is er sprake van een meester-leerlingverhouding, mogelijk hebben beide beeldhouwers gewerkt in hetzelfde atelier."

Pagina

52

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 157)

ANONIEM VLAAMS
Kerststal

Oorspronkelijke redengeving:

Losstaande kerststallen zoals deze dateren voor zover bekend verder pas van het eind van de 16de eeuw. Daarvoor maakten zij altijd deel uit van altaarretabels. Dit kerststalletje is derhalve het vroegst bekende losstaande stalletje in Nederland en überhaupt in Europa. Het stalletje is vervaardigd voor de Franciscaner orde, waar het zich nog altijd bevindt. Het heeft sinds de 16de eeuw een rol gespeeld in de Franciscaner geloofsbeleving.

Pagina

53

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In de omschrijving moeten enkele gegevens aangepast worden. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel bijgesteld.

Advies:

Bij de toeschrijving (Omschrijving) moet *ZUID-NEDERLANDS* worden toegevoegd.

Het vraagteken achter begin 16^e eeuw kan weg.

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Gebeeldhouwde voorstellingen van het kerstgebeuren maken in de vijftiende en zestiende eeuw veelvuldig deel uit van een gebeeldhouwd altaarretabel en zijn dan onderdeel van een cyclus. Dit stalletje is echter, voor zover bekend, het oudste zelfstandige kerststalletje.

Het stalletje is vervaardigd voor de Franciscanerorde in wiens bezit het nog steeds is. De voorstelling van de kerststal speelt een belangrijke rol in de Franciscaner geloofsbeleving.

De oorspronkelijke terra-keurige polychromie is nog bewaard gebleven en is zeer uitzonderlijk."

(dossiernummer ICB: 159)

ANONIEM MAASSTREEK
Madonna met kind

Oorspronkelijke redengeving:

Deze fraaie albasten Madonna maakt deel uit van een groep van vijf 14de eeuwse Madonna's afkomstig uit het Maasland, waarvan er zich drie in het buitenland bevinden en één verloren is gegaan.

De Madonna is het enige nog in Nederland aanwezige voorbeeld van de zo belangrijke Maaslandse marmersculptuur.

Deze groep is van groot belang omdat zij de doorwerking van de Franse voorbeelden (de Vierge Dorée uit Amiens) in het Maasland gebied aantoont, maar ook omdat zij zelf weer sterk verwant is aan een annunciatiegroep in de Dom van Carrara en een Madonna afkomstig uit Pisa.

Als zodanig vormt dit beeld een schakel tussen deze culturen.

Pagina

54

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Nieuwe literatuur moet nog worden toegevoegd. De redengeving is in orde.

Advies:

Als nieuwe literatuur moet worden toegevoegd:

Rijn en Maas. Kunst en cultuur 800-1400 (Catalogus Keulen, Brussel), 1972, cat. nr. 014 (met afb.). In deze catalogus: Maastrichts?

(dossiernummer ICB: 177)

ANONIEM KLEEF-S-GELDERS
Onze Lieve Vrouwe van Leeuwarden

Oorspronkelijke redengeving:

Slechts zeer weinig katholieke beelden zijn in het protestantse Friesland overgeleverd en vrijwel geen een op de oorspronkelijke standplaats. Dit is een van twee beelden waarvan het zeker is dat het al in de middeleeuwen in Friesland stond.

Het beeld, dat uit de oude Statie van de Dominicanen stamt, wordt vanaf 1510 veelvuldig in de literatuur vermeld, speciaal omdat het wonderdoend zou zijn. Zo vermeldt een verslag uit 1640 van de pauselijke nuntius Fabius Chigi, het drukke bezoek aan de kerk der dominicanen 'door het beeld van de allerheiligste Maagd Maria dat weleer door mirakelen beroemd was'.

Het goed bewaarde beeld is van uitzonderlijk hoge kwaliteit.

Pagina

55

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De korte omschrijving en de redengeving moeten worden gewijzigd. Nieuwe literatuurverwijzingen moeten worden opgenomen.

Advies:

In de omschrijving moet staan: *Utrechts (?) of Kleefs (?)*.

Toegevoegd moet worden: *De polychromie is verwijderd in de 19de eeuw.*

Als nieuwe literatuurverwijzingen moeten worden opgenomen:

D. van Weezel Errens, 'Middeleeuwse houten beelden uit Friesland', in: Keppelstok, nr. 36 (1988), 98-110, afb. 2

Cat. Hel en Hemel. De Middeleeuwen in het Noorden, (Groningen 2001), cat. nr. XI. 11, pag. 104.

Bijgestelde redengeving:

"Slechts zeer weinig katholieke beelden zijn in het protestantse Friesland bewaard gebleven en vrijwel geen een op de oorspronkelijke standplaats. Dit is een van twee beelden waarvan het zeker is dat het al in de middeleeuwen in Friesland stond.

Het beeld, dat uit de oude Statie van de Dominicanen stamt, wordt vanaf 1510 veelvuldig in de literatuur vermeld, speciaal omdat het wonderdoend zou zijn. Zo vermeldt een verslag uit 1640 van de pauselijke nuntius Fabius Chigi, het drukke bezoek aan de kerk der dominicanen 'door het beeld van de allerheiligste Maagd Maria dat weleer door mirakelen

*beroemd was'.
Het goed bewaarde beeld is van uitzonderlijk hoge kwaliteit.
Voor de geschiedenis van het religieuze leven en de
katholieke geloofsbeleving in Friesland is het van groot belang
(symboolwaarde)"*

Pagina

56

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 179)

ANONIEM SPAANS

Piet Hein-kruis (houten crucifix met ivoren corpus)

Oorspronkelijke redengeving:

Dit 17de-eeuwse kruis van hoogst waarschijnlijk Spaanse makelij is voor Nederland een uniek stuk. Het is volgens de overlevering geschonken door Piet Heijn aan de rooms Katholieke parochie te Delfshaven. Het zou dan identiek zijn met het 'kruis van schilpadsbeen' dat voorkomt op de 'lijst van waren bij de generaal Pieter Pietersz. Heyn bekomen'. De historicus L.J. Rogier (*Geschiedenis van katholiek Delfshaven*, Haarlem 1930) acht de veronderstelling dat het kruis afkomstig is van de zilvervloot niet onwaarschijnlijk. Door deze overlevering symboliseert dit kruis het belang van Piet Hein en de verovering van de zilvervloot voor de vaderlandse geschiedenis. Bovendien is de artistieke kwaliteit van de grote en zeer expressieve kruisfiguur van een uitzonderlijk hoog gehalte.

Pagina

57

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De korte omschrijving en de redengeving moeten worden gewijzigd. Nieuwe literatuurverwijzingen moeten worden opgenomen.

Advies:

Aan de korte omschrijving toevoegen:

"h. 100 cm. Corpus, ivoor, ca. 1500 (Spaans), kruishout met koperbeslag ca. 1918 (oorspronkelijke kruishout nu verdwenen). In 1918 corpus ontdaan van polychromie."

Als nieuwe literatuurverwijzing opnemen:

C.W. Fock e.a., 'De Sint-Antonius Abt te Rotterdam-Delfshaven', in: Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond, 73 (1974), p. 210, afb. 14.

T. Graas (red), Verborgene kerkschatten. Katholieke Kunst uit Zuid-Holland, 's-Gravenhage 1996 (Jaarboeken SKKN, deel 3), cat. nr. 28, p. 241, kleurenafb. XII.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Dit 17de-eeuwse kruis van hoogst waarschijnlijk Spaanse makelij is voor Nederland een uniek stuk. Het is volgens de overlevering geschonken door Piet Heijn aan de rooms Katholieke parochie te Delfshaven. Het zou dan identiek zijn met het 'kruis van schilpadsbeen' dat voorkomt op de 'lijst van waren bij de generaal Pieter Pietersz. Heyn bekomen'.

De historicus L.J. Rogier (Geschiedenis van katholiek Delfshaven, Haarlem 1930) acht de veronderstelling dat het kruis afkomstig is van de zilervloot niet onwaarschijnlijk. Door deze overlevering bezit het kruis een grote symboolwaarde. Bovendien is de artistieke kwaliteit van de grote en zeer expressieve kruisfiguur van een uitzonderlijk hoog gehalte."

Pagina

58

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 198)

Verzameling: kerkschat St. Petrus Banden

Oorspronkelijke redengeving:

De kerk is één van de weinige kerken in ons land met een grote beeldencollectie van voor de reformatie.

Deze stammen grotendeels uit de tweede helft van de 15de en de eerste helft van de 16de eeuw uit het Opper Gelderse gebied.

De topstukken hieronder zijn o.a. Jacobus Maior, St. Antonius Abt, H. Lucia, H. Oda en bovenal het imposante beeld van een zittende Petrus als paus van internationale allure.

Ook in latere eeuwen is er een aantal belangrijke beelden aan toegevoegd.

Pagina

59

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De literatuur en redengeving moeten worden aangepast.

Advies:

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

L. Beerkens, 'De heiligen van de Grote Kerk. Middeleeuwse heiligenbeelden in de St. Petrus' Bandenkerk te Venray', in: Nederlands kunsthistorisch Jaarboek, 45 (1994).

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Deze kerk is de enige kerk waar de relatie gebouw en beelden van voor de reformatie behouden is gebleven tot op heden (symboolwaarde). De beelden stammen grotendeels uit de tweede helft van de 15de en de eerste helft van de 16de eeuw en geven een goed beeld van de Nederrijnse beeldhouwkunst. De topstukken hieronder zijn o.a. de Jacobus Maior, St. Antonius Abt, H. Lucia, H. Oda en bovenal het imposante beeld van een zittende Petrus als paus van internationale allure."

(dossiernummer ICB: 199)

Verzameling: St. Lambertuskerk te Horst

Oorspronkelijke redengeving:

Eén van de zeer weinige kerken in ons land met een collectie sculpturen, die gegroeid is sinds de tijd van ontstaan (ca. 1400) en die geen beeldenstorm heeft gekend.

De collectie staat op een hoog kwalitatief niveau en vertegenwoordigt de bloeiperiode van de Opper-Gelderse school.

De kerk heeft tevens twee geschilderde vleugels van een triptiek in bezit, vermoedelijk van Antwerps makelij. Deze zijn van groot belang omdat er in die streek uit die tijd weinig paneelkunst over is.

Pagina

60

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De gegevens in de korte omschrijving, de literatuur en redengeving moeten worden aangepast.

Advies:

De volgende gegevens moeten aan de omschrijving worden toegevoegd:

Nrs 1-4: deze enige vier zandstenen werken uit de 16^e eeuw zijn alle *Westfaals*.

Nr 5 moet gedateerd worden *midden* 16de eeuw.

Nr 6 is gemaakt in het *eerste kwart* van de 16de eeuw.

Nr 7 (Anna-te-Drieën) is vervaardigd *eind 15de eeuw* en is *Nederrijns*.

Nr 11 stamt uit het *eerste kwart* van de 16de eeuw, *Meester van Elsloo (invloed)*.

Nr 16 is of een *18de-eeuwse kopie* of *16de-eeuws en dan bijgesneden in de 18de eeuw*.

Nr 18 (H Jacobus Maior) is van het *laatste kwart van de 15de eeuw*.

Objecten 26 en 28 horen *niet* bij de verzameling beeldhouwwerken, maar wel tot de verzameling van de Lambertuskerk.

Nr 28 Geschilderde vleugels van een triptiek moet nader gespecificeerd worden: *Scènes uit het leven van Bernardus en Eligius, Antwerpen ca 1530, omgeving Meester van de Antwerpse Aanbidding*.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Eén van de zeer weinige kerken in ons land met een collectie sculpturen, die gegroeid is sinds de tijd van ontstaan (ca. 1400) en die geen beeldenstorm heeft gekend.

De collectie staat op een hoog kwalitatief niveau en vertegenwoordigt de bloeiperiode van de Opper-Gelderse school. De verzameling beeldhouwwerken is vanuit cultuurhistorisch oogpunt van groot belang om te kunnen vaststellen dat de beeldhouwkunst van de kerk uit Venray, op geringe afstand gelegen, daarentegen afkomstig is uit het Nederrijnse (schakelfunctie).

Negen van de 26 beeldhouwwerken worden toegeschreven aan de Meester van Elsloo en ook daardoor kan de verzameling als onvervangbaar en onmisbaar worden aangemerkt.

De kerk heeft tevens twee geschilderde vleugels van een triptiek in bezit, vermoedelijk van Antwerps makelij. Deze zijn van groot belang omdat er in die streek uit die tijd weinig paneelkunst over is."

De samenbindende elementen moeten zijn:
"Het merendeel van de beeldhouwwerken onstond in de regio, d.w.z. Opper Gelre, en is vervaardigd binnen een tijdspanne van 25 jaar (begin 16^e eeuw). Een aantal van deze werken komt uit het atelier van de Meester van Elsloo."

Pagina

61

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 200)

Verzameling: St. Lambertuskerk te Wouw

Oorspronkelijke redengeving:

Een dergelijke unieke collectie baroksculptuur uit Antwerpen en bovendien van uitzonderlijke kwaliteit kent ons land verder niet. De grootste barokbeeldhouwers o.a. Quellinus, Verbruggen en Willemsens hebben aan dit koorgestoelte gewerkt.

Lodewijk Willemsens (1630-1702, Antwerpen) Waarschijnlijk leerling van Quellinus de Oudere. Bekende Antwerpse monumentale beeldhouwer, werkte onder andere voor Willem III en voor verscheidene Antwerpse kerken. Werkte dikwijls samen met Quellinus de Jongere en Verbruggen.

Hendrik Frans Verbruggen (ca. 1655-1724, Antwerpen)

Leerling van zijn vader Pieter Verbruggen. Hij werkte voornamelijk in Antwerpse kerken.

Artus Quellinus de Jongere (1620-1700, Antwerpen)

Waarschijnlijk leerling van zijn oom Artus de Oudere, werkte met deze mee aan het Amsterdamse stadhuis. Zeer belangrijk beeldhouwer uit de 17de eeuw. Zijn werk staat onder Italiaanse invloed.

Pagina

62

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De omschrijving en de redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

Als laatste regel moet aan de "Omschrijving van de verzameling" worden toegevoegd:

'De koorbanken waarin ze stonden zijn verwoest.'

Verder moet aan de omschrijving worden toegevoegd:

"De verzameling omvat 18 beelden van monniken gemonteerd op moderne sokkels, 12 beelden van deugden, twee groepen van elk twee karyatiden, 2 engeltjes op een wereldbol, een fragment (afkomstig van de preekstoel) met de kop van St Martinus geflankeerd door 2 engeltjes, 2 verschillende fragmenten van het Lam Gods."

De redengeving moet als volgt bijgesteld:

"Het gaat hier om een unieke collectie vroeg 17de-eeuwse beelden die gemaakt zijn voor de cisterciënzerabdij in Hemiksem door bekende Antwerpse beeldhouwers uit de Barok (o.a. Quellinus, Verbruggen en Willemsens). In 1827 zijn deze beelden in de kerk van Wouw terechtgekomen,

nadat de monniken in 1789 gevlucht waren. De kerk van Wouw viel onder de abdij van Hemiksem. Het betreft hier een van de weinige verzamelingen baroksculptuur in Nederland, die bovendien van uitzonderlijke kwaliteit is. Deze getuigt van de relatie tussen abdij en kerk."

Pagina

63

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 64
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

2
0
4
)

JAN VAN STEFFESWERT

Verzameling: reliekbustes van Jan van Steffeswert

Oorspronkelijke redengeving:

Deze bustes, met de twee volgende nummers, dienen gedateerd te worden tegen 1499 of 1500. Zij behoren tot het vroegste werk van de meester.

Houten reliekbustes zijn zeldzaam.

Belangrijk is tevens de plaats Susteren in de eeuwenoude kerk, een kernpunt in het rijk van koning Zwentibold.

De bustes zijn ook voor deze kerk gemaakt.

Opmerkingen:

De literatuur en de redengeving moeten worden bijgesteld. Dit dossier behoort tot een kerkschat waarvan reeds vijf onderdelen op de lijst geplaatst zijn. De Raad zal te zijner tijd met een nader advies komen om de gehele kerkschat als verzameling voor te dragen voor plaatsing op de lijst.

Advies:

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden toegevoegd:

Catalogus P. te Poel, Op de drempel van een nieuwe tijd: de

Maastrichtse beeldsnijder Jan van Steffeswert [voor 1470 - na 1525], Maastricht 2000. Zie voor de Amelbergabuste, cat. nr 1, pag. 126 - 128 (met afb.); zie voor de Reliekbustes van HH. Benedicta en Cecilia, cat.nr 18, pag. 186 - 188 (met afb.).

De redengeving moet als volgt bijgesteld worden:

"Deze bustes van de H Amelberga, Benedicta en Cecilia, gedateerd ca. 1500-1505, hebben een symboolwaarde vanwege de plaats Susteren. Deze vrouwen stonden aan het begin van de abdij van Susteren. Amelberga was abdis te Susteren en zou in het klooster aldaar de dochters Benedicta en Cecilia van koning Zwentibold na diens dood hebben opgevoed.

Houten reliekbustes zijn in Nederland zeldzaam. Deze bustes behoren tot het vroegste werk van de meester (ijkwaarde). De Amelbergabuste is met een ander beeld de enige tot dusver bekende sculptuur die de beeldsnijder met zijn volledige naam heeft gesigneerd."

Pagina

65

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n
u *Pagina*
m 66
m *Ons kenmerk*
e wbc-2000.1785/2
r

I
C
B
:

2
4
7
)

ANONIEM ANTWERPS
Passieretabel met geschilderde zijluiken

Oorspronkelijke redengeving:

Het is een zeldzaam compleet Antwerps retabel (middeleeuws gebeeldhouwd altaar) met geschilderde zijluiken. Van de vele middeleeuwse gebeeldhouwde altaren bleven in ons land slechts enkele exemplaren volledig bewaard. Samen met de eveneens op de lijst geplaatste Antwerpse altaren van 's-Hertogenbosch en Zeddam (dat minder compleet is) wordt een volledig beeld gegeven van de verschillende typen grotere retabels, welke in Antwerpen (in de periode tussen .. en ..?) werden vervaardigd. De polychromie is van een hoogstaande kwaliteit. Allerlei versieringsvormen en applicatiemethoden uit zowel de Middeleeuwen als de 19de eeuw komen voor; hierdoor is het altaar uniek in zijn soort. Het is een fraai voorbeeld van hoe in de 19de eeuw de belangstelling en de herwaardering voor de late Middeleeuwen leidde tot een volledige renovatie van het altaar. Het altaar is van grote invloed geweest op de Roermondse neo-gotische beeldhouwateliers.

Opmerkingen:

De redengeving moet worden aangepast.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Het is een zeldzaam compleet Antwerps retabel (middeleeuws beeldhouwd altaar) met geschilderde zijluiken. Van de vele middeleeuwse beeldhouwde altaren bleven in ons land slechts enkele exemplaren volledig bewaard. Samen met de eveneens op de lijst geplaatste Antwerpse altaren van 's-Hertogenbosch, Netterden en Zeddam (dat minder compleet is) wordt een volledig beeld gegeven van de verschillende typen grotere retabels, welke in Antwerpen in de periode tussen 1400 en 1550 werden vervaardigd. De polychromie is van een hoogstaande kwaliteit. Allerlei versieringsvormen en applicatiemethoden uit zowel de Middeleeuwen als de 19de eeuw komen voor; hierdoor is het altaar uniek in zijn soort. Het is een fraai voorbeeld van hoe in de 19de eeuw de belangstelling en de herwaardering voor de late Middeleeuwen leidde tot een volledige renovatie van het altaar. Het altaar is van grote invloed geweest op de Roermondse neo-gotische beeldhouwateliers."

Pagina

67

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

3 Advies Actualisering WBC-lijst

III

BOEKEN/HANDSCHRIFTEN/MANUSCRIPTEN
EN MUZIEK(GESCHIEDENIS)

Pagina

69

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 119)

ANONIEM
Graduale Romanum

Oorspronkelijke redengeving:

Geschreven en verlucht door de kruisheer Johannes van Deventer voor zijn eigen klooster, waar het graduale zich nog heden ten dagen bevindt.

Van Johannes van Deventer zijn enige gradualen bekend, die zich allen nog te Cuyck bevinden. De andere tonen geornamenteerde initialen. Dit graduale, het enige nog in oorspronkelijke band toont zeer fraaie gehistoriseerde initialen, waaronder een zelfportret van de miniaturist (fol. 180 v.) en een met een landschap met een gezicht op de Maas en Cuyck bij het St. Agatha klooster.

Het graduale is gedateerd (op fol. 212 v.).

Van de zeer weinige Noord-Nederlandse koorboeken die zijn overgeleverd is dit omdat datum en maker bekend zijn, een belangrijke schakel voor wetenschappelijk onderzoek.

Pagina

70

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Het graduale is geplaatst vanwege de illustratieve elementen, namelijk de fraaie initialen. Het is niet specifiek muziekhistorisch van belang. Er staat in de redengeving wel: "Van de zeer weinige Noord-Nederlandse koorboeken die zijn overgeleverd .." wat suggereert dat er toch sprake is van musicologisch belang. Dat is echter niet juist. Het belang van dit boek wordt ontleend aan het feit dat de naam van de maker bekend is, de datum bekend is, dat het zich nog steeds in het klooster van St Agatha bevindt en dat het zo'n hoge kwaliteit heeft. Als zodanig moet de redengeving aangepast worden.

Advies:

In de 'Korte omschrijving' staat dat het is vervaardigd in het St Agathaklooster te Deventer; dat is niet correct. Deventer moet worden vervangen door "Cuyck".

De redengeving moet verder als volgt worden aangepast:

"Geschreven en verlucht door de kruisheer Johannes van Deventer voor zijn eigen klooster, waar het graduale zich nog heden ten dagen bevindt.

Van Johannes van Deventer zijn enige gradualen bekend, die zich allen nog te Cuyck bevinden. De andere tonen geornamenteerde initialen. Dit graduale, het enige nog in oorspronkelijke band toont zeer fraaie gehistoriseerde

initialen, waaronder een zelfportret van de miniaturist (fol. 180 v.) en een met een landschap met een gezicht op de Maas en Cuyk bij het St. Agatha klooster.

Het graduale is gedateerd (op fol. 212 v.).

Van de overgeleverde koorboeken is dit een buitengewoon fraai exemplaar dat ook, vanwege het feit dat de datum en de maker ervan bekend zijn, een belangrijke schakel is voor het wetenschappelijk onderzoek."

Recent is het totale (oude) bibliotheekbezit van St Agatha geplaatst op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit. Als de inhoud van dat bezit definitief door de staatssecretaris is vastgesteld kan deze individuele plaatsing van de lijst worden afgevoerd.

Pagina

71

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 120)
ANONIEM CAROLINGISCH
Evangelarium van Lebuïnus

Oorspronkelijke redengeving:

Een van de belangrijkste boekwerken met unieke band in ons land.

De codex behoorde eens tot de preromaanse Domschat te Utrecht.

Later is hij naar de St. Lebuïnuskerk te Deventer gegaan. Voor de Reformatie deed de codex dienst bij de inhuldiging van de Utrechtse bisschoppen.

Pagina

72

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De gegevens in de korte omschrijving, de literatuurverwijzing en de redengeving moeten worden aangepast.

Advies:

De korte omschrijving moet als volgt worden aangepast:

Lebuïnuscodex, Evangeliarium

Noordoost-Frankrijk, ca. 825-850

Latijn

Perkament, band zilver met reliëfs uit walrustand

35 x 25 cm

Handschrift Karolingisch 9de eeuw, band Keuls, ca 1100

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

3.1 **W.C.M. Wüstefeld, Middeleeuwse boeken van het Catharijneconvent, Zwolle 1993, pag. 13-19, 23-25.**

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Deze codex behoort samen met de Ansfriduscodex en de Bernulfuscodex tot de oudste en mooiste codices die in ons land worden bewaard.

Er zijn wat de uitvoering betreft geen vergelijkbare codices in ons land bekend.

Zij zijn vervaardigd in de belangrijkste scriptoria van West-Europa.

Vooraf vanwege de rijkversierde en kostbare boekband worden zij gerekend tot de topstukken van de West-Europese boekproductie uit de 9de-11de eeuw.

Deze pronkstukken behoorden eeuwenlang tot de kerkschat, waarschijnlijk die van Utrecht (Martinus/Domkerk) en/of Deventer (Lebuïnuskerk). Zij werden in processies

*meegedragen en op hoogtijdagen op het altaar in de kerken
getoond.
Zij vervullen een – voor een groot deel nog onopgehelderde
maar door hun uitvoering en functie onmiskenbare – rol in de
ontstaansgeschiedenis van het bisdom Utrecht."*

(dossiernummer ICB: 121)
FRANCO-SAKSISCH
Pericopenboek van Ansfridus

Oorspronkelijke redengeving:

Een der belangrijkste codices in het land. Zowel uniek qua band als handschrift.
De codex behoorde eens tot de preromaanse Domschat in Utrecht.

Pagina

74

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De gegevens in de korte omschrijving, de literatuurverwijzing en de redengeving moeten worden aangepast.

Advies:

De korte omschrijving moet als volgt worden aangepast:

Ansfriduscodex, Evangelistarium

St Gallen, ca 950 – 1000

Latijn

Perkament, boekband zilver met edelstenen

32,5 x 25 cm

Handschrift Karolingisch, band 11de – 13de eeuw

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

3.2 **W.C.M. Wüstefeld, Middeleeuwse boeken van het Catharijneconvent, Zwolle 1993, pag. 13-19, 26-27.**

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Deze codex behoort samen met de Lebuinuscodex en de Bernulfuscodex tot de oudste en mooiste codices die in ons land worden bewaard.

Er zijn wat de uitvoering betreft geen vergelijkbare codices in ons land bekend.

Zij zijn vervaardigd in de belangrijkste scriptoria van West-Europa.

Vooraf vanwege de rijkversierde en kostbare boekband worden zij gerekend tot de topstukken van de West-Europese boekproductie uit de 9de-11de eeuw.

Deze pronkstukken behoorden eeuwenlang tot de kerkschat, waarschijnlijk die van Utrecht (Martinus/Domkerk) en/of Deventer (Lebuinuskkerk). Zij werden in processies meegedragen en op hoogtijdagen op het altaar in de kerken getoond.

Zij vervullen een – voor een groot deel nog onopgehelderde

*maar door hun uitvoering en functie onmiskenbare – rol in de
ontstaansgeschiedenis van het bisdom Utrecht."*

Pagina

75

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 122)
ANONIEM ZUID-DUIJS
Evangelistarium van St. Bernoldus

Oorspronkelijke redengeving:

Bijzonder fraaie band met filligrain werk uit de 11de eeuw,
edelstenen en email medaillons.

De codex behoorde eens tot de preromaanse Domschat in Utrecht.

Pagina

76

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De gegevens in de korte omschrijving, de literatuurverwijzing en de redengeving moeten worden aangepast.

Advies:

De korte omschrijving moet als volgt worden aangepast:

Bernulfuscodex, Evangelistarium

Reichenau, ca 1040-1050

Latijn

Perkament, Karolingische zilveren band met émail

31,5 x 22,5 cm

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

3.3 **W.C.M. Wüstefeld, Middeleeuwse boeken van het
Catharijneconvent, Zwolle 1993, pag. 13-19, 28-31.**

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

*"Deze codex behoort samen met de Lebuinuscodex en de
Ansfriduscodex tot de oudste en mooiste codices die in ons
land worden bewaard.*

*Er zijn wat de uitvoering betreft geen vergelijkbare codices in
ons land bekend.*

*Zij zijn vervaardigd in de belangrijkste scriptoria van West-
Europa.*

*Vooraf vanwege de rijkversierde en kostbare boekband
worden zij gerekend tot de topstukken van de West-Europese
boekproductie uit de 9de-11de eeuw.*

*Deze pronkstukken behoorden eeuwenlang tot de kerkschat,
waarschijnlijk die van Utrecht (Martinus/Domkerk) en/of
Deventer (Lebuinuskkerk). Zij werden in processies
meegedragen en op hoogtijdagen op het altaar in de kerken
getoond.*

*Zij vervullen een – voor een groot deel nog onopgehelderde
maar door hun uitvoering en functie onmiskenbare – rol in de
ontstaansgeschiedenis van het bisdom Utrecht."*

(dossiernummer ICB: 123)
ANONIEM UTRECHTS
Brevier van Beatrix van Assendelft

Oorspronkelijke redengeving:

Het grootste en fraaiste uitgevoerde brevier uit die tijd.
Een der belangrijkste handschriften uit de late middeleeuwen.
Bijzonder verzorgd handschrift met miniaturen in de rand.

Pagina

78

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De huidige redengeving is te beknopt. Deze zou moeten worden bijgesteld in de lijn van dossiernummer 125. Het belang van de beide boeken is vergelijkbaar.

Advies:

In het titelveld moet Beatrix worden vervangen door "Beatrijs".

De redengeving moet verder als volgt worden aangepast:

"In Nederland vervaardigd, bijzonder verzorgd handschrift met miniaturen in de rand, van hoge kwaliteit. Een van de belangrijkste handschriften uit de late middeleeuwen.

Sinds de vervaardiging is het tot op heden in Nederlands bezit. Een van de vier bekende religieuze geïllumineerde handschriften vervaardigd in opdracht van de familie Van Assendelft in het vierde kwart van de vijftiende eeuw, waarvan nog slechts één andere zich in Nederland bevindt (ook geplaatst op de lijst WBC).

Dit handschrift tezamen met het andere vormt door de relatie met Beatrijs van Assendelft en de diverse scriptoria in Nederland waar de handschriften besteld werden een schakel in de bestudering van het religieuze en culturele leven in Nederland aan het einde van de Middeleeuwen. Men veronderstelt dat het brevier voor haar werd vervaardigd toen zij in 1485 bij de zusters regularissen in het klooster Sint-Maria te Zijl in Haarlem intrad."

(dossiernummer ICB: 125)
ANONIEM NEDERLANDS
Gebedenboek van Beatrijs van Assendelft

Oorspronkelijke redengeving:

In Nederland vervaardigd, rijk geïllumineerd handschrift uit ca. 1480, in het Nederlands, compleet, van uitstekende kwaliteit en in zeer goede staat.

Illuminatie (miniaturen) en decoratie kenmerkend voor de bloeiperiode van de Noordnederlandse verluchtungskunst. Sinds de vervaardiging tot op heden in Nederlands bezit. Een van de vier bekende religieuze geïllumineerde handschriften vervaardigd in opdracht van de familie Van Assendelft in het vierde kwart van de vijftiende eeuw, waarvan nog slechts een andere zich in Nederland bevindt (ook geplaatst op de lijst WBC).

Dit handschrift tezamen met het andere vormt door de relatie met de familie Van Assendelft (met name Beatrijs, later kloosterling) en de diverse scriptoria (kloosters) in Nederland waar zij hun handschriften bestelden een schakel in de bestudering van het religieuze en culturele leven (in de stroming van de Broeders en Zusters van het Gemene Leven, en de Moderne Devotie) in Nederland aan het einde van de Middeleeuwen.

Pagina

79

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving is goed zo.

Advies:

Dit gebedenboek bevindt zich in de collectie van de Bibliotheca Philosophica Hermetica (dossiernummer 215). Het bezit hiervan is in 1991 op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Als de inhoud van dat bezit definitief door de staatssecretaris is vastgesteld kan deze individuele plaatsing van de lijst worden afgevoerd.

(dossiernummer ICB: 124)
ANONIEM FULDA
Evangelieboek met miniaturen en toevoegingen

Oorspronkelijke redengeving:

Het evangeliarium bevindt zich reeds sinds 1174, toen het door de Abdis Imago van Loon geschonken werd, te Susteren.
Bijzonder fraai voorbeeld van de 11de-eeuwse Fulda School.
Tevens van belang vanwege de twee miniaturen uit de Maasschool uit de 12de eeuw.

Pagina

80

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De gegevens in de korte omschrijving en de redengeving moeten worden aangepast. Dit dossier behoort tot een kerkschat waarvan reeds vijf onderdelen op de lijst geplaatst zijn. De Raad zal te zijner tijd met een nader advies komen om de gehele kerkschat als verzameling voor te dragen voor plaatsing op de lijst.

Advies:

De korte omschrijving moet als volgt worden aangepast:
Evangelistarium van Susteren, met miniaturen en toevoegingen
Perkament, 24,3 x 17,9 cm
Reichenau, 11de eeuw
Latijn

'Abbericus' moet vervangen worden door "Albericus".

De redengeving moet als volgt worden aangepast:
"Het evangelistarium bevindt zich reeds sinds 1174, toen het door de Abdis Imago van Loon geschonken werd, te Susteren.
Bijzonder fraai voorbeeld van de 11de-eeuwse Oostfrankische School.
De opdrachtminiatuur – op zichzelf al zeer zeldzaam – uit de Maasschool verbindt het handschrift met de geschiedenis van de Abdijkerk van Susteren."

(dossiernummer ICB: 126)

ANONIEM

Lasso-codex

Handschrift met vier werken van Orlando di Lasso: drie Magnificat-zettingen en een Salve Regina

Oorspronkelijke redengeving:

Dit handschrift behoorde tot het muziekarchief van de hofkapel te München, waarvan Orlando di Lasso (geb. 1532 te Bergen/Henegouwen in de Zuidelijke Nederlanden - 1594) vanaf 1563 kapelmeester was.

De vier werken zijn in de periode 1582-1585, onder de eindredactie van Di Lasso, uitgeschreven door twee van de beste kopiisten van de toenmalige hofkapel.

Herkomst en ontstaan maken dit handschrift derhalve tot een uniek en vanuit muziek-historisch oogpunt kostbaar voorwerp. *Orlando di Lasso was één der grootste componisten der 16de eeuw en had een belangrijk aandeel in de verbreiding van de Nederlands-Italiaanse muziektraditie, onder andere in Frankrijk.*

Voor alle vier de werken is de Lasso-codex de oudste bron, waaraan onder andere afgelezen kan worden dat het gedateerde Magnificat een jaar eerder is geschreven dan voorheen werd aangenomen en dat het Salve Regina inderdaad van zijn hand afkomstig is.

Opmerkingen:

Hoewel het om een belangrijk handschrift gaat, moeten bij de huidige redengeving een aantal vraagtekens worden geplaatst. Het gaat om een handschrift uit het muziekarchief van de *hofkapel te München*, waarvan Orlando di Lasso -- *afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden* -- kapelmeester was. Het belang voor en de relatie met het Nederlands cultuurbezit van dit stuk is niet evident. Bij de uitspraak dat de vier werken onder de eindredactie van Di Lasso door twee van de beste kopiisten zijn uitgeschreven, moet eveneens een vraagteken worden geplaatst.

Op grond van het bovenstaande moet geconcludeerd worden dat er geen sluitende reden tot plaatsing te geven is die voldoet aan de criteria van het Besluit Behoud Cultuurbezit.

Advies:

Afvoeren van de lijst.

Pagina

81

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 171)

Collectie Musica Neerlandica

Oorspronkelijke redengeving:

Verzameling van Nederlandse muziek vanaf ongeveer 1580 tot heden. Bevat een groot aantal unica (manuscripten en eerste drukken van Nederlandse componisten).

De verzameling geeft een belangrijk historisch overzicht van de Nederlandse muziek en vormt daarmee een onmisbare basis voor musicologisch onderzoek met betrekking tot het Nederlandse muzikale verleden. Ook voor de muziekpraktijk is de collectie van groot belang.

De verzameling is in haar omvang en inhoud enig in Nederland. Doordat de collectie veel manuscripten, eerste uitgaven en uitgaven met annotaties bevat heeft zij ijkwaarde voor het musicologisch onderzoek en voor de uitvoerende muziekpraktijk.

Voorts heeft de collectie een schakelfunctie doordat zij een compleet beeld geeft over meer dan 4 eeuwen Nederlandse muziekgeschiedenis.

De verzameling is bijeengebracht door de musicus Willem Noske, die als uitvoerend musicus en verzamelaar van Nederlandse muziek uit het verleden en promotor van de uitvoering van die muziek baanbrekend werk heeft verricht in de recente geschiedenis van het Nederlandse muziekleven.

Opmerkingen:

Hoewel het Nederlands Muziek Instituut nu is ondergebracht in de Koninklijke Bibliotheek, acht de commissie het toch zinnig om deze verzameling op de lijst te houden.

De opsomming van de verzameling moet nog definitief door de staatssecretaris worden vastgesteld. Dat kan echter pas als de inventarisatie is afgerond.

Advies:

In de redengeving staat dat de verzameling een overzicht geeft van de Nederlandse muziek van 1580 tot heden. De aanduiding 'heden' moet worden vervangen door "circa 1990".

Pagina

82

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 210)

Bibliotheek van de Librije

Oorspronkelijke redengeving:

De oudste en best bewaarde kerkbibliotheek in Nederland. De boekerij, opgebouwd sinds de 15de eeuw, is vanaf 1564 tot heden ondergebracht in dezelfde behuizing, waarin ook nog de oude lectrijnen aanwezig zijn.

In deze vorm is het de enige in Nederland, terwijl buiten ons land ook zeer weinig kerkboekerijen in hun oorspronkelijke omgeving nog aanwezig zijn.

De boekerij munt vooral uit door een grote collectie wiegedrukken, waarvan er 39 als enige exemplaren in Nederland in de bibliotheek aanwezig zijn.

Pagina

83

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In de tekst van de redengeving moeten enkele redactionele aanpassingen worden gepleegd.

Over de vaststelling van de verzameling heeft de Raad op 2 november 1994 een advies uitgebracht (nr RCB-94-643).

Geadviseerd is toen met de opsomming in te stemmen in de catalogus van Dr K.O. Meinsma (*Catalogus van de Librye in Zutphen*, Zutphen 1902) en de aanvulling op die catalogus naar de stand van september 1993. De definitieve vaststelling door de staatssecretaris heeft plaatsgevonden op 22 februari 1995.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"De oudste en best bewaarde kerkbibliotheek in Nederland die nu nog op de oorspronkelijke locatie bewaard wordt. In deze vorm - als kerkbibliotheek ter plaatse - is het de enige in Nederland, terwijl buiten ons land ook zeer weinig kerkboekerijen in hun oorspronkelijke omgeving nog aanwezig zijn.

De boekerij, opgebouwd sinds de 15de eeuw, is vanaf 1564 tot heden ondergebracht in dezelfde behuizing, waar ook nog de oude lectrijnen aanwezig zijn.

De verzameling munt vooral uit door een grote collectie incunabelen, waarvan er 39 als enig exemplaar in Nederland in de bibliotheek aanwezig zijn."

(dossiernummer ICB: 215)

Bibliotheca Philosophica Hermetica

Oorspronkelijke redengeving:

Een zeer bijzondere bibliotheek met een grote betekenis voor de wetenschapsbeoefening, nationaal en internationaal, en een onvervangbaar bezit aan cultuurhistorisch waardevolle manuscripten en incunabelen.

Deze bibliotheek is wetenschappelijk uniek doordat zij vanuit één bindend concept, de christelijk-hermetische traditie binnen de westerse cultuurgeschiedenis, is opgebouwd. Zij belicht vier aspecten van de hermetische traditie: Hermetica, Mystiek, Alchemie en Rozenkruisisme, waardoor deze in onderlinge samenhang bestudeerd kunnen worden. De bibliotheek is het enige vrijwel complete centrum waar onderzoek op het gebied van de christelijk-hermetische traditie kan worden beoefend.

In de christelijk-hermetische traditie heeft Nederland vanouds een speciale rol gespeeld. De tolerantie in Nederland op godsdienstig en filosofisch gebied heeft ertoe geleid dat sinds de 16^e eeuw veel hermetische literatuur juist in Nederland in druk is verschenen.

Van 40% van de incunabelen is geen ander exemplaar in Nederland aanwezig.

Bij de manuscripten bevinden zich voorbeelden uit alle belangrijke centra in Nederland in de 15^e eeuw

Pagina

84

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Over de redengeving zijn geen opmerkingen.

Advies:

De Raad adviseert u in te stemmen met de opsomming van de verzameling Bibliotheca Philosophica Hermetica (BPH) zoals weergegeven in de elektronische catalogus van de bibliotheek, die een complete beschrijving geeft (item voor item) van alle boeken en handschriften die behoren tot de BPH op 1 juli 2001. Van deze elektronische catalogus is een kopie aanwezig bij de Inspectie Cultuurbezit. Alle aanwinsten voor de Bibliotheca Philosophica Hermetica vanaf 1 juli 2001 in het huidige collectieprofiel worden geacht een onlosmakelijk deel van de verzameling BPH te gaan uitmaken en daarmee eveneens te vallen onder de bescherming van de Wet tot behoud van cultuurbezit. Hiermee kan de verzameling definitief worden vastgesteld.

(dossiernummer ICB: 248)

Bibliotheca Thysiana

Oorspronkelijke redengeving:

De Bibliotheca Thysiana bevindt zich in een 17de-eeuws, speciaal als bibliotheek ontworpen gebouw en is sindsdien in haar oorspronkelijke vorm behouden gebleven.

In zijn ontstaan is deze bibliotheek typerend voor een collectie van een geletterde en vermogende 17de-eeuwse Hollandse burger (schakelfunctie).

Het is een goed voorbeeld van het ontstaan van een openbaar toegankelijke bibliotheek vanuit een particuliere verzameling (ijkwaarde).

Qua inrichting betreft het een karakteristiek voorbeeld van een 17de-eeuwse zaalbibliotheek.

In de collectie bevindt zich een grote verzameling zeldzame pamfletten en een groot aantal zeldzame oude drukken.

Pagina

86

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In de tekst van de redengeving moeten enkele redactionele aanpassingen worden gepleegd.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast

"De Bibliotheca Thysiana is onmisbaar voor het Nederlands cultuurbezit als particuliere bibliotheek uit de 17de eeuw die in zijn oorspronkelijke vorm bewaard is gebleven.

In zijn ontstaan is de bibliotheek typerend voor een collectie van een geletterde en vermogende 17de eeuwse Hollandse burger en in die hoedanigheid kan gesproken worden van een schakelfunctie.

Daarnaast is het een vroeg en bijzonder rijk voorbeeld van het ontstaan van een openbaar toegankelijke bibliotheek vanuit een particuliere verzameling, waarvan geen andere voorbeelden meer over zijn. Als zodanig is er sprake van ijkwaarde.

Qua inrichting betreft het een karakteristiek voorbeeld van een 17de-eeuwse zaalbibliotheek.

De bibliotheek kan aangemerkt worden als onvervangbaar door de grote collectie pamfletten, die in deze omvang waarschijnlijk nooit meer bijeengebracht kan worden en door de aanwezigheid van een groot aantal kostbare gedrukte werken. "

4 Advies Actualisering WBC-lijst

IV

JUDAICA

Pagina

88

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n
u *Pagina*
m 89
m *Ons kenmerk*
e wbc-2000.1785/2
r

I
C
B
:

1
4
1
)

ANONIEM
Polentapijt

Oorspronkelijke redengeving:

Het polentapijt is een uniek zijden 17de-eeuws Perzisch kleed.

Het kleed is cultuurhistorisch van belang aangezien het een belangrijk voorbeeld vormt van een voorwerp dat oorspronkelijk niet voor Joods gebruik bestemd is maar door een lid van de Gemeente is aangekocht en aangeboden en vervolgens voor een religieus doel is aangewend.

Reflecteert de welstand van de Portugese joden in de 17de eeuw in Amsterdam.

Opmerkingen:

In 1985 zijn dertien voorwerpen, waaronder dit, van de Portugees Israëlitische Gemeente op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Op dat ogenblik bestond er eigenlijk nog nauwelijks inzicht in de omvang en historische waarde van de collectie, met uitzondering van die objecten die zich als bruikleen bij het Joods Historisch Museum bevonden - en nog steeds bevinden. Sindsdien heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, dat opname van de hele collectie van ceremoniële objecten van deze

gemeente op de lijst rechtvaardigt. Thans wordt er gewerkt aan de afronding van een inventarisatie van het bezit van de Portugees Israëlitische Gemeente. De verzameling, die gedurende vier eeuwen bij elkaar is gebracht, geeft een uniek beeld van 400 jaar joodse geschiedenis en Nederlands cultureel erfgoed.

Advies:

De Raad stelt voor om het gehele kunstbezit van de Portugees Israëlitische Gemeente als verzameling op de lijst te plaatsen. De eigenaar heeft laten weten daar positief tegenover te staan.

Als de inhoud van de verzameling definitief door de staatssecretaris is vastgesteld, kunnen de individuele redengevingen van de dossiernummers 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155 en 156 van de lijst worden afgevoerd.

Als nieuwe redengeving wordt voorgesteld:

"De Portugese Gemeente heeft haar synagoge recent laten restaureren; het betreft een monument dat sinds zijn inwijding in 1675 zonder noemenswaardige bouwkundige ingrepen onophoudelijk als synagoge in gebruik is, met een korte onderbreking in de oorlogsjaren. De collectie boeken en handschriften van Ets Haim, een instelling die sinds 1615 onderdeel uitmaakt van de gemeente is weer op zijn oorspronkelijke plaats terug, nadat belangrijke delen enkele decennia als tijdelijk bruikleen in het buitenland waren ondergebracht (deze collectie is reeds opgenomen op de WBC lijst). Mede door deze ontwikkelingen is het besef over het belang van het culturele erfgoed van de gemeente gegroeid.

De collectie omvat een kleine 700 objecten, waarvan de eerste teruggaan tot het prilste begin van de gemeente rond 1600. Sommige daarvan zijn vermoedelijk door de vluchtelingen meegenomen uit Portugal. Zowel de zilveren en gouden ceremoniële gebruiksvoorwerpen als de textiele beslaan de hele staalkaart van de vooral Nederlandse kunstnijverheid, terwijl ze elk afzonderlijk dankzij opschriften tevens verwijzen naar de joodse schenkers. De collectie is altijd op de zelfde plaats gebleven en gebruikt, en biedt een uniek overzicht over de cultuurgeschiedenis van deze gemeenschap, die tot de oudste culturele en religieuze minderheden in ons land behoort. Nergens in de wereld is een dergelijke collectie zo goed en zo compleet bewaard als in Amsterdam."

Pagina

90

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n
u
m 91 *Pagina*
m *Ons kenmerk*
e wbc-2000.1785/2
r

I
C
B
:

1
4
2
)

DANIEL BESSMAN
Waterkan voor de Kohaniem

Oorspronkelijke redengeving:

Typisch voorbeeld van een kostbaar object, oorspronkelijk niet voor Joods gebruik bestemd, dat later door een lid van de Gemeente werd gekocht en aangeboden en vervolgens voor een religieus doel werd aangewend.

Het geeft een beeld van de welvaart van de Portugese joden in Nederland in die tijd.

De kan, tezamen met de bijbehorende wasbekken, zijn de rijkste exemplaren in Nederland bekend en derhalve als voorwerpen als zodanig al voor Nederland uniek. In een Joodse context mitsdien onvervangbaar.

Opmerkingen:

In 1985 zijn dertien voorwerpen, waaronder dit, van de Portugees Israëlitische Gemeente op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Op dat ogenblik bestond er eigenlijk nog nauwelijks inzicht in de omvang en historische waarde van de collectie, met uitzondering van die objecten die zich als bruikleen bij het Joods Historisch Museum bevonden - en nog steeds bevinden. Sindsdien heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, dat opname van

de hele collectie van ceremoniële objecten van deze gemeente op de lijst rechtvaardigt. Thans wordt er gewerkt aan de afronding van een inventarisatie van het bezit van de Portugees Israëlitische Gemeente. De verzameling, die gedurende vier eeuwen bij elkaar is gebracht, geeft een uniek beeld van 400 jaar joodse geschiedenis en Nederlands cultureel erfgoed.

Advies:

De Raad stelt voor om het gehele kunstbezit van de Portugees Israëlitische Gemeente als verzameling op de lijst te plaatsen. De eigenaar heeft laten weten daar positief tegenover te staan.

Als de inhoud van de verzameling definitief door de staatssecretaris is vastgesteld, kunnen de individuele redengevingen van de dossiernummers 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155 en 156 van de lijst worden afgevoerd.

Als nieuwe redengeving wordt voorgesteld:

"De Portugese Gemeente heeft haar synagoge recent laten restaureren; het betreft een monument dat sinds zijn inwijding in 1675 zonder noemenswaardige bouwkundige ingrepen onophoudelijk als synagoge in gebruik is, met een korte onderbreking in de oorlogsjaren. De collectie boeken en handschriften van Ets Haim, een instelling die sinds 1615 onderdeel uitmaakt van de gemeente is weer op zijn oorspronkelijke plaats terug, nadat belangrijke delen enkele decennia als tijdelijk bruikleen in het buitenland waren ondergebracht (deze collectie is reeds opgenomen op de WBC lijst). Mede door deze ontwikkelingen is het besef over het belang van het culturele erfgoed van de gemeente gegroeid.

De collectie omvat een kleine 700 objecten, waarvan de eerste teruggaan tot het prilleste begin van de gemeente rond 1600. Sommige daarvan zijn vermoedelijk door de vluchtelingen meegenomen uit Portugal. Zowel de zilveren en gouden ceremoniële gebruiksvoorwerpen als de textiele beslaan de hele staalkaart van de vooral Nederlandse kunstnijverheid, terwijl ze elk afzonderlijk dankzij opschriften tevens verwijzen naar de joodse schenkers. De collectie is altijd op de zelfde plaats gebleven en gebruikt, en biedt een uniek overzicht over de cultuurgeschiedenis van deze gemeenschap, die tot de oudste culturele en religieuze minderheden in ons land behoort. Nergens in de wereld is een dergelijke collectie zo goed en zo compleet bewaard als in Amsterdam."

Pagina

92

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n
u *Pagina*
m 93
m *Ons kenmerk*
e wbc-2000.1785/2
r

I
C
B
:

1
4
3
)

ABRAHAM WARNBERGER
Wasbekken voor de Kohaniem

Oorspronkelijke redengeving:

Typisch voorbeeld van een kostbaar object, oorspronkelijk niet voor Joods gebruik bestemd, dat later voor een religieus doel werd aangewend.

Geeft een beeld van de welvaart van de Portugese joden in Nederland in die tijd.

De wasbekken, tezamen met de bijbehorende kan, zijn de rijkste exemplaren in Nederland bekend en derhalve als voorwerpen als zodanig al voor Nederland uniek. In een Joodse context mitsdien onvervangbaar.

Opmerkingen:

In 1985 zijn dertien voorwerpen, waaronder dit, van de Portugees Israëlitische Gemeente op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Op dat ogenblik bestond er eigenlijk nog nauwelijks inzicht in de omvang en historische waarde van de collectie, met uitzondering van die objecten die zich als bruikleen bij het Joods Historisch Museum bevonden - en nog steeds bevinden. Sindsdien heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, dat opname van de hele collectie van ceremoniële objecten van deze

gemeente op de lijst rechtvaardigt. Thans wordt er gewerkt aan de afronding van een inventarisatie van het bezit van de Portugees Israëlitische Gemeente. De verzameling, die gedurende vier eeuwen bij elkaar is gebracht, geeft een uniek beeld van 400 jaar joodse geschiedenis en Nederlands cultureel erfgoed.

Advies:

De Raad stelt voor om het gehele kunstbezit van de Portugees Israëlitische Gemeente als verzameling op de lijst te plaatsen. De eigenaar heeft laten weten daar positief tegenover te staan.

Als de inhoud van de verzameling definitief door de staatssecretaris is vastgesteld, kunnen de individuele redengevingen van de dossiernummers 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155 en 156 van de lijst worden afgevoerd.

Als nieuwe redengeving wordt voorgesteld:

"De Portugese Gemeente heeft haar synagoge recent laten restaureren; het betreft een monument dat sinds zijn inwijding in 1675 zonder noemenswaardige bouwkundige ingrepen onophoudelijk als synagoge in gebruik is, met een korte onderbreking in de oorlogsjaren. De collectie boeken en handschriften van Ets Haim, een instelling die sinds 1615 onderdeel uitmaakt van de gemeente is weer op zijn oorspronkelijke plaats terug, nadat belangrijke delen enkele decennia als tijdelijk bruikleen in het buitenland waren ondergebracht (deze collectie is reeds opgenomen op de WBC lijst). Mede door deze ontwikkelingen is het besef over het belang van het culturele erfgoed van de gemeente gegroeid.

De collectie omvat een kleine 700 objecten, waarvan de eerste teruggaan tot het prilste begin van de gemeente rond 1600. Sommige daarvan zijn vermoedelijk door de vluchtelingen meegenomen uit Portugal. Zowel de zilveren en gouden ceremoniële gebruiksvoorwerpen als de textiele beslaan de hele staalkaart van de vooral Nederlandse kunstnijverheid, terwijl ze elk afzonderlijk dankzij opschriften tevens verwijzen naar de joodse schenkers. De collectie is altijd op de zelfde plaats gebleven en gebruikt, en biedt een uniek overzicht over de cultuurgeschiedenis van deze gemeenschap, die tot de oudste culturele en religieuze minderheden in ons land behoort. Nergens in de wereld is een dergelijke collectie zo goed en zo compleet bewaard als in Amsterdam."

(dossiernummer ICB: 144)

ANONIEM DORDTS

Tazza

Oorspronkelijke redengeving:

Typisch voorbeeld van een kostbaar object, oorspronkelijk niet voor Joods gebruik bestemd, dat later voor een religieus doel werd aangewend.

Geeft een voorbeeld van de Portugese Joden in Nederland in die tijd.

Deze schaal, gebruikt als collecteschaal, waarschijnlijk bij Poerim, is als zodanig reeds van een voor Nederland unieke kwaliteit. Gebruikt in een Joodse context is deze volstrekt uniek.

Pagina

95

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In 1985 zijn dertien voorwerpen, waaronder dit, van de Portugees Israëlitische Gemeente op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Op dat ogenblik bestond er eigenlijk nog nauwelijks inzicht in de omvang en historische waarde van de collectie, met uitzondering van die objecten die zich als bruikleen bij het Joods Historisch Museum bevonden - en nog steeds bevinden. Sindsdien heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, dat opname van de hele collectie van ceremoniële objecten van deze gemeente op de lijst rechtvaardigt. Thans wordt er gewerkt aan de afronding van een inventarisatie van het bezit van de Portugees Israëlitische Gemeente. De verzameling, die gedurende vier eeuwen bij elkaar is gebracht, geeft een uniek beeld van 400 jaar joodse geschiedenis en Nederlands cultureel erfgoed.

Advies:

De Raad stelt voor om het gehele kunstbezit van de Portugees Israëlitische Gemeente als verzameling op de lijst te plaatsen. De eigenaar heeft laten weten daar positief tegenover te staan.

Als de inhoud van de verzameling definitief door de staatssecretaris is vastgesteld, kunnen de individuele redengevingen van de dossiernummers 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155 en 156 van de lijst worden afgevoerd.

Als nieuwe redengeving wordt voorgesteld:

"De Portugese Gemeente heeft haar synagoge recent laten restaureren; het betreft een monument dat sinds zijn inwijding in 1675 zonder noemenswaardige bouwkundige ingrepen onophoudelijk als synagoge in gebruik is, met een korte

onderbreking in de oorlogsjaren. De collectie boeken en handschriften van Ets Haim, een instelling die sinds 1615 onderdeel uitmaakt van de gemeente is weer op zijn oorspronkelijke plaats terug, nadat belangrijke delen enkele decennia als tijdelijk bruikleen in het buitenland waren ondergebracht (deze collectie is reeds opgenomen op de WBC lijst). Mede door deze ontwikkelingen is het besef over het belang van het culturele erfgoed van de gemeente gegroeid.

De collectie omvat een kleine 700 objecten, waarvan de eerste teruggaan tot het prilleste begin van de gemeente rond 1600. Sommige daarvan zijn vermoedelijk door de vluchtelingen meegenomen uit Portugal. Zowel de zilveren en gouden ceremoniële gebruiksvoorwerpen als de textiele beslaan de hele staalkaart van de vooral Nederlandse kunstnijverheid, terwijl ze elk afzonderlijk dankzij opschriften tevens verwijzen naar de joodse schenkers. De collectie is altijd op de zelfde plaats gebleven en gebruikt, en biedt een uniek overzicht over de cultuurgeschiedenis van deze gemeenschap, die tot de oudste culturele en religieuze minderheden in ons land behoort. Nergens in de wereld is een dergelijke collectie zo goed en zo compleet bewaard als in Amsterdam."

Pagina

96

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 145)

ANONIEM
Gebedskleed

Oorspronkelijke redengeving:

Oudste bekende, zijden gebedsmantel in Nederland. Al heel vroeg bestond bij de Portugese Joden de gewoonte om zijden gebedsmantels te gebruiken, in tegenstelling tot het Hoogduits Joodse gebruik waar traditioneel wol werd gedragen.

Uit het ontbreken van strepen in de stof blijkt de vrijheden die mogelijk waren in het vormgeven aan ceremoniële voorwerpen.

Pagina

97

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In 1985 zijn dertien voorwerpen, waaronder dit, van de Portugees Israëlitische Gemeente op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Op dat ogenblik bestond er eigenlijk nog nauwelijks inzicht in de omvang en historische waarde van de collectie, met uitzondering van die objecten die zich als bruikleen bij het Joods Historisch Museum bevonden - en nog steeds bevinden. Sindsdien heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, dat opname van de hele collectie van ceremoniële objecten van deze gemeente op de lijst rechtvaardigt. Thans wordt er gewerkt aan de afronding van een inventarisatie van het bezit van de Portugees Israëlitische Gemeente. De verzameling, die gedurende vier eeuwen bij elkaar is gebracht, geeft een uniek beeld van 400 jaar joodse geschiedenis en Nederlands cultureel erfgoed.

Advies:

De Raad stelt voor om het gehele kunstbezit van de Portugees Israëlitische Gemeente als verzameling op de lijst te plaatsen. De eigenaar heeft laten weten daar positief tegenover te staan.

Als de inhoud van de verzameling definitief door de staatssecretaris is vastgesteld, kunnen de individuele redengevingen van de dossiernummers 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155 en 156 van de lijst worden afgevoerd.

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

Orphan objects. Facets of the Textiles Collection of the Joods Historisch Museum, Amsterdam (1997), cat.nr B103, pag. 136 en beschreven op pag. 234.

Als nieuwe redengeving wordt voorgesteld:

"De Portugese Gemeente heeft haar synagoge recent laten restaureren; het betreft een monument dat sinds zijn inwijding in 1675 zonder noemenswaardige bouwkundige ingrepen onophoudelijk als synagoge in gebruik is, met een korte onderbreking in de oorlogsjaren. De collectie boeken en handschriften van Ets Haim, een instelling die sinds 1615 onderdeel uitmaakt van de gemeente is weer op zijn oorspronkelijke plaats terug, nadat belangrijke delen enkele decennia als tijdelijk bruikleen in het buitenland waren ondergebracht (deze collectie is reeds opgenomen op de WBC lijst). Mede door deze ontwikkelingen is het besef over het belang van het culturele erfgoed van de gemeente gegroeid.

De collectie omvat een kleine 700 objecten, waarvan de eerste teruggaan tot het prille begin van de gemeente rond 1600. Sommige daarvan zijn vermoedelijk door de vluchtelingen meegenomen uit Portugal. Zowel de zilveren en gouden ceremoniële gebruiksvoorwerpen als de textiele kunstnijverheid, terwijl ze elk afzonderlijk dankzij opschriften tevens verwijzen naar de joodse schenkers. De collectie is altijd op de zelfde plaats gebleven en gebruikt, en biedt een uniek overzicht over de cultuurgeschiedenis van deze gemeenschap, die tot de oudste culturele en religieuze minderheden in ons land behoort. Nergens in de wereld is een dergelijke collectie zo goed en zo compleet bewaard als in Amsterdam."

Pagina

98

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n
u
m
m
e
r

I
C
B
:

1
4

ISAAC MENDELS
Dekkleed met baldakijn en torakleed

Oorspronkelijke redengeving:

Oorspronkelijk een vroeg 18de-eeuwse Engelse sierdeken met twee kussenvertrekken. In het midden van de 19de eeuw is deze kostbare stof uit Engeland naar Nederland meegebracht en verwerkt tot dit stel.

Een belangrijk voorbeeld derhalve van een seculiere stof die voor een religieus doel werd aangewend, en als zodanig van cultuurhistorische betekenis.

Dit is voorts het enige voorbeeld waarvan de maker en datum van ontstaan bekend zijn.

Pagina

99

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In 1985 zijn dertien voorwerpen, waaronder dit, van de Portugees Israëlitische Gemeente op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Op dat ogenblik bestond er eigenlijk nog nauwelijks inzicht in de omvang en historische waarde van de collectie, met uitzondering van die objecten die zich als bruikleen bij het Joods Historisch Museum bevonden - en nog steeds bevinden. Sindsdien heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, dat opname van de hele collectie van ceremoniële objecten van deze gemeente op de lijst rechtvaardigt. Thans wordt er gewerkt aan de afronding van een inventarisatie van het bezit van de Portugees Israëlitische Gemeente. De verzameling, die gedurende vier eeuwen bij elkaar is gebracht, geeft een uniek beeld van 400 jaar joodse geschiedenis en Nederlands cultureel erfgoed.

Advies:

De Raad stelt voor om het gehele kunstbezit van de Portugees Israëlitische Gemeente als verzameling op de lijst te plaatsen. De eigenaar heeft laten weten daar positief tegenover te staan.

Als de inhoud van de verzameling definitief door de staatssecretaris is vastgesteld, kunnen de individuele redengevingen van de dossiernummers 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155 en 156 van de lijst worden afgevoerd.

Als nieuwe redengeving wordt voorgesteld:

"De Portugese Gemeente heeft haar synagoge recent laten restaureren; het betreft een monument dat sinds zijn inwijding in 1675 zonder noemenswaardige bouwkundige ingrepen

onophoudelijk als synagoge in gebruik is, met een korte onderbreking in de oorlogsjaren. De collectie boeken en handschriften van Ets Haim, een instelling die sinds 1615 onderdeel uitmaakt van de gemeente is weer op zijn oorspronkelijke plaats terug, nadat belangrijke delen enkele decennia als tijdelijk bruikleen in het buitenland waren ondergebracht (deze collectie is reeds opgenomen op de WBC lijst). Mede door deze ontwikkelingen is het besef over het belang van het culturele erfgoed van de gemeente gegroeid.

De collectie omvat een kleine 700 objecten, waarvan de eerste teruggaan tot het prilleste begin van de gemeente rond 1600. Sommige daarvan zijn vermoedelijk door de vluchtelingen meegenomen uit Portugal. Zowel de zilveren en gouden ceremoniële gebruiksvoorwerpen als de textiele beslaan de hele staalkaart van de vooral Nederlandse kunstnijverheid, terwijl ze elk afzonderlijk dankzij opschriften tevens verwijzen naar de joodse schenkers. De collectie is altijd op de zelfde plaats gebleven en gebruikt, en biedt een uniek overzicht over de cultuurgeschiedenis van deze gemeenschap, die tot de oudste culturele en religieuze minderheden in ons land behoort. Nergens in de wereld is een dergelijke collectie zo goed en zo compleet bewaard als in Amsterdam."

Pagina

100

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 147)

ANONIEM
Dekkleed met baldakijn en Torakleed

Oorspronkelijke redengeving:

In opdracht van de Portugees-Joodse Gemeente vervaardigd. Het thebakleed in Aubusson-techniek is in deze specifiek Nederlandse vorm een voorbeeld geweest voor de Joodse gemeente in Engeland.

Tevens van belang voor de cultuurgeschiedenis van de Portugese Joden. Bij de Portugese traditie werd er (anders dan in de Hoogduitse traditie) geen voorhang voor de deur van de Heilige Ark gehangen doch werd de Heilige Ark van binnen versierd. In Amsterdam werd de Ark met Spaans goudleer bekleed. In Den Haag werd in de Ark een baldakijn gehangen die paste bij het kleed over de theba en het toradekje. Deze Haagse voorbeelden zijn de enige hiervan in Nederland.

Pagina

101

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In 1985 zijn dertien voorwerpen, waaronder dit, van de Portugees Israëlitische Gemeente op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Op dat ogenblik bestond er eigenlijk nog nauwelijks inzicht in de omvang en historische waarde van de collectie, met uitzondering van die objecten die zich als bruikleen bij het Joods Historisch Museum bevonden - en nog steeds bevinden. Sindsdien heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, dat opname van de hele collectie van ceremoniële objecten van deze gemeente op de lijst rechtvaardigt. Thans wordt er gewerkt aan de afronding van een inventarisatie van het bezit van de Portugees Israëlitische Gemeente. De verzameling, die gedurende vier eeuwen bij elkaar is gebracht, geeft een uniek beeld van 400 jaar joodse geschiedenis en Nederlands cultureel erfgoed.

Advies:

De Raad stelt voor om het gehele kunstbezit van de Portugees Israëlitische Gemeente als verzameling op de lijst te plaatsen. De eigenaar heeft laten weten daar positief tegenover te staan.

Als de inhoud van de verzameling definitief door de staatssecretaris is vastgesteld, kunnen de individuele redengevingen van de dossiernummers 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155 en 156 van de lijst worden afgevoerd.

Als nieuwe redengeving wordt voorgesteld:

"De Portugese Gemeente heeft haar synagoge recent laten restaureren; het betreft een monument dat sinds zijn inwijding in 1675 zonder noemenswaardige bouwkundige ingrepen onophoudelijk als synagoge in gebruik is, met een korte onderbreking in de oorlogsjaren. De collectie boeken en handschriften van Ets Haim, een instelling die sinds 1615 onderdeel uitmaakt van de gemeente is weer op zijn oorspronkelijke plaats terug, nadat belangrijke delen enkele decennia als tijdelijk bruikleen in het buitenland waren ondergebracht (deze collectie is reeds opgenomen op de WBC lijst). Mede door deze ontwikkelingen is het besef over het belang van het culturele erfgoed van de gemeente gegroeid.

De collectie omvat een kleine 700 objecten, waarvan de eerste teruggaan tot het prille begin van de gemeente rond 1600. Sommige daarvan zijn vermoedelijk door de vluchtelingen meegenomen uit Portugal. Zowel de zilveren en gouden ceremoniële gebruiksvoorwerpen als de textiele beslaan de hele staalkaart van de vooral Nederlandse kunstnijverheid, terwijl ze elk afzonderlijk dankzij opschriften tevens verwijzen naar de joodse schenkers. De collectie is altijd op de zelfde plaats gebleven en gebruikt, en biedt een uniek overzicht over de cultuurgeschiedenis van deze gemeenschap, die tot de oudste culturele en religieuze minderheden in ons land behoort. Nergens in de wereld is een dergelijke collectie zo goed en zo compleet bewaard als in Amsterdam."

(dossiernummer ICB: 148)

ANONIEM
Pharar-lamp, Chanoekia

Oorspronkelijke redengeving:

Koperen lamp voor Chanoeka (inwijdingsfeest) waarschijnlijk geïmporteerd uit Marokko.

De oervorm van de meest gebruikte olielamp voor Chanoeka in Nederland.

Geproduceerd met varianten tot 1940.

Pagina

103

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In 1985 zijn dertien voorwerpen, waaronder dit, van de Portugees Israëlitische Gemeente op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Op dat ogenblik bestond er eigenlijk nog nauwelijks inzicht in de omvang en historische waarde van de collectie, met uitzondering van die objecten die zich als bruikleen bij het Joods Historisch Museum bevonden - en nog steeds bevinden. Sindsdien heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, dat opname van de hele collectie van ceremoniële objecten van deze gemeente op de lijst rechtvaardigt. Thans wordt er gewerkt aan de afronding van een inventarisatie van het bezit van de Portugees Israëlitische Gemeente. De verzameling, die gedurende vier eeuwen bij elkaar is gebracht, geeft een uniek beeld van 400 jaar joodse geschiedenis en Nederlands cultureel erfgoed.

Advies:

De Raad stelt voor om het gehele kunstbezit van de Portugees Israëlitische Gemeente als verzameling op de lijst te plaatsen. De eigenaar heeft laten weten daar positief tegenover te staan.

Als de inhoud van de verzameling definitief door de staatssecretaris is vastgesteld, kunnen de individuele redengevingen van de dossiernummers 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155 en 156 van de lijst worden afgevoerd.

Als nieuwe redengeving wordt voorgesteld:

"De Portugese Gemeente heeft haar synagoge recent laten restaureren; het betreft een monument dat sinds zijn inwijding in 1675 zonder noemenswaardige bouwkundige ingrepen onophoudelijk als synagoge in gebruik is, met een korte onderbreking in de oorlogsjaren. De collectie boeken en handschriften van Ets Haim, een instelling die sinds 1615 onderdeel uitmaakt van de gemeente is weer op zijn

oorspronkelijke plaats terug, nadat belangrijke delen enkele decennia als tijdelijk bruikleen in het buitenland waren ondergebracht (deze collectie is reeds opgenomen op de WBC lijst). Mede door deze ontwikkelingen is het besef over het belang van het culturele erfgoed van de gemeente gegroeid.

De collectie omvat een kleine 700 objecten, waarvan de eerste teruggaan tot het prillste begin van de gemeente rond 1600. Sommige daarvan zijn vermoedelijk door de vluchtelingen meegenomen uit Portugal. Zowel de zilveren en gouden ceremoniële gebruiksvoorwerpen als de textiele beslaan de hele staalkaart van de vooral Nederlandse kunstnijverheid, terwijl ze elk afzonderlijk dankzij opschriften tevens verwijzen naar de joodse schenkers. De collectie is altijd op de zelfde plaats gebleven en gebruikt, en biedt een uniek overzicht over de cultuurgeschiedenis van deze gemeenschap, die tot de oudste culturele en religieuze minderheden in ons land behoort. Nergens in de wereld is een dergelijke collectie zo goed en zo compleet bewaard als in Amsterdam."

Pagina

104

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 152)

LEENDERT CLAESZOOM
Tirado-schild, Toraschild

Oorspronkelijke redengeving:

Oudste in Nederland gebruikte wetsrolschild. Van belang als herinnering aan Jacob Tirado, stichter van de eerste Portugese Gemeente in Amsterdam, Beth Jacob, in wiens opdracht dit schild vervaardigd is. Tevens van belang voor de cultuurgeschiedenis van de Portugese Joden (de oudste Joodse gemeente van Nederland) in ons land: als Maranen uit Spanje (onder dwang gedoopte Joden) waren deze Portugese Joden nauwelijks bekend met de Joodse traditie. Hun eerste rabbijn kwam uit Emden uit Hoog Duitse kring, voor hem was een wetsrolschild bij nieuwe maansdagen gebruikelijk. Later bleek in de Europese Safardisch-Portugese gemeenschap een wetsrolschild nergens anders gebruikt te worden. Er is nooit een tweede besteld. Deze vorm met de Keizerskroon (typisch Nederlands model) is, in varianten, vele malen herhaald, onder andere bij de Portugese Joden in Curaçao (Mikwe Israel) en (in iets andere vorm) in Den Haag.

Pagina

105

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In 1985 zijn dertien voorwerpen, waaronder dit, van de Portugees Israëlitische Gemeente op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Op dat ogenblik bestond er eigenlijk nog nauwelijks inzicht in de omvang en historische waarde van de collectie, met uitzondering van die objecten die zich als bruikleen bij het Joods Historisch Museum bevonden - en nog steeds bevinden. Sindsdien heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, dat opname van de hele collectie van ceremoniële objecten van deze gemeente op de lijst rechtvaardigt. Thans wordt er gewerkt aan de afronding van een inventarisatie van het bezit van de Portugees Israëlitische Gemeente. De verzameling, die gedurende vier eeuwen bij elkaar is gebracht, geeft een uniek beeld van 400 jaar joodse geschiedenis en Nederlands cultureel erfgoed.

Advies:

De Raad stelt voor om het gehele kunstbezit van de Portugees Israëlitische Gemeente als verzameling op de lijst te plaatsen. De eigenaar heeft laten weten daar positief tegenover te staan.

Als de inhoud van de verzameling definitief door de staatssecretaris is vastgesteld, kunnen de individuele redengevingen van de dossiernummers 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155 en 156 van de lijst worden afgevoerd.

Als nieuwe redengeving wordt voorgesteld:

"De Portugese Gemeente heeft haar synagoge recent laten restaureren; het betreft een monument dat sinds zijn inwijding in 1675 zonder noemenswaardige bouwkundige ingrepen onophoudelijk als synagoge in gebruik is, met een korte onderbreking in de oorlogsjaren. De collectie boeken en handschriften van Ets Haim, een instelling die sinds 1615 onderdeel uitmaakt van de gemeente is weer op zijn oorspronkelijke plaats terug, nadat belangrijke delen enkele decennia als tijdelijk bruikleen in het buitenland waren ondergebracht (deze collectie is reeds opgenomen op de WBC lijst). Mede door deze ontwikkelingen is het besef over het belang van het culturele erfgoed van de gemeente gegroeid.

De collectie omvat een kleine 700 objecten, waarvan de eerste teruggaan tot het prille begin van de gemeente rond 1600. Sommige daarvan zijn vermoedelijk door de vluchtelingen meegenomen uit Portugal. Zowel de zilveren en gouden ceremoniële gebruiksvoorwerpen als de textiele beslaan de hele staalkaart van de vooral Nederlandse kunstnijverheid, terwijl ze elk afzonderlijk dankzij opschriften tevens verwijzen naar de joodse schenkers. De collectie is altijd op de zelfde plaats gebleven en gebruikt, en biedt een uniek overzicht over de cultuurgeschiedenis van deze gemeenschap, die tot de oudste culturele en religieuze minderheden in ons land behoort. Nergens in de wereld is een dergelijke collectie zo goed en zo compleet bewaard als in Amsterdam.'

Pagina

106

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 153)

ANONIEM
Gouden wetsrolmantel

Oorspronkelijke redengeving:

16e-eeuws Spaans goudbrokaat, vermoedelijk door Amsterdamse Portugese joden uit Portugal meegenomen en hier tot mantel verwerkt. Interessant als voorbeeld van seculiere stof die voor religieuze doeleinden wordt aangewend.

De in de goudvelours banen verwerkte symbolen van de tempeldienst, te weten het altaar, de toonbroden, en de Heilige Ark, horen tot de belangrijkste joodse symbolen. Op een wetsrolmantel in Nederland komen zij nauwelijks voor. De wijduitlopende vorm van deze mantel (typerend voor Nederlandse Portugese joden) heeft als voorbeeld gediend voor latere mantels van Portugese joden in Nederland en daarbuiten.

Pagina

107

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In 1985 zijn dertien voorwerpen, waaronder dit, van de Portugees Israëlitische Gemeente op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Op dat ogenblik bestond er eigenlijk nog nauwelijks inzicht in de omvang en historische waarde van de collectie, met uitzondering van die objecten die zich als bruikleen bij het Joods Historisch Museum bevonden - en nog steeds bevinden. Sindsdien heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, dat opname van de hele collectie van ceremoniële objecten van deze gemeente op de lijst rechtvaardigt. Thans wordt er gewerkt aan de afronding van een inventarisatie van het bezit van de Portugees Israëlitische Gemeente. De verzameling, die gedurende vier eeuwen bij elkaar is gebracht, geeft een uniek beeld van 400 jaar joodse geschiedenis en Nederlands cultureel erfgoed.

Advies:

De Raad stelt voor om het gehele kunstbezit van de Portugees Israëlitische Gemeente als verzameling op de lijst te plaatsen. De eigenaar heeft laten weten daar positief tegenover te staan.

Als de inhoud van de verzameling definitief door de staatssecretaris is vastgesteld, kunnen de individuele redengevingen van de dossiernummers 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155 en 156 van de lijst worden afgevoerd.

Als nieuwe redengeving wordt voorgesteld:

"De Portugese Gemeente heeft haar synagoge recent laten restaureren; het betreft een monument dat sinds zijn inwijding in 1675 zonder noemenswaardige bouwkundige ingrepen onophoudelijk als synagoge in gebruik is, met een korte onderbreking in de oorlogsjaren. De collectie boeken en handschriften van Ets Haim, een instelling die sinds 1615 onderdeel uitmaakt van de gemeente is weer op zijn oorspronkelijke plaats terug, nadat belangrijke delen enkele decennia als tijdelijk bruikleen in het buitenland waren ondergebracht (deze collectie is reeds opgenomen op de WBC lijst). Mede door deze ontwikkelingen is het besef over het belang van het culturele erfgoed van de gemeente gegroeid.

De collectie omvat een kleine 700 objecten, waarvan de eerste teruggaan tot het prille begin van de gemeente rond 1600. Sommige daarvan zijn vermoedelijk door de vluchtelingen meegenomen uit Portugal. Zowel de zilveren en gouden ceremoniële gebruiksvoorwerpen als de textiele beslaan de hele staalkaart van de vooral Nederlandse kunstnijverheid, terwijl ze elk afzonderlijk dankzij opschriften tevens verwijzen naar de joodse schenkers. De collectie is altijd op de zelfde plaats gebleven en gebruikt, en biedt een uniek overzicht over de cultuurgeschiedenis van deze gemeenschap, die tot de oudste culturele en religieuze minderheden in ons land behoort. Nergens in de wereld is een dergelijke collectie zo goed en zo compleet bewaard als in Amsterdam."

(dossiernummer ICB: 154)

ANONIEM
Siertorens

Oorspronkelijke redengeving:

Enige siertorens in Nederland van Venetiaanse makelij. Belangrijk als voorbeeld van de nauwe contacten die vanaf de vroege 17de eeuw bestonden tussen de Sephardische Gemeente in Venetië en de Portugese joden in Amsterdam. Een deel van de organisatie van de Amsterdamse Gemeente werd zelfs vanuit Venetië overgenomen. In verband daarmee van belang voor de bestudering van de geschiedenis van de Portugese joden in de 17de eeuw in Amsterdam.

Pagina

109

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In 1985 zijn dertien voorwerpen, waaronder dit, van de Portugees Israëlitische Gemeente op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Op dat ogenblik bestond er eigenlijk nog nauwelijks inzicht in de omvang en historische waarde van de collectie, met uitzondering van die objecten die zich als bruikleen bij het Joods Historisch Museum bevonden - en nog steeds bevinden. Sindsdien heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, dat opname van de hele collectie van ceremoniële objecten van deze gemeente op de lijst rechtvaardigt. Thans wordt er gewerkt aan de afronding van een inventarisatie van het bezit van de Portugees Israëlitische Gemeente. De verzameling, die gedurende vier eeuwen bij elkaar is gebracht, geeft een uniek beeld van 400 jaar joodse geschiedenis en Nederlands cultureel erfgoed.

Advies:

De Raad stelt voor om het gehele kunstbezit van de Portugees Israëlitische Gemeente als verzameling op de lijst te plaatsen. De eigenaar heeft laten weten daar positief tegenover te staan.

Als de inhoud van de verzameling definitief door de staatssecretaris is vastgesteld, kunnen de individuele redengevingen van de dossiernummers 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155 en 156 van de lijst worden afgevoerd.

Als nieuwe redengeving wordt voorgesteld:

"De Portugese Gemeente heeft haar synagoge recent laten restaureren; het betreft een monument dat sinds zijn inwijding in 1675 zonder noemenswaardige bouwkundige ingrepen onophoudelijk als synagoge in gebruik is, met een korte

onderbreking in de oorlogsjaren. De collectie boeken en handschriften van Ets Haim, een instelling die sinds 1615 onderdeel uitmaakt van de gemeente is weer op zijn oorspronkelijke plaats terug, nadat belangrijke delen enkele decennia als tijdelijk bruikleen in het buitenland waren ondergebracht (deze collectie is reeds opgenomen op de WBC lijst). Mede door deze ontwikkelingen is het besef over het belang van het culturele erfgoed van de gemeente gegroeid.

De collectie omvat een kleine 700 objecten, waarvan de eerste teruggaan tot het prilste begin van de gemeente rond 1600. Sommige daarvan zijn vermoedelijk door de vluchtelingen meegenomen uit Portugal. Zowel de zilveren en gouden ceremoniële gebruiksvoorwerpen als de textiele beslaan de hele staalkaart van de vooral Nederlandse kunstnijverheid, terwijl ze elk afzonderlijk dankzij opschriften tevens verwijzen naar de joodse schenkers. De collectie is altijd op de zelfde plaats gebleven en gebruikt, en biedt een uniek overzicht over de cultuurgeschiedenis van deze gemeenschap, die tot de oudste culturele en religieuze minderheden in ons land behoort. Nergens in de wereld is een dergelijke collectie zo goed en zo compleet bewaard als in Amsterdam."

Pagina

110

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 111
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

1
5
5
)

WILHELMUS ANGENENDT
Wetsrolkroon

Oorspronkelijke redengeving:

Tezamen met de wetsrolkroon van Wijnand Warneke van Amersfoort de enige vervulde kroon in Nederland en de oudste waarover wij nu nog kunnen beschikken.

Vervaardigd door een bekende Amsterdamse zilversmid, in opdracht van de eigenaar, na een diefstal uit de Portugese synagoge in 1775.

Geeft een beeld van de welvaart van de Portugese joden in Amsterdam in de 18e eeuw.

Opmerkingen:

In 1985 zijn dertien voorwerpen, waaronder dit, van de Portugees Israëlitische Gemeente op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Op dat ogenblik bestond er eigenlijk nog nauwelijks inzicht in de omvang en historische waarde van de collectie, met uitzondering van die objecten die zich als bruikleen bij het Joods Historisch Museum bevonden - en nog steeds bevinden. Sindsdien heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, dat opname van de hele collectie van ceremoniële objecten van deze

gemeente op de lijst rechtvaardigt. Thans wordt er gewerkt aan de afronding van een inventarisatie van het bezit van de Portugees Israëlitische Gemeente. De verzameling, die gedurende vier eeuwen bij elkaar is gebracht, geeft een uniek beeld van 400 jaar joodse geschiedenis en Nederlands cultureel erfgoed.

Advies:

De Raad stelt voor om het gehele kunstbezit van de Portugees Israëlitische Gemeente als verzameling op de lijst te plaatsen. De eigenaar heeft laten weten daar positief tegenover te staan.

Als de inhoud van de verzameling definitief door de staatssecretaris is vastgesteld, kunnen de individuele redengevingen van de dossiernummers 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155 en 156 van de lijst worden afgevoerd.

Als nieuwe redengeving wordt voorgesteld:

"De Portugese Gemeente heeft haar synagoge recent laten restaureren; het betreft een monument dat sinds zijn inwijding in 1675 zonder noemenswaardige bouwkundige ingrepen onophoudelijk als synagoge in gebruik is, met een korte onderbreking in de oorlogsjaren. De collectie boeken en handschriften van Ets Haim, een instelling die sinds 1615 onderdeel uitmaakt van de gemeente is weer op zijn oorspronkelijke plaats terug, nadat belangrijke delen enkele decennia als tijdelijk bruikleen in het buitenland waren ondergebracht (deze collectie is reeds opgenomen op de WBC lijst). Mede door deze ontwikkelingen is het besef over het belang van het culturele erfgoed van de gemeente gegroeid.

De collectie omvat een kleine 700 objecten, waarvan de eerste teruggaan tot het prilste begin van de gemeente rond 1600. Sommige daarvan zijn vermoedelijk door de vluchtelingen meegenomen uit Portugal. Zowel de zilveren en gouden ceremoniële gebruiksvoorwerpen als de textiele beslaan de hele staalkaart van de vooral Nederlandse kunstnijverheid, terwijl ze elk afzonderlijk dankzij opschriften tevens verwijzen naar de joodse schenkers. De collectie is altijd op de zelfde plaats gebleven en gebruikt, en biedt een uniek overzicht over de cultuurgeschiedenis van deze gemeenschap, die tot de oudste culturele en religieuze minderheden in ons land behoort. Nergens in de wereld is een dergelijke collectie zo goed en zo compleet bewaard als in Amsterdam."

Pagina

112

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 156)

WIJNAND WARNEKE VAN AMERSFOORT
Wetsrolkroon

Oorspronkelijke redengeving:

Tezamen met een andere wetsrolkroon de enige vergulde kroon in Nederland en de oudste waarover wij nu nog kunnen beschikken.

Vervaardigd, door een vooraanstaande Amsterdamse zilversmid, in opdracht van de eigenaar, na een diefstal uit de Portugese synagoge in 1775.

Geeft een beeld van de welvaart van de Portugese joden in Amsterdam in de 18de eeuw.

Pagina

113

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In 1985 zijn dertien voorwerpen, waaronder dit, van de Portugees Israëlitische Gemeente op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit geplaatst. Op dat ogenblik bestond er eigenlijk nog nauwelijks inzicht in de omvang en historische waarde van de collectie, met uitzondering van die objecten die zich als bruikleen bij het Joods Historisch Museum bevonden - en nog steeds bevinden. Sindsdien heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, dat opname van de hele collectie van ceremoniële objecten van deze gemeente op de lijst rechtvaardigt. Thans wordt er gewerkt aan de afronding van een inventarisatie van het bezit van de Portugees Israëlitische Gemeente. De verzameling, die gedurende vier eeuwen bij elkaar is gebracht, geeft een uniek beeld van 400 jaar joodse geschiedenis en Nederlands cultureel erfgoed.

Advies:

De Raad stelt voor om het gehele kunstbezit van de Portugees Israëlitische Gemeente als verzameling op de lijst te plaatsen. De eigenaar heeft laten weten daar positief tegenover te staan.

Als de inhoud van de verzameling definitief door de staatssecretaris is vastgesteld, kunnen de individuele redengevingen van de dossiernummers 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155 en 156 van de lijst worden afgevoerd.

Als nieuwe redengeving wordt voorgesteld:

"De Portugese Gemeente heeft haar synagoge recent laten restaureren; het betreft een monument dat sinds zijn inwijding in 1675 zonder noemenswaardige bouwkundige ingrepen onophoudelijk als synagoge in gebruik is, met een korte onderbreking in de oorlogsjaren. De collectie boeken en

handschriften van Ets Haim, een instelling die sinds 1615 onderdeel uitmaakt van de gemeente is weer op zijn oorspronkelijke plaats terug, nadat belangrijke delen enkele decennia als tijdelijk bruikleen in het buitenland waren ondergebracht (deze collectie is reeds opgenomen op de WBC lijst). Mede door deze ontwikkelingen is het besef over het belang van het culturele erfgoed van de gemeente gegroeid.

De collectie omvat een kleine 700 objecten, waarvan de eerste teruggaan tot het prilste begin van de gemeente rond 1600. Sommige daarvan zijn vermoedelijk door de vluchtelingen meegenomen uit Portugal. Zowel de zilveren en gouden ceremoniële gebruiksvoorwerpen als de textiele beslaan de hele staalkaart van de vooral Nederlandse kunstnijverheid, terwijl ze elk afzonderlijk dankzij opschriften tevens verwijzen naar de joodse schenkers. De collectie is altijd op de zelfde plaats gebleven en gebruikt, en biedt een uniek overzicht over de cultuurgeschiedenis van deze gemeenschap, die tot de oudste culturele en religieuze minderheden in ons land behoort. Nergens in de wereld is een dergelijke collectie zo goed en zo compleet bewaard als in Amsterdam."

Pagina

114

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 149)

ANONIEM

Machzor, gebedenboek voor de feestdagen voor gebruik in de synagoge.

Oorspronkelijke redengeving:

Een zgn. Amsterdamse Machzor, waarschijnlijk in de omgeving van Keulen ontstaan. Het behoort tot de vroegste verluchte Joodse handschriften, waarvan er slechts betrekkelijk weinig bewaard zijn gebleven.

Het bevat een aantal belangrijke verluchtingen waaronder de tekenen van de dierenriem en een afbeelding van de voorzanger met Jodenhoed.

Afgezien van grote lithurgische en kunsthistorische waarde ook historisch van belang. Sinds 1669 in eigendom van de Hoogduitse gemeente te Amsterdam. Het werd geschonken door de bekende Amsterdamse Drukker Oeri Phoebus ha Levi, de kleinzoon van Mozes Oeri ha Levi. Deze, afkomstig uit Emden, leidde de eerste gebedsdienst van de pas in Amsterdam aangekomen Portugese Joden, de Maranen. De geschiedenis van dit handschrift is derhalve nauw verweven met de geschiedenis van de Joden in Nederland.

Pagina

115

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Er bestaat onduidelijkheid over de status van het voorwerp.

De eigenaar stelt dat het voorwerp niet meer op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit staat. Als gevolg van de gevoerde juridische procedures en een uitspraak van de Raad van State in 1992 zou het van de lijst geschrapt zijn. De Raad noch de Inspectie is in het bezit van de stukken over deze procedures. Daarom is de kwestie voorgelegd aan de directeur van de Directie Cultureel Erfgoed van het ministerie van OCenW. Deze zal namens de staatssecretaris als verantwoordelijke hiervoor een uitspraak moeten doen in deze kwestie.

Advies:

De Raad kan over dit voorwerp geen advies uitbrengen zolang er geen duidelijkheid is over de status van het bovengenoemde voorwerp.

(dossiernummer ICB: 151)

ANONIEM
Rintel Menora

Oorspronkelijke redengeving:

Aan de Hoog Duitse Gemeente geschonken: 'door Parnas, kerkbestuurder, Chaim ben Josepe Levi en zijn vrouw Sara Samkalden, de dochter van Parnas Isak Rintel op de eerste dag Chanoeka 1753'.

Deze kandelaar kan beschouwd worden als een symptoom van de veranderde verhoudingen in het Amsterdamse Jodendom in de tweede helft van de 18de eeuw.

Tot dan toe waren het de Portugese Joden die binnen en buiten Joodse kring veel invloed hadden. Hun inzet en aanzien hadden geleid tot de aanvaarding van de Joden in de Hollandse samenleving. Na 1750 groeide hun gemeente niet meer. De Hoogduitse gemeente daarentegen breidde zich voortdurend uit.

Vooraf na de Burgelijke Gelijksstelling in 1796 zouden zij de nieuwe impulsen geven aan het Nederlands Jodendom.

Pagina

116

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Er bestaat onduidelijkheid over de status van het voorwerp.

De eigenaar stelt dat het voorwerp niet meer op de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit staat. Als gevolg van de gevoerde juridische procedures en een uitspraak van de Raad van State in 1992 zou het van de lijst geschrapt zijn. De Raad noch de Inspectie is in het bezit van de stukken over deze procedures. Daarom is de kwestie voorgelegd aan de directeur van de Directie Cultureel Erfgoed van het ministerie van OCenW. Deze zal namens de staatssecretaris als verantwoordelijke hiervoor een uitspraak moeten doen in deze kwestie.

Advies:

De Raad kan over dit voorwerp geen advies uitbrengen zolang er geen duidelijkheid is over de status van het bovengenoemde voorwerp.

(dossiernummer ICB: 150)

ANONIEM
Heilige Ark met podium

Oorspronkelijke redengeving:

18de-eeuwse mahoniehouten Ark. Het bovengedeelte is geïnspireerd op de ark van de Portugese synagoge te Amsterdam.
Een van de zeer weinige bewaard gebleven houten Arken in Nederland.

Pagina

117

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De huidige redengeving met betrekking tot deze Ark is te beknopt.

Advies:

De omschrijving moet worden:
Heilige Ark (Hechal) met balustrade en podium met balustrade (Biema of Teba).

Over de herkomst kan het volgende worden opgenomen:
De Portugese synagoge van Maarssen, sinds 1736 gehuisvest in Klein Vechtevoort, werd in 1839 vanwege teruglopend ledental opgeheven en afgebroken. De ark belandde bij de Hoogduitse synagoge in die plaats, vanwaar zij in 1926 werd overgebracht naar een zijruimte, de zgn. 'hulpsynagoge', van de door Harry Elte (1880-1944) gebouwde synagoge in Utrecht.

De bij het voorwerp vermelde literatuur moet worden gecorrigeerd. Dit moet zijn: J.F. van Agt, *Synagogen in Amsterdam*, Den Haag 1974, pag. 48 (nr 41).

De redengeving moet als volgt worden aangepast :

"Deze achttiende eeuwse mahonie houten kast en bijhorende verhoging voor de lezing van de Tora dateren uit 1765 en zijn afkomstig uit Maarssen, waar zich sinds de 17de eeuw een kleine Portugese gemeente bevond bestaande uit welgestelde Amsterdamse joden die aan de Vecht buitenplaatsen bezaten. De bovenkant van de Ark verraadt duidelijk de invloed van de Ark van de Esnoga, de Portugese Synagoge te Amsterdam (de hebreeuwse tekst van de tien geboden siert ook hier in een rechthoekig paneel het bovenste gedeelte van de kast). Buiten Amsterdam bestonden slechts enkele sefardische (Portugese) gemeenten met synagoges: alleen de synagoge in Den Haag is nu nog behouden."

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 119
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

2
1
9
)

Collectie manuscripten en gedrukte boeken Ets Haim.

Oorspronkelijke redengeving:

In haar totaliteit is de bibliotheek van Ets Haim onmisbaar voor de weergave van de geïntegreerdheid van de Joodse cultuur in de Nederlandse.

Rijkste en grootste collectie ter wereld betreffende het 17de- en 18de-eeuwse Spaanse en Portugese Jodendom.

Oudste nog bestaande Joodse bibliotheek ter wereld.

Documenteert samen met de Sefardische archieven in het gemeentearchief van Amsterdam de belangrijke Sefardisch-Joodse cultuur van Amsterdam, en vormt zo een wezenlijk onderdeel van het Amsterdamse erfgoed.

Met de Bibliotheca Rosenthalina en het Joods Historisch Museum vormt zij een vrijwel volledig beeld van de Joodse beschaving in Nederland.

Bijna alle Sefardische drukken van de 17de eeuw uit Amsterdam, toen het centrum van de Hebreeuwse boekdrukkunst, zijn in de bibliotheek aanwezig.

Opmerkingen:

Ets Haim is recent op de lijst geplaatst en de redengeving voldoet nog steeds. In de tekst van de redengeving moet één

(niet-inhoudelijke) correctie worden aangebracht.
De opsomming van de verzameling moet nog definitief door de staatssecretaris worden vastgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:
"In haar totaliteit is de bibliotheek van Ets Haim onmisbaar voor de weergave van de geïntegreerdheid van de Joodse cultuur in de Nederlandse.

Rijkste en grootste collectie ter wereld betreffende het 17de- en 18de-eeuwse Spaanse en Portugese Jodendom.

Oudste nog bestaande Joodse bibliotheek ter wereld.

Documenteert samen met de Sefardische archieven in het gemeentearchief van Amsterdam de belangrijke Sefardisch-Joodse cultuur van Amsterdam, en vormt zo een wezenlijk onderdeel van het Amsterdamse erfgoed.

Met de Bibliotheca Rosenthaliana en het Joods Historisch Museum vormt zij een vrijwel volledig beeld van de Joodse beschaving in Nederland.

Bijna alle Sefardische drukken van de 17de eeuw uit Amsterdam, toen het centrum van de Hebreeuwse boekdrukkunst, zijn in de bibliotheek aanwezig."

Pagina

120

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

5 Advies Actualisering WBC-lijst

V (I)

KUNSTNIJVERHEID tot 1600

Pagina

121

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 049)

ANONIEM

PYXIS. Achzijdige doos met deksel met gegraveerde versieringen.

Oorspronkelijke redengeving:

Zeer zeldzaam laat-middeleeuws, noord-nederlands stuk.

Unieke achzijdige vorm.

Verfijnde decoratie van hoge kwaliteit, speciaal in de gegraveerde heiligen-figures.

Door datering belangrijk voor de bestudering van het middeleeuws zilver.

Pagina

122

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moeten enkele gegevens worden toegevoegd. Tevens moet een nieuwe literatuurverwijzing worden opgenomen. De redengeving is inhoudelijk in orde, redactioneel moet een enkele correctie worden aangebracht.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

5.1 **"Pyxis**

Achzijdige doos met deksel met gegraveerde versiering, rustend op vier gegoten leeuwen.

Zilver, h. 9,6, ø 11,2 cm.

Gedateerd 1495 met inscriptie: Hic est servatum corpus de virgine natum. Anno MCCCXCV."

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

Fritz, J., Goldschmiedekunst der Gotik in Mitteleuropa, München, 1982, p. 272, afb. 613.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Zeer zeldzaam laat-middeleeuws, Noordnederlands stuk.

Unieke achzijdige vorm.

Verfijnde decoratie van hoge kwaliteit, speciaal in de gegraveerde heiligenfigures.

Door datering belangrijk voor de bestudering van het middeleeuws zilver."

(dossiernummer ICB: 053)

ANONIEM

Tafelblad beschilderd met bijbelse voorstellingen

Oorspronkelijke redengeving:

Slechts enkele beschilderde tafelbladen uit de middeleeuwen zijn overgebleven.

Dit is het enige in Nederland.

Ook uit historisch oogpunt uniek.

Pagina

123

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moeten enkele gegevens worden toegevoegd. De redengeving is inhoudelijk in orde, redactioneel moet een enkele correctie worden aangebracht.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Tafelblad beschilderd met oorspronkelijk 13 bijbelse voorstellingen in medaillons temidden van distelachtig bladwerk en banderollen, waarvan een derde deel aan de rechterzijde zwaar beschadigd of verdwenen is.

Beschilderd eikenhout, 110 x 143 cm, ca. 1520."

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Het is een van de slechts enkele ter wereld bewaard gebleven beschilderde tafelbladen uit de (late) Middeleeuwen. Voor Nederland is het blad een unicum.

Zeer uitzonderlijke toepassing van hoogwaardige beschildering op een meubel."

(dossiernummer ICB: 092)

ANONIEM PALEISSCHOOL AKEN
Kelk van St. Lebuïnus

Oorspronkelijke redengeving:

Enige middeleeuwse ivoren kelk ter wereld.
De kelk behoorde tot de middeleeuwse kerkschat van de middeleeuwse St. Lebuïnuskerk te Deventer. De schat ontstond ter ere van Lebuïnus, missionaris van Overijssel.

Pagina

124

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moeten enkele gegevens worden toegevoegd. Tevens moet een nieuwe literatuurverwijzing worden opgenomen. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:
"Kelk van St. Lebuïnus.

Ivoren kelk van begin 9de eeuw, h. 18 cm, ø 10 cm, werkplaats van de bronzen hekken van de Paltskapel te Aken. Zilveren montuur toegevoegd in de 14de eeuw, Deventer (?)"

Als nieuwe literatuurverwijzingen moeten worden opgenomen:
Victor H. Elbern, Ornamentum oder Bildwirklichkeit. Zum Elfenbeinkelch aus der Hofschule Karls des Grossen. In: Cecilia Iberusalem, Festschrift für Erich Stephany, (ed. C. Bayer, T.Jülich, M. Kuhl), Köln-Siegburg 1986, p. 185-195.
Katharina Pawelec, Aachener Bronzegitter. Studien zur Karolingischen Ornamentik um 800, Köln 1990, p. 55.
A.M. Koldeweij, "De Lebuïnuskelk". In: Schatkamers uit het Zuiden, tent.cat. Rijksmuseum Het Catharijneconvent, Utrecht, (eds. A.M. Koldeweij, P.M.L. van Vlijmen), p. 77-78 cat.nr. 4.
A.M. Koldeweij, Der gude Sente Servas, Assen/Maastricht 1985 (Maaslandse Monografieën, groot formaat, 5), p. 75-78, 230-231.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

*"Enige middeleeuwse ivoren kelk ter wereld.
De kelk behoorde tot de kerkschat van de middeleeuwse St. Lebuïnuskerk te Deventer.*

Bijzondere relikwaarde als kelk die aan Lebuïnus zou hebben toebehoord.

Een van de zeer weinige voorbeelden van de Karolingische Renaissance in Nederland."

(dossiernummer ICB: 101)

ANONIEM NOORD-NEDERLANDS
Torenmonstrans

Oorspronkelijke redengeving:

Van liturgisch vaatwerk uit de Middeleeuwen in edelmetaal uitgevoerd is zeer weinig tot ons gekomen. Veel is omgesmolten in de tweede helft van de 16de eeuw, o.a. voor aanmaak van gemunt geld.

Naast de zeer fraaie vormgeving en uitwerking van deze monstrans speelt de zeldzaamheid van een dergelijk voorwerp boven de grote rivieren een belangrijke rol.

Pagina

126

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moeten enkele gegevens worden toegevoegd. Tevens moet een nieuwe literatuurverwijzing worden opgenomen. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

*"Laat gotische torenmonstrans
Verguld zilver (vergulding vernieuwd), h. 92,5 cm.
Noord-Nederlands, begin 16de eeuw.
Boven twee beeldjes, Catharina en Nicolaas (laatste kwart
19de eeuw); op de voet medaillons met Abraham en
Melchisedec, het paasmaal en mannaregen."*

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden toegevoegd:

Johann Michael Fritz, Goldschmiedekunst der Gotik in Mitteleuropa, München 1982, p. 315 nr. 938.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Zeldzaam voorbeeld van Noordnederlands edelsmeedwerk uit de late Middeleeuwen.

Bovendien zeer uitzonderlijk vanwege de hoge artistieke kwaliteit en zeer karakteristiek vanwege de nauwgezette toepassing van architecturale vormen en ornamenten."

(dossiernummer ICB: 105)

ANONIEM NEDERRIJNS
Borstbeeld van St. Eusebius

Oorspronkelijke redengeving:

Een van de zeer zeldzame reliekbustes, die na de reformatie in ons land zijn overgebleven.

Qua uitvoering een hoogtepunt in de laat-middeleeuwse zilversmeedkunst.

Van cultuur-historisch belang: deze reliekbuste behoorde eens tot de grotendeels nu verspreide kerkschat van de grote middeleeuwse St. Eusebiuskerk in Arnhem.

Pagina

127

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Een nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

Peter Nissen, "Arnhem, St. Eusebius", in: Peterjan Margry & Charles Caspers, Bedevaartplaatsen in Nederland, 1, Amsterdam/Hilversum 1997, p. 172-177.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Een van de zeer zeldzame reliekbustes in Nederland.

Een van de weinige voorbeelden van edelsmeedkunst uit de periode omstreeks 1400.

Van cultuurhistorisch belang: deze reliekbuste behoorde eens tot de nu grotendeels verspreide kerkschat van de grote middeleeuwse St. Eusebiuskerk in Arnhem.

Bijzonder is tevens dat nog in 1669 het prestigieuze onderstuk werd toegevoegd."

(dossiernummer ICB: 106)

ANONIEM
Bisschopsstaf

Oorspronkelijke redengeving:

(Bisschops-)staven zijn in ons land zeldzaam.
Deze staf is qua uitwerking van zeer hoge kwaliteit, herinnert aan Deventer als bisschopsstad sinds 1559.
Daarnaast is het stuk belangrijk als document van renaissance vormgeving.
Opeenvolgende bisschoppen hebben deze staf sinds Deventer in 1559 een bisschopsstad werd, steeds gebruikt.

Pagina

128

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moeten enkele gegevens worden toegevoegd. Tevens moet een nieuwe literatuurverwijzing worden opgenomen. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Bisschopsstaf

Verguld koper met verguld zilveren beeldjes, h. crosse 41,5 cm.

Antwerpen, gedateerd blijkens inscriptie 1570.

Staf van de bisschop van Deventer, in renaissance stijl vervaardigd voor Aegidius de Monte, de eerste effectieve bisschop van Deventer. De beeldjes stellen o.a. de patroonheiligen van de bisschop en Lebuïnus, de patroon van het bisdom, voor."

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

Catalogus Zilver uit de Gouden Eeuw van Antwerpen, Rockoxhuis Antwerpen, 1988-1989, cat.no. 53.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"De enige in Nederland bewaard gebleven bisschopsstaf van een kleine groep Antwerpse kromstaven.

Hoogtepunt van renaissance edelsmeedkunst.

De staf is van cultuurhistorische betekenis omdat deze in gebruik is gebleven toen de staf van rooms-katholieke in oud-katholieke handen was overgegaan."

ANONIEM
Abtstaf

Oorspronkelijke redengeving:

Staven uit vroege eeuwen zijn zeer zeldzaam in ons land.
Kwalitatief zeer belangrijk middeleeuws werk.
Cultuur-historisch belang: een der weinige kunstwerken die
aan de verwoesting (door Lumey in 1573) van de abdij van
Egmond ontsnapt.
De staf was oorspronkelijk de abstaf van deze abdij.

Pagina

129

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moeten enkele
gegevens worden toegevoegd. Tevens moet een nieuwe
literatuurverwijzing worden opgenomen. De redengeving moet
inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Abtsstaf.

Verguld zilver en emailwerk, h. 193,5 cm.

*Abtsstaf van de abdij te Egmond, Frans of Duits (?), 2de kwart
14de eeuw.*

*In de krul een voorstelling van de kroning van Maria door
Christus.*

*De krul en de nodus met voorstellingen van heiligen en
apostelen in doorschijnend email."*

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

Fritz, J., Goldschmiedekunst der Gotik in Mitteleuropa,
München, 1982, p. 198, 199, afb. 101.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Als abtsstaf van voor de reformatie in Nederland uniek.

Kwalitatief zeer belangrijk middeleeuws werk.

*Cultuurhistorisch van belang: één der weinige kunstwerken
die aan de verwoesting (door Lumey in 1573) van de abdij
van Egmond ontsnapt.*

*Uit de Middeleeuwen zijn slechts twee vergelijkbare staven,
maar met een andere iconografie bewaard gebleven; deze
bevinden zich in Keulen en Londen."*

(dossiernummer ICB: 109)

ANONIEM
Wierookvat

Oorspronkelijke redengeving:

Dit vat vertoont zeer nauwe overeenkomst met het ontwerp voor een wierookvat van Martin Schongauer, afgebeeld op één van zijn gravures.

Wierookvaten uit de late middeleeuwen zijn zeer zeldzaam.

Pagina

130

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Een nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen. Daarnaast moet de redengeving inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:
Fritz, J., Goldschmiedekunst der Gotik in Mitteleuropa, München, 1982, p. 272, afb. 610.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Zeldzaam voorbeeld van Noord-Nederlands edelsmeedwerk uit de Middeleeuwen van uitzonderlijk hoge kwaliteit.

Van historisch belang omdat de oorsprong uit de kerk van Edam vaststaat.

Dit vat vertoont zeer nauwe overeenkomst met het ontwerp voor een wierookvat van Martin Schongauer, afgebeeld op één van zijn gravures."

(dossiernummer ICB: 110)

WILLEM VAN MOLDICK
Monstrans/Merk

Oorspronkelijke redengeving:

Uniek is bij deze monstrans ontstaan in de tijd dat zilver nog niet gemerkt werd, dat er een gedetailleerd contract bewaard is gebleven tussen de pastoor van Sambeek, Johan van der Velde en Willem van Moldick, gedateerd op 12 december 1438 'die selve montrancie gefondiert ende gewracht nader montrancie to Cranenburch'.

De monstrans is bijzonder fraai van vorm en uitwerking.

Willem van Moldick werd in 1433 ingeschreven in het burgerboek.

Hij is de vroegste Nijmeegse edelsmid van wie werk bewaard is gebleven.

Pagina

131

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moeten enkele gegevens worden toegevoegd. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Torenmonstrans, Nijmegen.

Zilver gedeeltelijk verguld; h. 71,5 cm.

1438.

Gotische torenmonstrans met achtlobbige voet en beeldjes van Antonius, Barbara, Catharina, Cornelius, Margaretha, Petrus en Maria."

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Uniek is bij deze torenmonstrans dat er een gedetailleerd contract bewaard is gebleven tussen de pastoor van Sambeek, Johan van der Velde en de goudsmid Willem van Moldick, gedateerd op 12 december 1438.

De torenmonstrans kan worden beschouwd als een hoogwaardig voorbeeld van laat middeleeuwse edelsmeedkunst uit het gebied tussen Keulen en Utrecht.

Willem van Moldick is de vroegste Nijmeegse edelsmid van wie werk bewaard is gebleven en ook voor Nederland is een zo vroege datering hoogst uitzonderlijk."

(dossiernummer ICB: 111)

ANONIEM
Reliekschrijn

Oorspronkelijke redengeving:

Uniek reliekschrijn van deze soort, een van de weinige middeleeuwse schrijnen in ons land.

Herkomst en datering staan vast!

Historisch direct verbonden met het zgnd. H. Bloedwonder in Boxmeer.

Pagina

132

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Een nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen.

Daarnaast moet de redengeving redactioneel worden aangepast.

Advies:

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

Peter Meurkens & Jeroen van de Ven, "Boxmeer, Heilig Bloed", in: Peterjan Margry & Charles Caspers, Bedevaartplaatsen in Nederland, 2, Amsterdam-Hilversum 1998, p. 144-155.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Uniek reliekschrijn van deze soort, een van de weinige middeleeuwse schrijnen in Nederland.

Zeer uitzonderlijk is dat de herkomst en datering onomstotelijk vaststaan.

Het object is historisch direct verbonden met het zogenaamde H. Bloedwonder in Boxmeer."

(dossiernummer ICB: 112)

ANONIEM AMSTERDAMS
Kelk

Oorspronkelijke redengeving:

De kelk is direct verbonden met de geschiedenis van Amsterdam en vermeldt zelfs de naam van de schenker. Wat betreft de gedetailleerde uitwerking vormt deze kelk een hoogtepunt in de laat-gotische zilversmeedkunst. Ook wat betreft het uitvoerige iconografische programma.

Pagina

133

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moeten enkele gegevens worden toegevoegd. De redengeving moet redactioneel worden aangepast.

Advies:

In de omschrijving moet het volgende worden aangepast:
De datering van 'begin 16de eeuw' veranderen in "*omstreeks 1500*".

Toevoegen: *De cuppa is vernieuwd.*

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"De kelk is direct verbonden met de geschiedenis van Amsterdam en vermeldt zelfs de naam van de schenker. Wat betreft de gedetailleerde uitwerking vormt deze kelk een hoogtepunt in de laat-gotische zilversmeedkunst. Ook zeer uitzonderlijk voor wat betreft het uitvoerige iconografische programma."

(dossiernummer ICB: 113)

ANONIEM
Pateen

Oorspronkelijke redengeving:

Van liturgisch vaatwerk uit de middeleeuwen, in edelmetaal uitgevoerd is zeer weinig tot ons gekomen. Veel is omgesmolten in de tweede helft van de 16de eeuw, o.a. voor de aanmaak van gemunt geld. In dit geval is de kwaliteit bijzonder hoog.

Pagina

134

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moeten enkele gegevens worden toegevoegd. De redengeving moet redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Pateen.

Verguld zilver, ø 19,2 cm, Nederrijn, eind 15de eeuw.

Rijk gegraveerd; in het midden Maria met kind met engelen, rondom plantmotieven en medaillons met het kruis en de vier evangelistensymbolen."

In de literatuurverwijzing moet 'Nijmeegse' veranderd worden in "Nijmeegs."

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Slechts zeer weinig patenen uit de late Middeleeuwen zijn bewaard.

Van zeer uitzonderlijke kwaliteit van drijfwerk en graveerwerk."

(dossiernummer ICB: 114)

ANONIEM

Twee achter glas ingelijste groepen van zilveren plaatjes, wellicht afkomstig van een antependium

Oorspronkelijke redengeving:

Uniek zilverwerk uit deze vroege pre-romaanse periode. Het was van stond af aan in de St. Amelberga kerk aanwezig.

Opmerkingen:

De omschrijving, de literatuur en de redengeving moeten worden aangepast. Dit dossier behoort tot een kerkschat waarvan reeds vijf onderdelen op de lijst geplaatst zijn. De Raad zal te zijner tijd met een nader advies komen om de gehele kerkschat als verzameling voor te dragen voor plaatsing op de lijst.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:
"Twee groepen van zilveren plaatjes, wellicht afkomstig van een reliekschrijn of antependium (voorzijde altaar).

10de eeuw.

Op dit moment ingelijst achter glas. De niet-historische lijsten meten 25,5 x 54,5 cm."

'Eerste lijst' vervangen door "*Eerste groep*"

'Tweede lijst' vervangen door "*Tweede groep*"

De tien grotere, Maas-Rijnlandse fragmenten zijn als volgt te omschrijven:

1. de visitatie van Maria aan haar nicht Elisabeth, 13,8 x 11 cm

2. de geboorte van Christus, 14 x 11 cm

3. Jozef en teksten, 12,2 x 11 cm

4. de wijzen, 11 x 10,5 cm

5. koning, 11 x 7 cm

6. intocht, 5,3 x 3,5 cm

7. avondmaal, 13,2 x 11 cm

8. bisschop, 11 x 5,4 cm

9 en 10. fragmenten, een bijna glad, ander niet te duiden drijfwerk, 6 x 3,5 cm en 2 x 1,7 cm

Bij deze fragmenten zijn Rijnlandse (Keulen of Essen) brokstukken opgenomen afkomstig van het Amelbergaschrijn, eind elfde of vroeg twaalfde eeuw.

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

John van Cauteren, "Amelbergaschrijn", in: Schatkamers uit het Zuiden, tent.cat. Rijksmuseum Het Catharijneconvent,

Pagina

135

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

*Utrecht, (eds. A.M.Koldewey, P.M.L. van Vlijmen), p. 83-88,
cat.nrs. 8, 9, 10.*

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

*"Uniek voorbeeld van zilverwerk uit de pre-romaanse periode.
Van groot historisch belang omdat deze fragmenten altijd tot
de inventaris van de St. Amelbergakerk hebben behoord."*

Pagina

136

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 115)

ANONIEM
Cylindermonstrans

Oorspronkelijke redengeving:

Een pronkstuk van de laat-gotische edelsmeedkunst, waarvan er ook in het Zuiden van het land erg weinig over zijn. Zeldzaam fijn bewerkt en versierd.

Opmerkingen:

De omschrijving, de literatuur en de redengeving moeten worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Torenmonstrans.

Zilver, h. 77,4 cm. Torenvorm met beeldjes versierd, begin

16de eeuw.

Mogelijk afkomstig uit de werkplaats van de Bommershoven, Luik."

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden toegevoegd:

Fritz, J., Goldschmiedekunst der Gotik in Mitteleuropa, München, 1982, p. 315, 316, afb. 939.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Een pronkstuk van de laat-gotische edelsmeedkunst,

waarvan er ook in Limburg slechts enkele over zijn.

Uitzonderlijk rijk bewerkt en versierd. Bovendien in zijn

uitvoering karakteristiek voor het Maasland (Luik?)."

Pagina

137

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 117)

ANONIEM
Koorlezenaar met adelaar

Oorspronkelijke redengeving:

Middeleeuws koperwerk is dun gezaaid in ons land.
Het is van groot belang wanneer een object al eeuwenlang in
een kerk aanwezig is.

Opmerkingen:

De omschrijving, de literatuur en de redengeving moeten
worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:
*"Koorlezenaar met adelaar, rustend op drie leeuwen.
Koper, 212 cm, eind 15de eeuw.
Waarschijnlijk werkplaats Aert van Tricht, Maastricht."*

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:
J.J.M. Timmers, De kunst van het Maasland, Assen, 1971, II.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:
*"Zeer uitzonderlijk voorbeeld van een omvangrijk koperen
object uit de late Middeleeuwen, dat waarschijnlijk van
Maastrichtse makelij is.*

*Gedurende vele eeuwen toebehorend aan de kerk van
Venray."*

Pagina

138

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 118)

ANONIEM
Koorlezenaar met Pelikaan

Oorspronkelijke redengeving:

Middeleeuws koper is zeldzaam in ons land.
Uniek is dat bij dit object de gieter, de schenker en de datering bekend zijn.

Opmerkingen:

In de omschrijving van het voorwerp moet een enkele wijziging worden aangebracht. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Koorlezenaar met pelikaan.

Koper, 212 cm, besteld in 1498 bij Jan Fyerens in Mechelen, afgeleverd in 1499."

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Zeer uitzonderlijk voorbeeld van een omvangrijk koperen object uit de late Middeleeuwen, vanuit de noordelijke Nederlanden besteld in het toonaangevende gieterscentrum Mechelen.

Uniek is dat bij dit object de gieter, de schenker en de datering bekend zijn.

Historisch van belang vanwege het feit dat het object altijd in dezelfde kerk is gebleven."

Pagina

139

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 128)

ANONIEM
Kazuifel
Stola en manipel
Altaardwaal
Altaardwaal
Antependium

Oorspronkelijke redengeving:

De altaarbenodigdheden bleven vanaf de tijd van ontstaan in het begin van de 16de eeuw tot in de 20ste eeuw ter plaatse bewaard. Overgeleverd omdat na de reformatie de predikant deze bij de dienst gebruikte.

Het komt in ons land verder niet voor dat dergelijke textilia de reformatie in de oorspronkelijke, protestant geworden kerk overleven.

De versiering in pailletten van de kazuifel is in ons land uniek.

Pagina

140

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Een nieuwe literatuurverwijzing moet worden toegevoegd. De redengeving moet redactioneel worden aangepast.

Advies:

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:
Catalogus Hel en hemel. De middeleeuwen in het noorden (red. E. Knol, J.M.M. Hermans, M. Driebergen), Groninger Museum, pag.110. cat.nr.XI.16.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Enig voorbeeld van laat middeleeuwse paramenten in Groningen, die vanaf de tijd van ontstaan in het begin van de 16de eeuw tot heden ter plaatse bewaard zijn gebleven. Cultuurhistorisch zeer bijzonder omdat ze na de reformatie bij de eredienst in gebruik bleven. De versiering van de kazuifel met pailletten is in Nederland uniek."

(dossiernummer ICB: 129)

ANONIEM
Bisschopsnijter van Sonnius

Oorspronkelijke redengeving:

De rijkversierde mijter is vervaardigd door Franciscus Sonnius, de eerste bisschop van 's-Hertogenbosch na de nieuwe kerkelijke indeling van Philips II in 1559. De mijter die dateert uit de 16de eeuw is in ons land uniek.

Pagina

141

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moet een enkel gegeven worden toegevoegd. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

*"Bisschopsnijter van Sonnius.
Geweven gouddraad, bezet met parels en edelstenen.
ca. 1569, 36 x 37 cm."*

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

A.C.M. Koolen, "Mitra preciosa van de bisschoppen van 's-Hertogenbosch", in: A.M. Koldewey, In Buscoducis. 1450-1629. Kunst uit de Bourgondische tijd te 's-Hertogenbosch, (tent. cat. Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch), 's-Hertogenbosch-Maarssen-'s-Gravenhage 1990, p. 270-271, cat. 167, p. 343.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

*"Uniek voorbeeld van een rijkversierde bisschopsnijter uit de 16de eeuw in Nederland.
Voorbeeld van uitzonderlijke kwaliteit borduurwerk met parels en edelstenen.
Cultuurhistorisch van grote betekenis vanwege het feit dat dit object vervaardigd is voor Fransiscus Sonnius, de eerste bisschop van 's-Hertogenbosch en tot op heden in bezit gebleven van Bossche bisschoppen."*

(dossiernummer ICB: 130)

ANONIEM ZUIDELIJKE NEDERLANDEN
Kazuifel met geborduurde voorstellingen uit het leven van
Maria.

Oorspronkelijke redengeving:

Afkomstig uit de Grote O.L. Vrouwe Kerk (N.H. kerk) van
Dordrecht.

Blauwe stof uit vroeger tijd is zeer zeldzaam, immers blauw is
zwak en tamelijk sterk onderhevig aan vertering.

Pagina

142

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moeten enkele
gegevens worden toegevoegd. Tevens moet een nieuwe
literatuurverwijzing worden opgenomen. De redengeving moet
inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

*"Kazuifel met geborduurde voorstellingen uit het leven van
Maria.*

Zuid-Nederland, begin 16de eeuw, blauwe stof.

Oorspronkelijk afkomstig uit de Grote Kerk te Dordrecht.

127 x 75 cm."

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:
Catalogus Schilderen met gouddraad en zijde, Museum
Catharijneconvent Utrecht, 1987, no. 66, p. 133 afb. p. 208.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

*"Zeer uitzonderlijk voorbeeld van in Noord-Nederland
bewaard gebleven Zuidnederlands borduurwerk.*

*Van groot belang omdat de oorspronkelijke bestemming
gedocumenteerd is.*

*Blauwe paramenten zijn vanwege de kwetsbaarheid
zeldzaam."*

(dossiernummer ICB: 132)

ANONIEM NOORD-NEDERLANDS
Koorkapschild

Oorspronkelijke redengeving:

Geborduurd naar schetsen van een schilder, mogelijk Cornelisz van Oostzanen, zoals wel vaker in de 15de en 16de eeuw gebeurde.

Bijzonder goede kwaliteit.

De voorstelling is in de late middeleeuwen zeer gebruikelijk.

Pagina

143

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moeten enkele gegevens worden toegevoegd. Tevens moet een nieuwe literatuurverwijzing worden opgenomen. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Koorkapschild

Zijde en gouddraad op linnen.

ca. 1525; stijl Jacob Cornelisz van Oostzanen. 48 x 44.5 cm

Geborduurd voorstelling van David met gevolg te paard en

Abigaël die hem een mand met geschenken aanbiedt."

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

Catalogus Schilderen met gouddraad en zijde, Museum Catharijneconvent Utrecht, 1987, no. 56, p. 196 afb. p. 118.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Borduurwerk van uitzonderlijk hoge kwaliteit.

Zeer uitzonderlijk is het feit dat het ontwerp toegeschreven

kan worden aan de schilder Jacob Cornelisz van Oostzanen.

De weergegeven voorstelling is in de late Middeleeuwen zeer gebruikelijk."

(dossiernummer ICB: 133)

ANONIEM ITALIAANS
Kazuifel met crucifix

Oorspronkelijke redengeving:

Enig groen goudbrokaat in heel Nederland.
De kwaliteit is bijzonder hoog.

Opmerkingen:

Er is op dit moment te weinig informatie over dit dossier om een goed oordeel op te kunnen baseren. Het voorwerp zal ter plaatse bekeken moeten worden.

Advies:

Het oordeel over dit dossier wordt aangehouden. De Raad komt hierop terug.

Pagina

144

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 134)

ANONIEM
Fatimidisch weefsel
Weefsel uit Lucca
Weefsel
Weefsel

Oorspronkelijke redengeving:

Uniek ensemble van middeleeuwse weefsels. Als relieken van Albricus, abt van de abdij van Susteren, bisschop van Utrecht en raadsman van Karel de Grote, waarschijnlijk al heel lang te Susteren bewaard.

Pagina

145

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de korte omschrijving moeten enkele gegevens worden toegevoegd. Ook moet een nieuwe literatuurverwijzing worden opgenomen. Dit dossier behoort tot een kerkschat waarvan reeds vijf onderdelen op de lijst geplaatst zijn. De Raad zal te zijner tijd met een nader advies komen om de gehele kerkschat als verzameling voor te dragen voor plaatsing op de lijst.

Advies:

In de omschrijving van de voorwerpen moet de aanduiding van de laatste twee weefsels als volgt worden aangepast:

*"Weefsel met vogels
Weefsel met paarden."*

Als nieuwe literatuurverwijzingen moeten worden opgenomen:
John van Cauteeren, "textielfragment", in: Schatkamers uit het Zuiden, tent.cat. Rijksmuseum Het Catharijneconvent, Utrecht, (eds. A.M. Koldeweij, P.M.L. van Vlijmen), p. 89-92, cat.nrs. 11, 12, 13.

(
d
o
s
s
i
e
r
n
u
m
m
e
r

Pagina
146
Oms kenmerk
wbc-2000.1785/2

I
C
B
:

1
3
5
)

ANONIEM AMSTERDAMS
Koorkap, kazuifel en twee Dalmatieken

Oorspronkelijke redengeving:

De stof waarvan deze gewaden gemaakt zijn is zeer zeldzaam en alleen via kerkelijk gebruik in origineel tot in onze tijd bewaard gebleven. Zeer uitzonderlijk is dat hier vier bij elkaar behorende stukken alle bewaard zijn gebleven. De stukken zijn voorts van kunsthistorische betekenis aangezien het borduurwerk opvallende overeenkomsten vertoont met eigentijdse Hollandse schilderkunst, m.n. de Meester van Alkmaar en Jacob van Oostzanen.

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moeten enkele gegevens worden toegevoegd. Tevens moet een nieuwe literatuurverwijzing worden opgenomen. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

*"Koorkap, Kazuifel en twee Dalmatieken, Amsterdam ca. 1525
Paramenten: Italiaans goudbrocaat (rood) met
granaatappelpatroon, borduurwerk: zijde en gouddraad.
kazuifel: 150 x 213 cm
koorkap: 130 x 81 cm
dalmatiek: 110 x 87 cm
dalmatiek: 110 x 87 cm "*

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:
Catalogus Schilderen met gouddraad en zijde, Museum
Catharijneconvent Utrecht, 1987, p. 166 t/m 173 en p. 132,
afb. p. 114.

Pagina

147

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

*"De stof waarvan deze gewaden gemaakt zijn is zeer
zeldzaam en alleen via kerkelijk gebruik in origineel tot in onze
tijd bewaard gebleven.*

*Een belangrijk voorbeeld van Amsterdams kerkelijk textiel van
voor de reformatie dat bewaard is gebleven en waarvan
bovendien alle vier bij elkaar behorende stukken nog
aanwezig zijn.*

*De stukken zijn voorts van kunsthistorische betekenis
aangezien het borduurwerk opvallende overeenkomsten
vertoont met eigentijdse Hollandse schilderkunst, met name
de Meester van Alkmaar en Jacob van Oostzanen."*

Kerkschat St. Plechelmus

Oorspronkelijke redengeving:

Sint Plechelmus is de patroon van de stad Oldenzaal en de regio.

Vanwege de bijzondere verering van deze heilige in de streek, is er in de Sint Plechelmus-kerk een groot aantal zilveren cultusvoorwerpen overgebleven uit de late middeleeuwen, die als zodanig uniek zijn.

Pagina

148

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Over de redengeving zijn geen opmerkingen. Aan de opsomming van de tot de verzameling behorende voorwerpen en de samenbindende elementen moeten enkele gegevens worden toegevoegd. Tevens moet een nieuwe literatuurverwijzing worden opgenomen.

Advies:

De opsomming van tot de verzameling behorende voorwerpen moet als volgt worden aangepast:

"7) Kelk met pateen

Verguld zilver, vermoedelijk Deventer 1462.

h. 17,5 cm.

Inscriptie: Thomas Ruwe pbn me fieri fecit anno DM

MCCCCLXII p. Henricu Kopplinck orate p.ns."

De beschrijving van samenbindende elementen moet als volgt worden aangepast:

"Verzameling (van 7) zilveren voorwerpen uit de late middeleeuwen die alle verband houden met de verering van St. Plechelmus en de liturgie in de St. Plechelmuskerk."

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

(behorende bij voorwerp 1) *H. van Os, De Weg naar de Hemel, Reliekverering in de Middeleeuwen, catalogus Amsterdam/Utrecht, Baarn 2000, afb. 212, pag. 185.*

(behorende bij voorwerp 7) *J.R. ter Molen, Deventer Zilver, Deventer, 1997, p. 25 no. XVIII/1-2*

Verzameling Parkstraatkerk

Oorspronkelijke redengeving:

Deze laat middeleeuwse zilverwerken zijn van eminent belang, daar er weinig liturgisch zilverwerk uit deze vroege tijd over is.

De stukken zijn in 1729 in de Grote Kerk te Den Haag opgegraven en hebben wellicht tot de inventaris van die kerk behoord. Op zich is het een uniek verschijnsel dat zo'n oude vondst bij elkaar bewaard is gebleven.

Een aantal stukken vormt het oudste bekende Haagse zilver. Duiding van de jaarletters en -merken zal een belangrijke informatiebron kunnen zijn.

Pagina

149

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Een nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen. De redengeving moet redactioneel worden aangepast.

Advies:

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

A. Blankert, Catalogus Kunstbezit Parkstraatkerk, Haags Gemeentemuseum, 1978, p.17-26, cat.nrs. 19-33.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Deze laat-middeleeuwse zilveren gebruiksvoorwerpen zijn van eminent belang, daar er weinig liturgisch zilverwerk uit deze vroege tijd over is.

De stukken zijn in 1729 in de Grote Kerk te Den Haag opgegraven en hebben stellig tot de inventaris van die kerk behoord. Het is bovendien een uniek verschijnsel dat een dergelijke oude vondst bij elkaar bewaard is gebleven.

Een aantal stukken vormt het oudste bekende zilver met Haagse keurtekens."

Verzameling O.L. Vrouw

Oorspronkelijke redengeving:

De collectie heeft een zeer oude oorsprong en reikt tot in de vroege middeleeuwen.

De collectie bezit als unieke hoogtepunten het zogenaamde Levietenkleed van St. Lambertus, de reliekhoornen, het Byzantijns reliekendoosje en het ivoorwerk.

Gezien haar grote diversiteit aan voorwerpen (van schilderijen tot kunstnijverheid) en de eeuwenlange opbouw daarvan heeft de collectie niet alleen een kunsthistorisch belang maar ook toont zij de ontwikkeling van de Christelijke kerk in Nederland.

Pagina

150

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet redactioneel worden aangepast.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"De collectie is zeer uitzonderlijk vanwege zijn bijzonder oude oorsprong die tot in de vroege Middeleeuwen teruggaat.

De collectie bezit als unieke hoogtepunten het zogenaamde Levietenkleed van St. Lambertus, de reliekhoornen, het Byzantijns reliekendoosje en het ivoorwerk.

Gezien haar grote diversiteit aan voorwerpen (van schilderijen tot kunstnijverheid) en de eeuwenlange opbouw daarvan heeft de collectie niet alleen een kunsthistorisch belang maar toont zij ook de ontwikkeling van de katholieke kerk in Nederland."

Verzameling St. Servaes

Oorspronkelijke redengeving:

De collectie van de St. Servaes is vele eeuwen oud. De kern wordt gevormd door de noodkist, de sleutel, het borstkruis en het borstbeeld van St. Servaes. Verder zijn van groot belang de Byzantijnse stoffen en de 16de-eeuwse zilveren ananasbeker, bevattende een glazen kom, die St. Servaes in bezit zou hebben gehad en die in elk geval van Romeinse oorsprong is. De kerkverzameling kent zijn weerga niet in Nederland.

Pagina

151

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De opsomming van tot de verzameling behorende voorwerpen is door de staatssecretaris nog niet definitief vastgesteld, hoewel er inmiddels een uitvoerige inventarisatie van het bezit van de St Servaes bestaat uit 1995 van de hand van Barbara Kruijsen.

De redengeving is verder in orde. Het is echter mogelijk dat een aanpassing eventueel nog noodzakelijk is als gevolg van de volledige opsomming van tot de verzameling behorende voorwerpen.

Advies:

De vaststelling van tot de verzameling behorende voorwerpen door de staatssecretaris moet nog plaatsvinden.

6 Advies Actualisering WBC-lijst

V (II)

KUNSTNIJVERHEID vanaf 1600

Pagina

152

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 153
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

0
2
1
)

ANONIEM (INTERIEUR), A. TERWESTEN (PLAFOND)
Interieur van Renaissancekamer (1672) afkomstig uit huis 'De
Rozijnkorf' te Dordrecht.

Oorspronkelijke redengeving:

Enige complete 17de eeuwse goudleerkamer die nog vrijwel in
zijn authentieke samenstelling in Nederland bewaard is
gebleven.

Het goudleer verkeert in goede conditie, waardoor de
oorspronkelijke kleuren nog duidelijk zichtbaar zijn en het
karakteristieke reliëf behouden is. Ook de onderlinge
verbinding van de goudleervellen, die met draden aan elkaar
werden genaaid, is nog grotendeels authentiek.

In de 17e eeuw heeft de productie van goudleer in Nederland
zowel technisch als artistiek een bijzonder hoog niveau
bereikt en daardoor internationale bekendheid verkregen.

Vanuit diverse landen in Europa werd goudleer besteld bij de
Nederlandse producenten, die hun specifieke technieken in
octrooien hadden vastgelegd. De handel in goudleer nam een
zodanige omvang aan dat er noteringen voor hebben bestaan
aan de beurs van Amsterdam. Dergelijke goudleerkamers zijn
alleen bekend van schilderijen en prenten. Deze kamer is
belangrijk als vergelijkingsmateriaal voor deze schilderijen en
prenten.

Het interieur is niet alleen vanwege het goudleer van (kunst)historische waarde maar ook vanwege het beschilderde plafond, de stijlen van de bedstee en de volledige schouw. Al deze onderdelen zijn, net als het goudleer, van grote kwaliteit.

Opmerkingen:

Aan de omschrijving moeten enkele gegevens worden toegevoegd.
Tevens moet een nieuwe literatuurverwijzing worden opgenomen.
De redengeving moet redactioneel worden aangepast.

Pagina

154

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:
"Interieur van Renaissancekamer afkomstig uit huis 'De Rozijnkorf' te Dordrecht."

*"Het interieur omvat:
Wanden bekleed met Noordnederlands goudleer, 1670-1680.
"*

De redengeving moet als volgt worden aangepast:
*"Enige complete 17de-eeuwse goudleerkamer die nog vrijwel in zijn authentieke samenstelling in Nederland bewaard is gebleven.
Het goudleer verkeert in goede conditie, waardoor de oorspronkelijke kleuren nog duidelijk zichtbaar zijn en het karakteristieke reliëf behouden is. Ook de onderlinge verbinding van de goudleervellen, die met draden aan elkaar werden genaaid, is nog grotendeels authentiek.
Het interieur is niet alleen vanwege het Noordnederlandse goudleer van (kunst)historische waarde maar ook vanwege het beschilderde plafond, de stijlen van de bedstee en de volledige schouw. Al deze onderdelen zijn, net als het goudleer, van grote kwaliteit."*

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

Zie voor het goudleer:

E.F. Koldewij, Goudleer in de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën, Proefschrift Rijksuniversiteit Leiden, 1998, deel IV no. 110 A.

(dossiernummer ICB: 040)

HANS COENRAET BRECHTEL
Luiermand

Oorspronkelijke redengeving:

Zilveren luiermanden zijn - mede vanwege de kostbaarheid van dergelijke objecten - uitsluitend bij de hoge adel en in zeer gefortuneerde families in gebruik geweest. Hierdoor is hun aantal uitermate gering en komen zij in openbare verzamelingen nauwelijks voor.

In Nederland zijn uit de periode 1650-1670 een drietal luiermanden bekend.

Deze luiermand is de vroegste en is bovendien uitgevoerd door een van de belangrijkste zilversmeden, de Haagse meester Hans Coenraet Brechtel.

Het object draagt een spiegelmonogram, dat waarschijnlijk heeft toebehoord aan Elisabeth van Nassau Beverweerd, later Gravin van Arlington. Zij was de kleindochter van Prins Maurits, en zeer bevriend met Koning-stadhouder Willem III.

Pagina

155

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet redactioneel worden aangepast.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Zilveren luiermanden zijn - mede vanwege de kostbaarheid van dergelijke objecten - uitsluitend bij de hoge adel en in zeer gefortuneerde families in gebruik geweest. Hierdoor is hun aantal uitermate gering en komen zij in openbare verzamelingen nauwelijks voor.

In Nederland is een drietal luiermanden bekend, die alle dateren uit de periode 1650-1670.

Deze luiermand is de vroegste en is bovendien uitgevoerd door een belangrijke Haagse zilversmid, Hans Coenraet Brechtel.

Cultuurhistorisch is van belang dat het object een spiegelmonogram draagt, dat waarschijnlijk heeft toebehoord aan Elisabeth van Nassau Beverweerd, later Gravin van Arlington. Zij was de kleindochter van Prins Maurits, en zeer bevriend met Koning-stadhouder Willem III."

(dossiernummer ICB: 041)

HANS COENRAET BRECHTEL
Beker

Oorspronkelijke redengeving:

Slechts een klein aantal gouden bekens uit de 17e eeuw is overgeleverd. Deze zijn niet alleen vanwege hun zeldzaamheid maar vooral ook door hun hoge artistieke kwaliteit allemaal van eminent belang.

Doorgaans werden dergelijke bekens vervaardigd ter herinnering aan een belangrijke historische gebeurtenis. Dit is een van de zeer weinige exemplaren, en mogelijk zelfs de enige, dat in opdracht van een particulier vervaardigd werd. Uit dat oogpunt van cultuurhistorische betekenis. De beker is uitgevoerd door een van de belangrijkste zilversmeden uit de 17de eeuw: interessant is voorts dat Brechtels schoonzoon, Adriaan van Hoecke, in 1709 de fraai geëmailleerde wapens heeft toegevoegd.

Pagina

156

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet redactioneel worden aangepast.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Slechts een zeer klein aantal gouden bekens uit de 17e eeuw is overgeleverd. Deze zijn niet alleen vanwege hun zeldzaamheid maar vooral ook door hun hoge artistieke kwaliteit allemaal van eminent belang. Doorgaans werden dergelijke bekens vervaardigd ter herinnering aan een belangrijke historische gebeurtenis.

Dit is een van de zeer weinige exemplaren, en mogelijk zelfs de enige, dat in opdracht van een particulier vervaardigd werd. Uit dat oogpunt van cultuurhistorische betekenis. De beker is uitgevoerd in het atelier van een belangrijke Haagse zilversmid uit de 17de eeuw: interessant is voorts dat Brechtels schoonzoon, Adriaan van Hoecke, in 1709 de fraai geëmailleerde wapens heeft toegevoegd."

(
d
o
s
s
i
e
r
n
u
m
m
e
r

Pagina
157
Oms kenmerk
wbc-2000.1785/2

I
C
B
:

0
4
3
)

MAXIMILIAAN VAN DER GUCHT
Vier wandkleden met landschappen.

Oorspronkelijke redengeving:

De tapijten zijn de enige in hun totaliteit bewaard gebleven exemplaren van het atelier van Maximiliaan van der Gucht. De vier tapijten zijn tot op heden op de oorspronkelijke plaats van bestemming bewaard gebleven. Bovendien zijn alle archivalia over de betimmering en versiering van de zaal bewaard.

Het atelier van Maximiliaan van der Gucht (1689) te Delft bezat gedurende lange tijd in de 17de eeuw een monopolie positie op de Hollandse markt. Het grootste deel van de productie van het atelier is verdwenen.

Opmerkingen:

De tekst van de redengeving moet redactioneel worden aangepast.

Advies:

7 De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"De vier tapijten zijn de belangrijkste en vroegste bewaard gebleven exemplaren uit het toonaangevende atelier van Maximiliaan van der Gucht.

De tapijten zijn tot op heden op de oorspronkelijke plaats van bestemming bewaard gebleven. Bovendien zijn alle archivalia over de betimmering en versiering van de zaal ook bewaard."

Pagina

158

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 045)

J.M. VAN KEMPEN

Neogotisch avondmaalservies, bestaande uit drie schotels met opschrift, vier bekers met opschrift, twee kannen met deksel, twee offerbekers (compleet met binnenbak), en een doopbekken, vervaardigd door van Kempen en Begeer in 1856 voor Koning Willem III.

Een damasten tafellaken en drie servetten met ingeweven koningswapen.

Pagina

159

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Oorspronkelijke redengeving:

Een van de vroegste vormen van neogotisch zilver, dat in Nederland nauwelijks voorkomt.

Geschenk van Koning Willem III aan de Willemskerk te Den Haag.

J.M. van Kempen, directeur van de befaamde Nederlandse zilverfabriek, was een voorvechter van het zuiver toepassen van historische stijlen.

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van de voorwerpen moeten enkele gegevens worden toegevoegd. Gebleken is dat er twee damasten tafellakens zijn. In de omschrijving wordt er echter slechts één genoemd. Thans is niet duidelijk welke van de twee is geplaatst. Geadviseerd wordt ook het tweede exemplaar toe te voegen aan de omschrijving.

Advies:

De vervaardigersnaam moet als volgt worden gewijzigd:

"Firma J.M. van Kempen"

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Neogotisch avondmaalservies, bestaande uit één grote en twee kleine schotels met opschrift, vier bekers met opschrift, twee kannen met deksel, twee offerbekers (compleet met binnenbak), en een doopbekken, vervaardigd door de Firma J.M. van Kempen.

1856 voor Koning Willem III.

Merken: Utrecht, W (1856); mt: VK boven 74 in vierkant.

Tot de schenking behoren ook twee damasten tafellakens en drie servetten met ingeweven koningswapen."

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Een van de vroegste voorbeelden van neogotisch zilver, dat in Nederland behalve bij katholiek kerkzilver nauwelijks voorkomt.

Geschenk van Koning Willem III aan de Willemskerk te Den Haag.

*J.M. van Kempen, directeur van de befaamde Nederlandse
zilverfabriek, was een voorvechter van het zuiver toepassen
van historische stijlen."*

Pagina

160

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 046)

JOHANNES LUTMA
Tulpvormige beker

Oorspronkelijke redengeving:

Door zijn vorm, die een toespeling is op de naam van zijn schenker, is deze beker enig in zijn soort. Zowel de meester als de schenker zijn van groot historisch belang, niet in de laatste plaats door hun relatie met Rembrandt.

Johannes Lutma (1587-1669), afkomstig uit Emden, wordt in 1620 voor het eerst als zilversmid in Amsterdam vermeld. Beviend met Rembrandt en Vondel, die van zijn werk zei *'Natuur staat hiervoor stom'*. Zilversmid, tekenaar, etser en een van de grootste Nederlandse zilversmeden.

Pagina

161

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving moeten enkele gegevens worden toegevoegd. De redengeving moet redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Tulpvormige beker.

Afkomstig uit het bezit van de Amsterdamse medicus dokter

N. Tulp

Gedreven, verguld zilver, h. 31 cm.

Merken: Amsterdam, M (1652). mt: een hart"

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Door zijn vorm, die een toespeling is op de naam van dokter Tulp, is deze beker enig in zijn soort.

Johannes Lutma (1587-1669), afkomstig uit Emden, wordt in 1620 voor het eerst als zilversmid in Amsterdam vermeld. Beviend met Rembrandt en Vondel, die van zijn werk zei 'Natuur staat hiervoor stom'. Zilversmid, tekenaar, etser en een van de grootste Nederlandse zilversmeden.

Zowel Lutma als Tulp waren bekende en vooraanstaande Amsterdammers hetgeen dit object een bijzondere historische betekenis verleent."

(dossiernummer ICB: 047)

JAN VAN MEEKEREN (1658-1733) (toeschrijving)

Twee sets marquetterie meubelen, bestaande uit:

- een kabinet,
- een wandtafel,
- twee gueridons,
- een spiegel (alle afkomstig van Kasteel Amerongen);
- een kabinet,
- een wandtafel,
- een gueridon, (alle afkomstig van Kasteel Zuylestein).

Pagina

162

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Oorspronkelijke redengeving:

Vroeg 18de eeuwse marquetterie meubelen van deze hoge kwaliteit zijn in ons land uiterst zeldzaam.

De hier omschreven meubelen behoren tot de inrichting van het kasteel Amerongen zoals die ca. 1880 door Graaf van Aldenburg Bentinck is gemaakt.

De eerste set is waarschijnlijk gemaakt voor kasteel Amerongen. De tweede set, de z.g. 'Zuylenstein meubelen' zijn waarschijnlijk gemaakt voor Willem van Nassau-Zuylenstein, vriend van Willem III, en na 1830 door vererving op kasteel Amerongen terecht gekomen.

De twee sets vertonen evenwel een opvallende gelijkenis en hoewel ze niet gesigneerd zijn, worden zij aan Van Meekeren toegeschreven op grond van stilistische overeenkomsten met ander marquetteriewerk van dezelfde meubelmaker.

Jan van Meekeren is een van de belangrijkste meubelmakers uit het eind van de 17de, begin 18de eeuw. Hij was specialist in naturalistische, florale marquetterie, een Frans-Nederlandse mode in die dagen.

Opmerkingen:

Aan de redengeving moet een kleine redactionele aanpassing worden gepleegd.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Vroeg 18de eeuwse marquetterie meubelen van een dergelijke bijzondere artistieke kwaliteit zijn in ons land uiterst zeldzaam.

De hier omschreven meubelen behoren tot de inrichting van het kasteel Amerongen zoals die ca. 1880 door Graaf van Aldenburg Bentinck is gemaakt.

De eerste set is waarschijnlijk gemaakt voor kasteel Amerongen. De tweede set, de zgn. 'Zuylenstein meubelen' zijn waarschijnlijk gemaakt voor Willem van Nassau-Zuylenstein, vriend van Willem III, en na 1830 door vererving

*op kasteel Amerongen terecht gekomen.
De twee sets vertonen evenwel een opvallende gelijkenis en
hoewel ze niet gesigneerd zijn, worden zij aan Van Meekeren
toegeschreven op grond van stilistische overeenkomsten met
ander marquetteriewerk van dezelfde meubelmaker.
Jan van Meekeren is een van de belangrijkste meubelmakers
uit het eind van de 17de, begin 18de eeuw. Hij was specialist
in naturalistische, florale marquetterie, een Frans-
Nederlandse mode in die dagen."*

Pagina

163

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 048)

DAVID MICHEEL
Doopschotel

Oorspronkelijke redengeving:

Uitzonderlijk rijk gedecoreerde doopschotel van hoge kwaliteit. De florale motieven komen nauwelijks voor op dit soort doopschotels.

Bovendien van een ongewoon groot formaat.

Vormt door zijn formaat en de uitzonderlijke bloemenornamentiek een belangrijke schakel binnen de ontwikkeling van de Nederlandse edelsmeedkunst.

Interessante herkomst, bevestigd door midden-inscriptie. David Micheel (?-voor 1700), Haagse zilversmid uit Augsburg afkomstig. Maker van kerkzilver waaraan vooral het virtuoze drijfwerk opvalt, voor protestanten en katholieken.

Pagina

164

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moeten enkele gegevens worden toegevoegd. De redengeving moet redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Doopschotel.

Schotel met gedreven versiering van bloemen en putti en gegraveerd met wapen van de familie van Egmont.

Zilver, h 7,3 - 9,5 cm., ø 51,4 cm.

Merken: Den Haag, F (1658). Mt: DM met klaverblad.

Inscriptie: Jonckvrouwe Hester van Egmont vander Nijenburgh out 27 jaren, geboren den 17 juni 1710."

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Uitzonderlijk rijk gedecoreerde schotel van hoge kwaliteit. Florale motieven zijn op een zo overdadige wijze vrijwel nooit toegepast.

Bovendien van een ongewoon groot formaat.

Vormt door zijn formaat en de uitzonderlijke bloemenornamentiek een belangrijke schakel binnen de ontwikkeling van de Nederlandse edelsmeedkunst.

Sinds de schenking vanuit de belangrijke familie van Egmont aan de kerk van Bergen steeds in gebruik gebleven als doopschotel.

De maker David Micheel (?- voor 1700) was een toonaangevende Haagse zilversmid afkomstig uit Augsburg."

(dossiernummer ICB: 050)

ARENT LAMBERTSZ VERSTEGE
Drinkhoorn van het St. Hubertusgilde te Haarlem

Oorspronkelijke redengeving:

Deze hoorn naar ontwerp van Salomon de Bray is een uitzonderlijk mooi uitgevoerd gilde-object en een goed voorbeeld van samenwerking tussen een schilder en een zilversmid.

Dit is het enige gilde object van bergkristal en zilver in Nederland.

Salomon de Bray (1597-1664), schilder en architect te Haarlem, van wie weinig werk met zekerheid bekend is. Van deze belangrijke beeldende kunstenaar zijn verder geen ontwerpen voor objecten bekend.

Pagina

166

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Geadviseerd wordt de omschrijving en de redengeving uit te breiden met de ontwerptekening van de schilder Salomon de Bray, die ook bewaard is gebleven.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Drinkhoorn van het St. Hubertusgilde te Haarlem, en de ontwerptekening van Salomon de Bray hiervoor.

Gegraveerd bergkristal met zilver, h. 25,5 cm.

Merken: Haarlem, K (1630), mt: A.

Ontwerptekening, 16 x 25 cm."

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

E.R.M. Taverne, 'Salomon de Bray's ontwerp voor de drinkhoorn van Het Loffelijk Gilde van Sint Hubert te Haarlem' in Nederlands kunsthistorisch Jaarboek deel 23, 1972, p. 261 t/m 272.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Deze hoorn naar ontwerp van Salomon de Bray is een uitzonderlijk belangrijk gilde-object en een goed voorbeeld van samenwerking tussen een schilder als ontwerper en een zilversmid als uitvoerder.

Bovendien is het zeer bijzonder dat een ontwerptekening bij het object bewaard is gebleven.

Dit is het enige gilde-object van bergkristal en zilver in Nederland.

Salomon de Bray (1597-1664) was een belangrijk schilder en architect te Haarlem, van wie verder geen ontwerpen voor

objecten bekend zijn."

(dossiernummer ICB: 054)

ANONIEM

Verguld houten spiegellijst met twaalf putti en bloemen

Oorspronkelijke redengeving:

De traditie dat de spiegel afkomstig is van het Huis Honselaersdijk wordt bevestigd door de inventaris van 1694-1702, waar in de hoekkamer van het westpaviljoen wordt genoemd: "een grote spiegel rontom met gedrilde stucken en een verheve gesnede vergulde lijst, verciert met Cupidoos en loffwerck".

Het is het enige 17de eeuwse meubelstuk in Nederland waarvan vaststaat dat het afkomstig is uit één van de stadhoudelijke paleizen. Een vergelijkbaar exemplaar bevindt zich in Denemarken, collectie kasteel Frederiksborg. In Nederland is geen tweede voorbeeld van een dergelijke spiegel.

Pagina

168

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aangezien het voorwerp op 13 juni 1989 is aangekocht door de Staat, kan dit dossier van de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit worden geschrapt.

Advies:

Afvoeren van de lijst.

(dossiernummer ICB: 055)

JOHANN I. BARTERMANN

Een set meubelen, bestaande uit:

- een tafel,
- een spiegel
- twee gueridons.

Oorspronkelijke redengeving:

Enig voorbeeld in Nederland van een complete set van zilveren meubels.

Tafel, spiegel en gueridons werden aan het eind van de 17de eeuw als bijeenhorende set ontworpen en gemaakt.

Uit de inventarissen der Oranjes blijkt dat in de stadhouderlijke paleizen sets van dergelijke kostbare materialen gestaan hebben, waarvan deze als enige met zekerheid kan worden aangewezen.

Pagina

169

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aangezien de voorwerpen op 13 juni 1989 zijn aangekocht door de Staat, kan dit dossier van de lijst behorend bij de Wet tot behoud van cultuurbezit worden geschrapt.

Advies:

Afvoeren van de lijst.

(dossiernummer ICB: 056)

TOMPION

Een set meubelen, bestaande uit:

- een tafel,
- een spiegel, beide met marquetterie
- een staande klok (gesigneerd Tompion) versierd met marquetterie.

Oorspronkelijke redengeving:

De meubels werden door Koning-Stadhouder Willem III (1650-1702) geschonken aan zijn vriend Hans Willem Bentinck (1649-1709). Zij zijn een belangrijk voorbeeld van de Nederlandse marquetterie aan het eind van de 17de eeuw. De historische achtergrond, waardoor zij verbonden zijn met de voor het 17de eeuwse Nederland zo belangrijke figuren, maakt hen cultuur-historisch van het grootste belang. De klok is uurwerktechnisch, met de rustende gang die één jaar loopt, de absolute top zowel van Tompion's werk als van de 17de eeuw in het algemeen.

Pagina

170

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving moeten enkele gegevens worden toegevoegd.
De redengeving moet redactioneel worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

*"Een set meubelen versierd met marquetterie bestaande uit: een tafel, een spiegel en een staande klok (gesigneerd Tompion).
Nederland, eind 17^e eeuw. "*

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"De meubels zijn een belangrijk voorbeeld van de Nederlandse marquetterie aan het eind van de 17de eeuw. Zij werden door Koning-Stadhouder Willem III (1650-1702) geschonken aan zijn vriend Hans Willem Bentinck (1649-1709).

De historische achtergrond, waardoor zij verbonden zijn met de voor het 17de-eeuwse Nederland zo belangrijke figuren, maakt hen cultuurhistorisch van het grootste belang. De klok met de rustende gang die één jaar loopt, is uurwerktechnisch van uitzonderlijke kwaliteit en bovendien een meesterwerk van de in zijn tijd zeer beroemde klokkenmaker Tompion."

(dossiernummer ICB: 100)

ADAM VAN VIANEN
Ciborie

Oorspronkelijke redengeving:

Een unicum in het oeuvre van deze zeer belangrijke zilversmid: het is het enige bekende werk van hem, dat voor de eredienst vervaardigd is.

Daarnaast is het qua uitwerking een zeer fraai stuk.

Pagina

172

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving van het voorwerp moet een enkel gegeven worden toegevoegd. Twee nieuwe literatuurverwijzingen moeten worden opgenomen. De redengeving moet inhoudelijk worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Ciborie.

Verguld zilver, hoogte met deksel 37 cm.

Merken: Utrecht, V (1615) mt. AV.

Op de voet reliëfs met Abraham en Melchisedek, het offer van Abraham, het laatste avondmaal en de Kruisiging. Tevens de symbolen der vier evangelisten. Op het deksel de voorstelling van de heilige Cecilia, de heilige Gertrudis, Maria met kind en de kruisdragende Christus alsmede een Latijnse tekst."

Als nieuwe literatuurverwijzingen moeten worden opgenomen:

Beschrijving:

J.R. ter Molen, Van Vianen: een Utrechtse familie van zilversmiden met een internationale faam, Leiden, 1984, deel 2, cat.no. 410 p. 82.

Afbeelding:

M.I.E van Zijl, Catalogus Zeldzaam zilver uit de Gouden Eeuw: de Utrechtse edelsmeden Van Vianen, Centraal Museum Utrecht, 1985, cat.no. 63 p. 77.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Een unicum in het oeuvre van deze zeer belangrijke zilversmid; het is het enige bekende werk van hem, dat voor de eredienst vervaardigd is.

Een vroeg voorbeeld van de toepassing van kwabornamentiek in de Nederlandse edelsmeedkunst."

(dossiernummer ICB: 102)

DIRK WOR

Avondmaalservies bestaande uit één grote schotel, twee kleine schotels, vier bekers en één bekken

Oorspronkelijke redengeving:

Avondmaalserviezen in goud komen slechts zelden voor. Dit is het vroegste voorbeeld dat bewaard is gebleven in Nederlands bezit.

De ornamentiek is uitgevoerd naar een ontwerp van de kunstschilder Aert Schouman.

Dirk Wor (1696-1745), zilversmid te Dordrecht, werkte zowel in goud als in zilver.

Pagina

174

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Het bekken dat genoemd wordt in de beschrijving hoort bij dossier 103. De omschrijving moet derhalve aangepast worden. Een nieuw gegeven, dat in de redengeving opgenomen moet worden, is dat bij dit gouden stel voor de Grote Kerk van Dordrecht tevens twee gelijkvormige zilveren stellen vervaardigd werden, voor de Nieuwe Kerk en de Augustijnen Kerk in Dordrecht. Hiervan is er een in 1969 verkocht aan het Rijksmuseum te Amsterdam en dus rijksbezit geworden. Bescherming van het tweede zilveren exemplaar via de lijst is dus verder niet aan de orde.

Advies:

De omschrijving moet als volgt aangepast worden:

"Avondmaalsservies bestaande uit één grote schotel, twee kleine schotels en vier bekers.

Goud, ø grote schaal 50,2 cm, ø kleine schaal 33,5 cm, ø beker 12 cm, h. 20,5 cm.

Merken: Dordrecht, C (1737) Mt. Wor.

Inscriptie: Diodat?D. Wor fecit Dordraci 1737 (onderkant kleine schaal, grote schaal en bekers).

Schenking van Philippe Diodati (1686-1733)."

De redengeving moet als volgt aangepast worden:

"Avondmaalsserviezen in goud komen slechts zelden voor. Dit is het vroegste voorbeeld dat bewaard is gebleven in Nederland. Bovendien bevindt het zich nog steeds in het bezit van de Grote Kerk van Dordrecht, waarvoor het vervaardigd werd.

Van kunsthistorisch belang is het feit dat de ornamentiek is uitgevoerd naar een ontwerp van de schilder Aert Schouman. Bij dit gouden stel, dat bestemd was voor de Grote Kerk van

Dordrecht, werden tevens twee gelijkvormige zilveren stellen vervaardigd voor de Nieuwe Kerk en de Augustijnen Kerk in Dordrecht. Hiervan is er een in 1969 verkocht aan het Rijksmuseum te Amsterdam en dus rijksbezit geworden."

Pagina

175

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 103)

DIRK WOR

Doopservies bestaande uit een kan en een bekken

Oorspronkelijke redengeving:

Enige bekende gouden doopservies in Nederland. De ornamentiek, die vrijwel gelijk is aan die van het Dordtse gouden avondmaalservies van dezelfde zilversmid is uitgevoerd naar een ontwerp van de kunstschilder Aert Schouman.

Dirk Wor (1696-1745), zilversmid te Dordrecht, werkte zowel in goud als in zilver.

Pagina

176

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de omschrijving moeten enkele gegevens worden toegevoegd. De redengeving moet redactioneel en inhoudelijk worden bijgesteld.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Doopservies bestaande uit een schenkkkan (h. 390 mm) en een bekken (ø 257 mm) 1746

Goud, Mt. WOR, inscriptie: Mattheus Coddaeus geboren den 16 Augustus A° 1680 Overleden den 28 November A° 1744."

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Enig bekende gouden doopservies in Nederland. Dit is het vroegste voorbeeld dat bewaard is gebleven in Nederland; bovendien bevindt het zich nog steeds in het bezit van de Grote Kerk van Dordrecht, waarvoor het vervaardigd werd. De ornamentiek, die vrijwel gelijk is aan die op het gouden avondmaalsservies van dezelfde zilversmid Dirk Wor (1696-1745), is uitgevoerd naar een ontwerp van de schilder Aert Schouman.

Bij dit gouden stel, dat bestemd was voor de Grote Kerk van Dordrecht, werden tevens twee gelijkvormige zilveren stellen vervaardigd voor de Nieuwe Kerk en de Augustijnen Kerk in Dordrecht. Hiervan is er een in 1969 verkocht aan het Rijksmuseum te Amsterdam en dus rijksbezit geworden."

(dossiernummer ICB: 104)

REYNIER VAN STAPELE
Avondmaalstel

Oorspronkelijke redengeving:

Slechts twee gouden avondmaalstellen zijn in ons land overgeleverd.

Dit is het enige exemplaar uit de tweede helft van de 18de eeuw.

Het stel vormt het belangrijkste voorbeeld van de Lodewijk XVI stijl in de Nederlandse edelsmeedkunst.

Pagina

177

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Alleen de verguld zilveren kannen met onderschotels zijn nog aanwezig gezien het feit dat de gouden bekens en schalen in 1990 zijn gestolen. Het geheel als zodanig blijft wel op de lijst staan.

De omschrijving en redengeving moeten worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Avondmaalsstel.

Goud en verguld zilver. Merken: Den Haag, R. (1788), mt: RVS boven schild.

Elf stuks:

grote schaal ø 48,2 cm. Goud

2 kleine schalen ø 34, 3 cm. Goud

4 bekens h. 19,5 cm. Goud

2 kannen h. 32 cm. Verguld zilver

2 onderschotels ø 25,2 cm. Verguld zilver

Schenking aan de Grote kerk in Den Haag van Maria de Vrieze, weduwe van H. de Bettrie."

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Slechts twee gouden avondmaalsstellen zijn in Nederland overgeleverd. Dit is het enige exemplaar uit de tweede helft van de 18de eeuw. Het stel is een belangrijk voorbeeld van de Lodewijk XVI-stijl in de Nederlandse edelsmeedkunst."

(dossiernummer ICB: 161)

WILLEM VAN BATENBURG

Gouden beker geschonken door de Staten-Generaal aan
Frederik baron Sirtema van Grovestins na de Slag bij
Malplaquet in 1709

Oorspronkelijke redengeving:

Uniek object, in het bijzonder als een voorbeeld van een
kostbaar officieel geschenk door de Staten-Generaal (vermeld
in de resolutie van de Staten-Generaal).

Frederik is een zeer bekend figuur uit de krijgsgeschiedenis.

Pagina

178

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Een nieuwe literatuurverwijzing moet worden toegevoegd.
Aan de tekst van de redengeving moeten enkele gegevens
worden toegevoegd.

Advies:

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

E. Voet, Merken van Haagsche goud- en zilversmeden, 's-
Gravenhage, 1941, no. 77 p. 168.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

*"Uniek object, in het bijzonder als een voorbeeld van een
kostbaar officieel geschenk door de Staten-Generaal (vermeld
in de resolutie van de Staten-Generaal), vervaardigd door een
Haagse edelsmid.*

*Frederik Sirtema van Grovestins (1668 – 1750) is een zeer
belangrijk figuur uit de Nederlandse krijgsgeschiedenis."*

(dossiernummer ICB: 162)

GUILLAUME VOS

Zilveren tazza met de voorstelling in hoog reliëf van het gevecht van de Heer van Breauté, (in dienst van het Staatse Leger) en Lecker-beetjen (in dienst van de Spanjaarden in Den Bosch). Aangeboden door het stadsbestuur van Den Bosch aan Antonius baron Schets Van Grobbendonck, gouverneur van de stad tot 1629.

Oorspronkelijke redengeving:

Herkomst, voorstelling en kunsthistorisch belang vormen tezamen de reden tot plaatsing.

Enige afbeelding op zilver van de slag van Lecker-beetjen, een incident in de Tachtigjarige oorlog dat toendertijd grote bekendheid genoot en veel kunstenaars als onderwerp inspireerde.

De tazza is een geschenk aan baron Schets van Grobbendonck, gouverneur en verdediger van Den Bosch in 1629, door het dankbare stadsbestuur.

Opmerkingen:

Het object is niet gedateerd, zoals nu wordt gesuggereerd. Bekend is, dat het aan Guillaume Vos toegeschreven meesterteken 'vos' in Den Bosch gebruikt is tussen 1611 en 1625. De slag van Lecker-beetjen vond plaats in 1629 en de tazza kan dus niet vroeger dan in dat jaar zijn ontstaan. Dit zou er dan op duiden, dat het meesterteken ook na 1625 nog gebruikt is. De redengeving moet redactioneel worden bijgesteld.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Het meesterteken is vos (i.p.v. leeuw)".

De beker is vervaardigd te 's-Hertogenbosch en moet gedateerd worden tussen 1611 en 1629.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Zeer belangrijk voorwerp ter herinnering aan een lokale veldslag in de Tachtigjarige oorlog en op uitzonderlijke wijze door een plaatselijke zilversmid vervaardigd.

Hoewel de slag van Lecker-beetjen veelvuldig is uitgebeeld is dit het enige voorbeeld in edelmetaal.

De tazza is een geschenk aan baron Schets Van Grobbendonck, gouverneur en verdediger van Den Bosch in 1629, door het dankbare stadsbestuur."

Pagina

179

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Verzameling Popta Zilver

Oorspronkelijke redengeving:

Dit ensemble vormt het hoogtepunt van de Friese kwabornamentiek.

Thematiek en herkomst van de gekozen afbeeldingen - afkomstig uit de antieke wereld - alsmede de onmiskenbare samenhang van het gehele programma resulteren in een iconografisch ongemeen en belangwekkend geheel.

Rintie Jans (vermeld van 1646-1673) zilversmid te Leeuwarden. Belangrijkste zilversmid werkend in de kwabornamentstijl te Friesland, waar deze stijl later opkwam dan in Holland en Utrecht.

Nicolaas Mensma (ca. 1636-1698). Belangrijk Fries zilversmid voor burgerlijk en kerkelijk zilver.

Pagina

181

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Een nieuwe literatuurverwijzing moet worden toegevoegd. De redengeving moet redactioneel en inhoudelijk worden bijgesteld.

Advies:

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

M. Stoter, *De Zilveren eeuw: Fries pronkzilver in de zeventiende eeuw*, Fries Museum Leeuwarden, 2000, pag. 38 - 59.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Dit ensemble vormt een hoogtepunt in het Friese zilver.

De set is vervaardigd voor Dr. Hendricus Popta die deze naliet aan het door hem gestichte gasthuis in Marssum waarvan de regenten het nog steeds beheren.

De gekozen voorstellingen resulteren in een iconografisch belangwekkend totaal waaraan composities van Artus Quellinus voor het stadhuis van Amsterdam ter grondslag liggen.

De zilversmid Rintie Jans kan worden beschouwd als de belangrijkste meester die (later dan in Utrecht en Holland) in Friesland de kwabornamentiek heeft toegepast."

(dossiernummer ICB: 208)

Serie van 18 tinnen kannen gemaakt voor de
'Zwanenbroeders' (ereleden)
die hetzij om hun hoge geboorte (vorsten en prinsen) hetzij
om hun hoge
ambtelijke betrekking deze titel ontvingen

Oorspronkelijke redengeving:

Unieke verzameling tinnen kannen gemaakt (1559-1634) voor
vooraanstaande Nederlanders waaronder Willem van Oranje.
Het ensemble is vanaf zijn ontstaan tot aan heden in bezit
gebleven van de voor de Bossche historie zo belangrijke
broederschap.

Pagina

182

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Een nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen.
Aan de tekst van de redengeving moet een zin worden
toegevoegd. Dit dossier behoort, samen met een ander
dossier, tot een grotere verzameling. De Raad zal te zijner tijd
met een nader advies komen om de gehele verzameling voor
te dragen voor plaatsing op de lijst.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:
"Unieke verzameling tinnen kannen gemaakt (1559-1634)
voor vooraanstaande Nederlanders, waaronder Willem van
Oranje.

*Alle kannen zijn door plaatselijke tinnengieters in Den Bosch
vervaardigd en gegraveerd.*

*Het ensemble is vanaf zijn ontstaan tot aan heden in bezit
gebleven van de voor de Bossche historie zo belangrijke
broederschap."*

(dossiernummer ICB: 214)

ANDRIES GRILL
Kan en schotel

Oorspronkelijke redengeving:

Monumentale zilveren voorwerpen van een van de beste barokzilvermeden in Nederland, waarvan het werk uiterst zeldzaam is.

Andries Grill (1604-1665). Oorspronkelijk afkomstig uit Augsburg, sinds 1636 in Den Haag gevestigd. Naast Johannes Lutma de origineelste en creatiefste zilversmid uit het midden van de 17de eeuw.

Pagina

183

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Gezien de argumenten genoemd in de redengeving wordt voorgesteld om behalve de kan en schotel ook de vier in het hofje aanwezige kandelaars op te nemen en als verzameling voor plaatsing op de lijst in aanmerking te laten komen. De omschrijving en de redengeving moeten als zodanig worden aangepast.

Advies:

De omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Verzameling zilver toebehorend aan het Deutzenhofje te Amsterdam.

*Kan en schotel, Andries Grill, Den Haag, 1649.
4 kandelaars, waarvan 3 vervaardigd door Willem Brugman,
Delft, 1652 en 1 vervaardigd door Johannes Grill, Amsterdam,
1652."*

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

*"Alle voorwerpen zijn vervaardigd voor Gerard Meerman en
Agneta Deutz, en door hen aan het Deutzenhofje nagelaten
waaraan ze nog steeds toebehoren.
De monumentale zilveren voorwerpen zijn vervaardigd door
belangrijke zilversmeden uit het midden van de 17de eeuw."*

8 Advies Actualisering WBC-lijst

VI (I)

Pagina

184

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

SCHILDERKUNST/TEKENKUNST tot 1800

(dossiernummer ICB: 002)

ANONIEM

Portret van Wybe Sjoerd van Grovestins

Oorspronkelijke redengeving:

Het Friese cultuurgebied heeft een eigen karakter in de schilderkunst, dat zich het beste uit in de portretkunst, die - mede door de aanwezigheid van de Friese adel en later ook het Friese Hof van de Oranjes - aldaar bloeide.

Het werk is een uiterst zeldzaam voorbeeld van de vroege Friese portretkunst.

Bovendien is het werk gedateerd.

Voorts stelt het werk een belangrijk persoon voor uit de Friese historie.

Pagina

185

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Ten aanzien van de redengeving als zodanig zijn geen opmerkingen.

Over de conserverende behandeling die het schilderij heeft ondergaan zijn meer gegevens nodig. Er is op dit moment te weinig informatie over dit dossier om een goed oordeel op te kunnen baseren. Het werk moet ter plaatse door deskundigen worden bekeken.

Advies:

Het oordeel over dit dossier wordt aangehouden. De Raad komt hierop terug.

(dossiernummer ICB: 003)

ANONIEM
Portret van Pieter van Harinxma

Oorspronkelijke redengeving:

Het Friese cultuurgebied heeft een eigen karakter in de schilderkunst, dat zich het beste uit in de portretkunst, die - mede door de aanwezigheid van de Friese adel en later ook het Friese Hof van de Oranjes - aldaar bloeide.

Bovendien is het werk gedateerd.

De familie Harinxma speelt in de Friese geschiedenis een belangrijke rol.

Pagina

186

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Ten aanzien van de redengeving geen opmerkingen.

Advies:

De redengeving behoeft niet te worden bijgesteld.

(
d
o
s
s
i
e
r
n
u
m
m
e
r

Pagina
187

Oms kenmerk
wbc-2000.1785/2

I
C
B
:

1
8
0
)

WIJBRAND DE GEEST
Portret van Wytze van Cammingha
Portret van Sophia van Vervou

Oorspronkelijke redengeving:

Het Friese cultuurgebied heeft een eigen karakter in de schilderkunst, dat zich het beste uit in de portretkunst, die - mede door de aanwezigheid van de Friese adel en later ook het Friese hof van de Oranjes - aldaar bloeide. Beide portretten vormen elkaars pendanten en zijn uitzonderlijk door hun grootte en hun rijke detaillering. Zij vormen hoogtepunten uit de Friese portretschilderkunst. De geportretteerden zijn van historisch belang. Wijbrand Simonsz de Geest (1592-na 1660) is een zeer belangrijk Fries portretschilder, die een vooraanstaande plaats inneemt onder de Nederlandse portretschilders van de 17de eeuw.

Opmerkingen:

Er zijn geen opmerkingen met betrekking tot de redengeving.

Advies:

De redengeving behoeft niet te worden bijgesteld.

(dossiernummer ICB: 004)

PIETER AERTSEN

Aanbidding der Koningen, middendeel van een triptiek

Oorspronkelijke redengeving:

Middendeel van een drieluik, waarvan, naar wetenschappelijk onderzoek heeft uitgewezen, een zijluik zich in het Rijksmuseum bevindt.

Tezamen vormen deze twee stukken een onvervangbare informatiebron over altaarstukken die Pieter Aertsen na zijn terugkomst uit Antwerpen (circa 1557) voor Noordnederlandse kerken heeft gemaakt. Het merendeel van deze altaarstukken is in de religieuze troebelen van de Beeldenstorm verloren gegaan. Op deze wijze is een belangrijk en in andere vorm niet gedocumenteerd element van de inrichting van Noord Nederlandse kerken vlak voor de beeldenstorm bewaard gebleven. Omdat voorts wel altaarstukken uit het begin en uit het einde van de 16e eeuw bewaard zijn gebleven vormt het complex van de twee stukken een schakel voor de bestudering van noordnederlandse altaarstukken in de 16e eeuw.

Deze twee panelen geven een indruk van het formaat van dergelijke altaarstukken. Voorts geven zij een indruk van Aertsens werkwijze bij dergelijke opdrachten; fors van opzet, kleurrijk en met behulp van enkele medewerkers van zijn productieve atelier, snel uitgevoerd.

Het middenpaneel is door Agneta Duetz aan het Duetzenhofje gelegateerd, ter plaatsing in de regentenkamer. In samenhang met de eveneens op de lijst geplaatste zilverschat van het Duetzenhofje, vormt dit een cultuurhistorisch belangrijk geheel.

Opmerkingen:

Met betrekking tot de redengeving zijn geen opmerkingen, deze is in 1994 al uitvoerig bijgesteld. Alleen een enkele redactionele aanpassing moet worden gepleegd.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Middendeel van een drieluik, waarvan, naar wetenschappelijk onderzoek heeft uitgewezen, een zijluik zich in het Rijksmuseum bevindt.

Tezamen vormen deze twee stukken een onvervangbare informatiebron over altaarstukken die Pieter Aertsen na zijn terugkomst uit Antwerpen (circa 1557) voor Noordnederlandse kerken heeft gemaakt. Het merendeel van deze altaarstukken is in de religieuze troebelen van de

Pagina

189

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

beeldenstorm verloren gegaan. Op deze wijze is een belangrijk en in andere vorm niet gedocumenteerd element van de inrichting van Noordnederlandse kerken vlak voor de beeldenstorm bewaard gebleven. Omdat voorts wel altaarstukken uit het begin en uit het einde van de 16e eeuw bewaard zijn gebleven vormt het complex van de twee stukken een schakel voor de bestudering van Noordnederlandse altaarstukken in de 16e eeuw. Deze twee panelen geven een indruk van het formaat van dergelijke altaarstukken. Voorts geven zij een indruk van Aertsens werkwijze bij dergelijke opdrachten; fors van opzet, kleurrijk en met behulp van enkele medewerkers van zijn productieve atelier, snel uitgevoerd. Het middenpaneel is door Agneta Deutz aan het Deutzenhofje gelegateerd, ter plaatsing in de regentenkamer. In samenhang met de eveneens op de lijst geplaatste zilverschat van het Deutzenhofje, vormt dit een cultuurhistorisch belangrijk geheel."

Pagina

190

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 006)

AELBERT CUYP
Riviergezicht bij maanlicht

Oorspronkelijke redengeving:

Nachtelijke voorstellingen zijn in het werk van Cuyp slechts met enkele voorbeelden vertegenwoordigd.

Dit werk is het meest succesvolle in dit genre en kan als een uniek werk van de meester worden beschouwd.

Aelbert Cuyp (1620-1691) neemt met zijn landschappen, riviergezichten, vee- en ruitersstukken met een vaak wazig-zonnige atmosfeer in in de Nederlandse 17de-eeuwse genreschilderkunst.

Vooraf in de 18de eeuw werden zijn schilderijen in grote getale naar Engeland verkocht, zodat weinig belangrijks in ons land overbleef.

Pagina

191

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Over de toeschrijving van dit interessante schilderij, dat niet gesigneerd is, wordt door kunsthistorici al een aantal jaren gediscussieerd. Tegenover de twijfel over de toeschrijving staat dat de kwaliteit van de uitvoering buitengewoon hoog is. De komende grote overzichtstentoonstelling van Cuyp maakt het mogelijk om dit schilderij met een aantal andere werken van de meester te vergelijken.

Advies:

Het oordeel over dit dossier wordt aangehouden. De Raad komt hierop terug.

(dossiernummer ICB: 008)

HENDRICK GOLTZIUS
Portret van Jan Govertsen

Oorspronkelijke redengeving:

Het geschilderde oeuvre van Goltzius is klein. Behalve dit portret van de Haarlemse schelpenverzamelaar Jan Govertsen zijn geen andere gesigeneerde en gedateerde portretten van hem bekend. Dit schilderij vormt daarom een uitgangspunt voor studie van Goltzius' verdere oeuvre. Dit schilderij staat beschreven in Het Schilderboek van Carel van Mander (Haarlem 1604):
'Hij (Goltzius) heeft noch ghedaen eenige conterfeijtselen om zijn sinlijkheit, insonderheit eenen Ian Govertsen woonende t' Haerlem, een beminder van schulpe, hebbende in de handt een Peerlmoeder, en ander hoornkens bij hem. Dit is in volcomenheit heel uitnemende aerdigh van handelingh en gelijcken.'
Het schilderij getuigt voorts op een kernachtige wijze van een fenomeen dat voor de cultuurgeschiedenis van Nederland in deze periode van groot belang is: het verzamelen van naturalia.

Pagina

192

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In de tekst van de redengeving moet alleen een kleine redactionele aanpassing plaatsvinden.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:
*"Het geschilderde oeuvre van Goltzius is klein. Behalve dit portret van de Haarlemse schelpenverzamelaar Jan Govertsen zijn geen andere gesigeneerde en gedateerde portretten van hem bekend. Dit schilderij vormt daarom een uitgangspunt voor studie van Goltzius' verdere oeuvre (ijkwaarde).
Dit schilderij staat beschreven in Het Schilderboek van Carel van Mander (Haarlem 1604):
'Hij (Goltzius) heeft noch ghedaen eenige conterfeijtselen om zijn sinlijkheit, insonderheit eenen Ian Govertsen woonende t' Haerlem, een beminder van schulpe, hebbende in de handt een Peerlmoeder, en ander hoornkens bij hem. Dit is in volcomenheit heel uitnemende aerdigh van handelingh en gelijcken.'
Het schilderij getuigt voorts op een kernachtige wijze van een fenomeen dat voor de cultuurgeschiedenis van Nederland in deze periode van groot belang is: het verzamelen van naturalia."*

(dossiernummer ICB: 009)

FRANS HALS

De regenten van het St. Elisabeths Gasthuis

Oorspronkelijke redengeving:

Belangrijk regentenstuk uit de middenperiode van Hals.
Onontbeerlijke schakel in Hals' ontwikkeling naar zijn
regentenstukken uit 1664.

Er bestaat een directe band tussen het werk en de
geschiedenis van de stad Haarlem.

Het werk vormt een pendant met het schilderij van Johannes
Verspronck 'De regentessen van het St. Elisabeths Gasthuis'.

Frans Hals (ca. 1580-1666) wordt, naast Rembrandt,
algemeen beschouwd als de grootste Nederlandse
portretschilder uit de 17de eeuw.

Pagina

194

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Over de tekst van de redengeving zijn geen opmerkingen.

Advies:

De redengeving behoeft geen bijstelling.

(dossiernummer ICB: 010)

FRANS HALS

Twee lachende jongens, één met kan

Oorspronkelijke redengeving:

In het werk van Frans Hals vormen de genre-achtige voorstellingen van lachende kinderen en visserskinderen een kleine groep, waarvan weer slechts enkele werken als ontwijfelbaar authentiek kunnen worden beschouwd. Daarvan is het schilderij in het Hofje van Aerden het enige dat zich in Nederland bevindt.

Frans Hals (ca. 1580-1666) wordt, naast Rembrandt, algemeen beschouwd als de grootste Nederlandse portretschilder uit de 17de eeuw.

Pagina

195

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Dit schilderij is onderdeel van een grotere verzameling die zich sinds de stichting van het hofje nog ter plaatse bevindt. Geadviseerd wordt de gehele collectie als verzameling op de lijst te plaatsen. Nog steeds op de oorspronkelijke verblijfplaats is er bij deze verzameling sprake van een duidelijke ensemblewaarde.

Een opsomming van de tot de verzameling behorende schilderijen moet nog worden toegevoegd.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"De verzameling zoals die aanwezig is in het Hofje van Aerden is een uniek voorbeeld van een 17de-eeuwse/vroeg 18de-eeuwse schilderijenverzameling, samengesteld door een Haagse notabel.

De verzameling bestaat uit 42 schilderijen, merendeels portretten van Nederlandse schilders, die sinds de bouw van het hofje in 1770/72 in de regentenkamer als gesloten groep bijeen gebleven zijn. Als zodanig is er hier sprake van een uniek ensemble."

(dossiernummer ICB: 011)

ANONIEM
Noodhelpersaltaar

Oorspronkelijke redengeving:

Het Noodhelpersaltaar bevindt zich in de RK kerk van de H. Nicolaas te Nieuwegein (Jutphaas) die op grond van de Monumentenwet van rijkswegen is beschermd. Deze kerk is van belang als voorbeeld van de 19e eeuwse neogotische kerkelijke bouwkunst van de Utrechtse school (architect Tepe) waarbij het gave, vrijwel ongeschonden interieur met inbegrip van de gebrandschilderde ramen, het smeedwerk en de schilderijen, een unieke, samenhangende eenheid vertoont. Het is een van de meest representatieve voorbeelden van het neogotische ideaal van de kerk als 'Gesamtkunstwerk', geheel ontworpen en ingericht volgens de inzichten van de leden van het Bernulphusgilde.

Het Noodhelpersaltaar is daarbij een uniek voorbeeld van de wijze waarop middeleeuwse kunst werd geïncorporeerd in een neogotische setting, waarbij altaar, muurschildering en glas-in-loodraam een stilistische en iconografische samenhang laten zien. De middeleeuwse kunst vormde voor de leden van de Bernulphusgilde, een 'voorbeeldboek' tot inspiratie bij eigen werk.

De twee panelen zijn geplaatst in een daartoe, naar middeleeuws voorbeeld ontworpen altaarkas met tombe. De panelen, altaarkas en tombe vormen aldus één onscheidbaar geheel.

De Middeleeuwse panelen van het altaar behoren tot de zeer weinige Duitse laat middeleeuwse altaarpanelen die in Nederland worden bewaard. De voorstelling met de veertien noodhelpers is daarbij voor Nederland een unicum.

Opmerkingen:

Naar aanleiding van de redengeving zijn geen opmerkingen.

Advies:

De redengeving behoeft geen bijstelling.

Pagina

196

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 012)

MEESTER VAN DE MANNA-INZAMELING

Genezing van de blinde te Jericho

Oorspronkelijke redengeving:

Zeer interessant wat betreft de gecompliceerde iconografische uitwerking en het onderwerp, dat uniek is in de 15de eeuw.

Kwalitatief een zeer hoogstaand werk, vooral compositorisch.

Van grote betekenis in de ontwikkeling van de Noord-

Nederlandse schilderkunst.

Een van de weinige Noord-Nederlandse werken uit deze tijd, naast die van Geertgen tot Sint Jans.

De zgn. Meester van de Manna-inzameling is een vooraanstaand Noord-Nederlands kunstenaar, waarvan de werken rond de jaren '60 van de 15de eeuw worden gedateerd.

Pagina

197

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Enkele feitelijke gegevens moeten worden toegevoegd. De tekst van de redengeving moet worden aangepast.

Advies:

Bij de vervaardigersnaam moet 'en atelier' worden toegevoegd.

In de Catharijebrief (nr 71/september 2000, pag. 3-7, afb. 2), artikel *'Museum verwerft Middeleeuwse topstukken'* is het schilderij gepubliceerd.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Zeer interessant wat betreft de gecompliceerde iconografische uitwerking en het onderwerp, dat zeldzaam is in de schilderkunst van de 15de eeuw. Vanwege de vroege datering betreft het een belangrijk schilderij.

Van grote betekenis in de ontwikkeling van de Noordnederlandse schilderkunst.

Een van de weinige Noordnederlandse werken uit deze tijd, naast die van Geertgen tot Sint Jans.

De zgn. Meester van de Manna-inzameling is een vooraanstaand Noordnederlands kunstenaar, waarvan de werken rond de jaren '60 van de 15de eeuw worden gedateerd."

(dossiernummer ICB: 013)

JAN MIENSE MOLENAER
Familiefeest van de families Van Loon, Alewijn en Geelvinck

Oorspronkelijke redengeving:

Het betreft hier een zeer zeldzaam type familieportret: de hiergenoemde drie bekende Amsterdamse families zijn hier tesamen afgebeeld.

Daarbij is het werk niet alleen iconografisch zeer bijzonder, het handelt hier om een zgn. *Ahnen-galerie*, maar ook vanwege de uitgesproken monumentale compositie.

Een der fraaiste werken van deze meester.

Jan Miense Molenaer (ca. 1610-1668) staat bekend als belangrijk schilder van genre-scènes, met zowel mensen uit lagere als uit hogere standen.

Pagina

198

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Over de redengeving zijn verder geen opmerkingen, deze is zo goed. Een opmerking over de eigendomssituatie moet nog worden toegevoegd.

Advies:

De redengeving moet als volgt bijgesteld worden:

"Het betreft hier een zeer zeldzaam type familieportret: de hiergenoemde drie bekende Amsterdamse families zijn hier tezamen afgebeeld. Uniek is het feit dat het ook nog steeds in het bezit is van de familiestichting.

Daarbij is het werk niet alleen iconografisch zeer bijzonder, het handelt hier om een zgn. Ahnen-galerie, maar ook vanwege de uitgesproken monumentale compositie.

Een der fraaiste werken van deze meester.

Jan Miense Molenaer (ca. 1610-1668) staat bekend als belangrijk schilder van genre-scènes, met zowel mensen uit lagere als uit hogere standen."

(dossiernummer ICB: 014)

JACOB VAN OOSTZANEN

Drie fragmenten van een schildering voorstellende het Mirakel ter Heilige Stede

Oorspronkelijke redengeving:

Ondanks de sterk geschonden en gereduceerde staat van overlevering van eminent belang. Het zijn de enige bewaard gebleven voorstellingen van monumentale kunst in deze techniek (waterverf op doek).

De voorstelling is van groot belang voor de geschiedenis van het katholicisme in de Noordelijke Nederlanden en van Amsterdam in het bijzonder.

Het onderwerp is actueel tot op de dag van vandaag, vanwege de Stille Omgang.

Jacob Cornelisz van Oostzanen (Oostsanen vóór 1470-1533 Amsterdam). Hij is de eerste schilder die wij te daar bij name kennen; zijn atelier is de bakermat van de Amsterdamse schilderkunst. Hij schilderde voornamelijk religieuze voorstellingen en portretten.

Pagina

199

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De toeschrijving en redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

De toeschrijving moet worden gewijzigd in "JACOB VAN OOSTZANEN?"

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Ondanks de sterk geschonden en gereduceerde staat van overlevering zijn deze werken van eminent belang. Het zijn de enige bewaard gebleven voorstellingen van monumentale kunst in deze techniek: waterverf op doek.

De voorstelling is van groot belang voor de geschiedenis van het katholicisme in de Noordelijke Nederlanden en van Amsterdam in het bijzonder. Het onderwerp is actueel tot op de dag van vandaag, vanwege de Stille Omgang.

Jacob Cornelisz van Oostzanen (Oostsanen vóór 1470-1533 Amsterdam), aan wie deze schilderijen worden toegeschreven, schilderde voornamelijk religieuze voorstellingen en portretten. Zijn atelier vormt de bakermat van de Amsterdamse schilderkunst."

(dossiernummer ICB: 015)

PAULUS POTTER
Portret van Dirck Tulp te paard

Oorspronkelijke redengeving:

Het enige ruitersportret van Potter.

Het werk neemt qua stilistiek en uitwerking een zeer bijzondere plaats in binnen het 17de-eeuwse Nederlandse ruitersportret.

Een der zeldzame levensgrote burgerlijke ruitersportretten.

Mét het ruitersportret van Fredrik Rinel (?) van Rembrandt vormt dit portret de enige twee levensgrote ruitersportretten in de eerste helft van de 17de eeuw.

Het eerste ruitersportret waarin de voorbeelden van Titiaan, Rubens en Van Dijck worden geëvenaard en dat op zijn beurt grote invloed had op latere Nederlandse ruitersportretten.

Paulus Potter (1625-1654) is een zeer vooraanstaand dieren- en landschapschilder in de 17de eeuw.

Pagina

200

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

In de redengeving moet een enkele correctie worden aangebracht.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Het enige ruitersportret van de hand van Paulus Potter.

Het werk neemt qua stilistiek en uitwerking een zeer bijzondere plaats in binnen het 17de-eeuwse Nederlandse ruitersportret.

Het eerste ruitersportret waarin de voorbeelden van Titiaan, Rubens en Van Dijck worden geëvenaard en dat op zijn beurt grote invloed heeft gehad op latere Nederlandse ruitersportretten.

Mét het ruitersportret van Frederik Rihel van Rembrandt zijn dit de enige twee levensgrote burgerlijke ruitersportretten uit de eerste helft van de 17de eeuw.

Paulus Potter (1625-1654) is een zeer vooraanstaand dieren- en landschapschilder in de 17de eeuw."

(dossiernummer ICB: 016)

REMBRANDT VAN RIJN
Portret van Jan Six

Oorspronkelijke redengeving:

Het fraaiste voorbeeld van Rembrandts portretkunst. In de jaren 1650-55 bereikt Rembrandts portretkunst een hoogtepunt. Hij vervaardigt een aantal geëtste en geschilderde portretten, waarvan dit portret uitblinkt door zijn bijzondere ingetogenheid en verbluffende vrijheid van techniek.

Het portret is sinds het ontstaan in de familie gebleven. In de periode, dat dit portret ontstond, bestond er een vriendschappelijke band tussen Rembrandt en Jan Six. Op grond van zijn artistieke conceptie en de uitvoering daarvan geldt Rembrandt (1606-1669) als de grootste Nederlandse schilder.

Pagina

201

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Er zijn geen opmerkingen met betrekking tot de redengeving.

Advies:

De redengeving behoeft geen aanpassing.

(dossiernummer ICB: 017)

REMBRANDT VAN RIJN
Portret van Maria Trip

Oorspronkelijke redengeving:

Uitzonderlijk fraai voorbeeld van Rembrandts portretkunst uit omstreeks 1640, waarvan verder geen andere voorbeelden van vergelijkbare kwaliteit in Nederland aanwezig zijn. Noch het onlangs door het Rijksmuseum aangekochte portret van Ds. Wttenboogaert uit 1633, noch het in de Collectie Van der Vorm aanwezige portret van Aletta Adriaensdr. uit 1639 evenaren het artistiek niveau van dit portret. Maria Trip behoorde tot één van de belangrijkste families van het toenmalige Amsterdam.

Pagina

202

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet op enkele punten bijgesteld worden.

Advies:

De redengeving moet als volgt bijgesteld worden:

"Uitzonderlijk fraai voorbeeld van Rembrandts portretkunst daterend van 1639.

In vergelijking met andere door Rembrandt geschilderde portretten uit de jaren 1630 en 1640 in Nederlands bezit vormt dit schilderij een hoogtepunt. Andere voorbeelden van vergelijkbare kwaliteit zijn in Nederland niet aanwezig.

Derhalve kan het worden aangemerkt als onvervangbaar en onmisbaar.

Binnen het oeuvre van Rembrandt neemt het portret een belangrijke plaats in (ijkwaarde).

Het stelt vermoedelijk Maria Trip voor, die een dochter was van de schatrijke Elias Trip en van Alette Adriaensdr, wier portret ook door Rembrandt werd geschilderd in 1639. Zij behoorde aldus tot één van de belangrijkste families van het toenmalige Amsterdam, die een grote rol heeft gespeeld in de geschiedenis van de stad (symboolwaarde)."

(dossiernummer ICB: 018)
PIETER JANSZOOM SAENREDAM
De Buurkerk te Utrecht, interieur door het schip
van het zuiden naar het noordoosten

8.1.1 Oorspronkelijke redengeving

Het hier beschreven kunstwerk van Saenredam geeft samen met het schilderij 'De Buurkerk te Utrecht, interieur door het schip van het zuiden naar het noorden' en met een serie voorstudies bewaard in het gemeentearchief van Utrecht een uniek beeld van Saenredam's werkwijze en dient derhalve als geheel voor het cultuurbezit bewaard te blijven.

Het werk van Saenredam behoort door de combinatie van soberheid en observatie tot de meest indringende uitingen van de Noord-Nederlandse schilderkunst in de 17de eeuw.

Pagina

203

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De Raad heeft bij advies van 9 november 1994 (nr RCB-94-665) geadviseerd dit schilderij van de lijst behorende bij de Wet tot behoud van cultuurbezit af te voeren. De argumentatie hiervoor was dat voor dit schilderij geen sluitende reden tot plaatsing te geven was die zou voldoen aan de criteria van het Besluit Behoud Cultuurbezit (het werk van Saenredam is goed vertegenwoordigd in het openbaar kunstbezit). Als gevolg van de op dat moment lopende procedures met betrekking tot het op de lijst geplaatste bloemstilleven van Jan Brueghel is aan dat advies geen uitvoering gegeven.

Advies:

Afvoeren van de lijst.

(dossiernummer ICB: 019)
PIETER JANSZON SAENREDAM
De Buurkerk te Utrecht, interieur door het schip
van het zuiden naar het noorden

8.1.2 Oorspronkelijke redengeving

Het hier beschreven kunstwerk van Saenredam geeft samen met het schilderij 'De Buurkerk te Utrecht, interieur door het schip van het zuiden naar het noordoosten' en met een serie voorstudies bewaard in het gemeentearchief van Utrecht een uniek beeld van Saenredam's werkwijze en dient derhalve als geheel voor het cultuurbezit bewaard te blijven.

Het werk van Saenredam behoort door de combinatie van soberheid en observatie tot de meest indringende uitingen van de Noord-Nederlandse schilderkunst in de 17de eeuw.

Pagina

204

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De Raad heeft bij advies van 9 november 1994 (nr RCB-94-665) geadviseerd dit schilderij van de lijst behorende bij de Wet tot behoud van cultuurbezit af te voeren. De argumentatie hiervoor was dat voor dit schilderij geen sluitende reden tot plaatsing te geven was die zou voldoen aan de criteria van het Besluit Behoud Cultuurbezit (het werk van Saenredam is goed vertegenwoordigd in het openbaar kunstbezit). Als gevolg van de op dat moment lopende procedures met betrekking tot het op de lijst geplaatste bloemstilleven van Jan Brueghel is aan dat advies geen uitvoering gegeven.

Advies:

Afvoeren van de lijst.

(dossiernummer ICB: 020)

ANONIEM HAARLEMS
Nederdaling van de Heilige Geest

Oorspronkelijke redengeving:

Noordnederlandse schilderkunst uit de late middeleeuwen (van vóór de 16de eeuw) is zeldzaam en dit paneel is een van de zeer weinige nog in Nederland aanwezige voorbeelden.

Op stilistische gronden is het te verbinden aan de Haarlemse schilderschool van de late 15de eeuw. De Haarlemse schilderschool was in de 15de eeuw de belangrijkste en invloedrijkste van Holland.

Het gaat om de helft van een altaarvleugel, die uit twee nagenoeg vierkante panelen boven elkaar bestond. Hoogst zeldzaam voor Noord-Nederland is daarbij het iconografische gegeven, de op zich - met name later elders - frequent voorkomende Nederdaling van de Heilige Geest (Pinksteren), die hier op groot formaat is gevisualiseerd. Hierom is paneel een sleutelstuk in de iconografische traditie.

Pagina

205

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Er zijn geen opmerkingen met betrekking tot de redengeving.

Advies:

De redengeving behoeft geen bijstelling.

(dossiernummer ICB: 022)

JOHANNES VERSPRONCK
De regentessen van het St. Elisabeths Gasthuis

Oorspronkelijke redengeving:

Het beste groepsportret in het oeuvre van deze schilder.
Het werk vormt een pendant met het schilderij van Frans Hals
"De regenten van het St. Elisabeths Gasthuis".

Er bestaat een directe band tussen het werk en de
geschiedenis van de stad Haarlem.

Johannes Cornelis Verspronck (tussen 1606 en 1609 - tussen
1651 en 1653) neemt een geheel eigen plaats in tussen de
17de-eeuwse portretschilders. Zijn atelier bevond zich in
Haarlem, maar hij distantieerde zich van de schildertrant van
Frans Hals.

Hij wist op geraffineerde en ingetogen wijze een grote
levendigheid van zijn modellen te geven.

Pagina

206

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet redactioneel aangepast worden.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

*"Het betreft het beste groepsportret in het oeuvre van deze
schilder.*

*Het werk vormt een pendant met het schilderij van Frans Hals
"De regenten van het St. Elisabeths Gasthuis".*

*Er bestaat een directe band tussen het werk en de
geschiedenis van de stad Haarlem.*

*Johannes Cornelis Verspronck (tussen 1606 en 1609 - tussen
1651 en 1653) neemt een geheel eigen plaats in temidden
van de 17de-eeuwse portretschilders. Zijn atelier bevond zich
in Haarlem, maar hij distantieerde zich van de schildertrant
van Frans Hals.*

*Hij wist op geraffineerde en ingetogen wijze een grote
levendigheid aan zijn modellen te geven."*

(dossiernummer ICB: 023)

JAN VICTORS

Het voeden der wezen en Het kleden der wezen

Oorspronkelijke redengeving:

Beide werken vormen een uniek en uitzonderlijk document van de opdrachten die door regenten van een charitatieve instelling werden gegeven, waarbij de regenten zelf op ongewone wijze zijn afgebeeld.

De schilder heeft in beide schilderijen een traditioneel onderwerp - het voeden der wezen en het kleden der wezen (als deel van de zeven werken van barmhartigheid) - op een originele manier gecombineerd met het dagelijks leven in een weeshuis.

Jan Victors (1619/20-1676 of later) is een Amsterdams schilder, aanvankelijk onder invloed van Rembrandt. Hij ontwikkelde zich daarna als een meer "onafhankelijk" schilder van historiestukken en genre-voorstellingen.

Pagina

207

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Er zijn geen opmerkingen met betrekking tot de redengeving.

Advies:

De redengeving behoeft geen bijstelling.

(dossiernummer ICB: 024)

EMANUEL DE WITTE
Interieur van de Oude Kerk te Amsterdam

Oorspronkelijke redengeving:

Van uitzonderlijk documentair belang in verband met de architectuur- en inrichtingsgeschiedenis van de Oude Kerk. Het werk is één der fraaiste en gaafste voorbeelden van De Witte's werk uit zijn vroege Amsterdamse jaren. Emanuel de Witte (ca. 1617-1692) is één der belangrijkste exponenten van de architectuurschildering in Nederland. Speciaal in het uitbeelden van kerkinterieur is hij onovertroffen.

Pagina

208

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Bij de redengeving worden vraagtekens geplaatst. Het schilderij heeft vooral een documentaire waarde, maar de redengeving is niet overtuigend. Het schilderij dateert uit 1661 en dus kan er een vraagteken worden gezet bij de opmerking dat het uit de vroege Amsterdamse jaren van De Witte dateert. Verder kan opgemerkt worden dat het werk van De Witte in openbare collecties zeer goed vertegenwoordigd is. Alleen in het Rijksmuseum zijn al acht schilderijen van De Witte.

Geconcludeerd moet worden dat voor dit schilderij geen sluitende reden tot plaatsing gegeven kan worden die voldoet aan de criteria van het Besluit Behoud Cultuurbezit.

Advies:

Afvoeren van de lijst.

(dossiernummer ICB: 030)

JOHANNES VERSPRONCK

Portret van Eduard Wallis

Portret van Maria van Strijp, echtgenote van Eduard Wallis

8.1.3 Oorspronkelijke redengeving

De stijl van Verspronck vindt haar hoogtepunt in deze pendant-portretten.

Zij zijn bovendien in tegenstelling tot veel van zijn werk uitzonderlijk goed bewaard.

Johannes Cornelis Verspronck (tussen 1606 en 1609 – tussen 1651 en 1653) neemt een belangrijke en geheel eigen plaats in tussen de 17de eeuwse portretschilders. Zijn atelier bevond zich in Haarlem, maar hij distantieerde zich van de schildertrant van Frans Hals.

Hij wist op geraffineerde en ingetogen wijze een grote levendigheid aan zijn modellen te geven.

Pagina

209

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De Raad heeft bij advies van 9 november 1994 (nr RCB-94-665) geadviseerd dit schilderij van de lijst behorende bij de Wet tot behoud van cultuurbezit af te voeren. De argumentatie hiervoor was dat voor dit schilderij geen sluitende reden tot plaatsing te geven was die zou voldoen aan de criteria van het Besluit Behoud Cultuurbezit. Als gevolg van de op dat moment lopende procedures met betrekking tot het op de lijst geplaatste bloemstilleven van Jan Brueghel is aan dat advies geen uitvoering gegeven.

Advies:

Afvoeren van de lijst.

(dossiernummer ICB: 031)

LUCAS VAN LEYDEN

Tien cartons voor de gebrandschilderde vensters van de St. Janskerk te Gouda

Oorspronkelijke redengeving:

Onlosmakelijk verbonden met de historie van de Goudse glazen (zie hierboven).

Behorend tot de zeer weinige tekeningen van Lucas van Leyden die in Nederland bewaard zijn gebleven.

Van onvervangbaar belang bij de bestudering van Lucas van Leyden's stijl en werkwijze.

Lucas van Leyden (1489?-1533) was een veelzijdig kunstenaar, schilder, tekenaar, houtsnijder, glasschilder en graveur, wiens werk een vernieuwende invloed op de Nederlandse kunst van de zestiende eeuw heeft uitgeoefend.

Pagina

210

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Dit dossier moet bekeken worden in samenhang met dossier 195 (De cartons voor de gebrandschilderde glazen in de St Janskerk te Gouda). Uit de stukken blijkt dat bij besluit van 12 juni 1987 (met wijziging van de eerder genomen beschikking van 25 oktober 1985) de verzameling cartons van Lucas van Leyden en Dirck en Wouter Crabeth voor de gebrandschilderde glazen in de St janskerk te Gouda als geheel op de lijst is geplaatst. Vervolgens is, overeenkomstig het advies van de Raad van 30 januari 1990, besloten dat het totale ensemble cartons voor de glazen tot de verzameling moet worden gerekend. Bij brief van 10 januari 1991 is de verzameling als zodanig door de minister vastgesteld. Bovenstaand dossier kan derhalve van de lijst worden geschrapt.

Advies:

Als zelfstandig dossier afvoeren van de lijst.

(
d
o
s
s
i
e
r
n
u
m 211
m *Ons kenmerk*
e wbc-2000.1785/2
r

I
C
B
:

1
9
5
)

De cartons voor de gebrandschilderde glazen in de St. Janskerk te Gouda

Oorspronkelijke redengeving:

De cartons vormen de werktekeningen voor de gebrandschilderde glazen van de St. Janskerk te Gouda. Tezamen met de Glazen vormen zij een onvervangbaar ensemble dat wat kwaliteit en omvang betreft uniek in Nederland is. Nergens ter wereld is een totaal ensemble van werktekeningen voor een belangrijk geheel kerkelijke glazen bewaard gebleven.

Een aantal van de kunstenaars is van groot belang geweest in de ontwikkeling van de Nederlandse glasschilderkunst.

Opmerkingen:

De redengeving moet op enkele punten worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"De cartons vormen de werktekeningen voor de beroemde, grotendeels 16de-eeuwse, gebrandschilderde glazen van de St. Janskerk te Gouda. De cartons, die even groot zijn als de

ramen zelf, zijn de grootste tekeningen op papier ter wereld. Tezamen met de glazen vormen zijn zij een onvervangbaar ensemble dat wat kwaliteit en omvang betreft uniek in Nederland is. Nergens ter wereld is een totaal ensemble van werktekeningen voor een belangrijk geheel van kerkelijke glazen bewaard gebleven. Zowel artistiek als wat onderwerp betreft zijn de cartons een uniek historisch en kunsthistorisch document. Een aantal van de kunstenaars is van groot belang geweest in de ontwikkeling van de Nederlandse glasschilderkunst."

Pagina

212

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 032)

REMBRANDT VAN RIJN

Jan Six met zijn hond en Jan Six een brief lezend bij een venster

Oorspronkelijke redengeving:

Met het geschilderde portret en de ets van Jan Six het belangrijkste overgebleven ensemble in Rembrandts oeuvre. Door de relatie met Rembrandts belangrijkste opdrachtgever, de latere Amsterdamse burgemeester Jan Six, voor Nederland van eminent belang. De tekeningen 1 en 2 vormen voorstudies voor de ets van Jan Six lezend.

Pagina

213

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Om het ensemble dat gevormd wordt door de tekeningen en de etsplaat, tezamen met het geschilderde portret en de oude afdrukken van de ets, te benadrukken zullen de dossiers 032 en 034 worden samengevoegd. Een voorstel voor de tekst van de nieuwe redengeving is bijgevoegd.

Advies:

De omschrijving van het nieuwe, samengevoegde dossier wordt:

"Rembrandt van Rijn

8.2 **Etsplaat en twee getekende voorstudies voor het Portret van Jan Six aan het raam"**

De redengeving voor het nieuwe dossier moet als volgt worden bijgesteld:

"Met het geschilderde portret van Jan Six en de ets vormen de etsplaat en de twee getekende voorstudies voor deze ets in de collectie een uniek ensemble.

Ook door de relatie tussen Rembrandt en deze belangrijke opdrachtgever, de latere burgemeester van Amsterdam Jan Six, is dit voor Nederland van groot belang."

(dossiernummer ICB: 034)

REMBRANDT VAN RIJN
Etsplaatje met het portret van Jan Six

Oorspronkelijke redengeving:

Van de etsplaten van Rembrandt die tot in onze tijd bewaard zijn gebleven is dit de enige die nog in Nederland is.

Tevens is het de enige die niet in de 18de en 19de eeuw is opgewerkt, zodat hij nog zijn oorspronkelijke toestand vertoont.

Dit is nog eens gebleken bij de afdrukken die in de jaren vijftig van het plaatje zijn gemaakt.

Pagina

214

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Om het ensemble dat gevormd wordt door de tekeningen en de etsplaat, tezamen met het geschilderde portret en de oude afdrukken van de ets, te benadrukken zullen de dossiers 032 en 034 worden samengevoegd. Als afzonderlijk dossier zal dit komen te vervallen. Zie voor het voorstel voor de tekst van de nieuwe redengeving nr 032.

Advies:

Als afzonderlijk dossier kan dit komen te vervallen.

(dossiernummer ICB: 035)

REMBRANDT VAN RIJN
Portret van een jonge man (Titus?)

Oorspronkelijke redengeving:

Hoewel deze tekening niet uit het bezit van Jan Six stamt, vormt ze toch een geheel met de overige Rembrandt-tekeningen in de Six-collectie, omdat zij door de familie Six verworven is als portret van Jan Six.

Zij werd beschouwd als voorstudie voor het geschilderde portret.

Later heeft men de geportretteerde op grond van een andere datering van de tekening wel geïdentificeerd als Titus, maar een definitieve oplossing is nog niet gevonden.

Pagina

215

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De aanduiding 'Titus ?' in de omschrijving moet geschrapt worden.

De tekst van de redengeving moet inhoudelijk en redactioneel ook aangepast worden.

Advies:

De omschrijving moet worden aangepast:

"Portret van een jonge man"

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"De tekening, in 1896 verworven uit de collectie van de Earl of Warwick, werd toen beschouwd als een voorstudie voor het geschilderde portret van Jan Six.

Hoewel dit nu niet meer wordt aangenomen en een definitieve oplossing ook nog niet is gevonden, is de tekening toch een van de zeldzame getuigenissen van Rembrandts monumentale opvatting van het portret, gelijkwaardig aan die van de late geschilderde portretten. "

(dossiernummer ICB: 183)

REMBRANDT VAN RIJN

Het Liber Amicorum Pandora waarin twee tekeningen met opdracht van Rembrandt van Rijn:

- a. Homerus reciteert zijn verzen
- b. Minerva in haar studeervertrek

Oorspronkelijke redengeving:

De twee tekeningen in dit album behoren tot de best gedocumenteerde tekeningen van Rembrandt en verkeren bovendien in optimale conditie.

Rembrandts tekeningen in het Album zijn het uitgangspunt voor de datering van andere, niet gedateerde bladen.

Bovendien laten zij belangrijke aspecten van Rembrandts tekenkunst zien: zijn bewerking van klassieke onderwerpen, zijn beknopte manier van karakteriseren met de pen en zijn behandeling van licht en donker door het penseel.

De tekeningen zijn artistieke documenten voor Rembrandts vriendschap met Jan Six en zijn sedert 1652 altijd in diens familie bewaard gebleven.

Ook cultuurhistorisch, in Amsterdam in de 17de eeuw, binnen de context van culturele relaties met Jan Six als middelpunt, zijn de tekeningen van Rembrandt in het Liber Amicorum van grote waarde.

Opmerkingen:

Er zijn geen opmerkingen met betrekking tot de redengeving.

Advies:

De redengeving behoeft geen bijstelling.

Pagina

216

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 036)

REMBRANDT VAN RIJN
Zelfportret in schilderskiel

Oorspronkelijke redengeving:

Het enige getekende portret waarin Rembrandt zichzelf als schilder heeft afgebeeld.

Opmerkingen:

De redengeving is op zich goed; alleen zou moeten worden toegevoegd dat Rembrandt zichzelf 'ten voeten uit' heeft afgebeeld.

Deze tekening bevindt zich echter in museaal bezit. Gezien de doelstelling en strekking van de wet en conform de opvatting van de Raad dat museaal bezit (volgens de ICOM-definitie) geen onderdeel van de lijst behoort te zijn, wordt geadviseerd deze af te voeren van de lijst van beschermde voorwerpen en verzamelingen.

Advies:

Afvoeren van de lijst.

Pagina

217

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 037)

REMBRANDT VAN RIJN
Montelbaanstoren te Amsterdam

Oorspronkelijke redengeving:

De tekeningen van het Amsterdamse stadhuis en de Montelbaanstoren behoren tot de zeer zeldzame (Amsterdamse) stadsgezichten die Rembrandt heeft nagelaten.

Ontstaan in de onmiddellijke omgeving van het huis waar Rembrandt toen woonde en waar de tekening zich ook nu nog bevindt.

Pagina

218

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Er zijn geen opmerkingen m.b.t. de redengeving.

Deze tekening bevindt zich echter in museaal bezit. Gezien de doelstelling en strekking van de wet en conform de opvatting van de Raad dat museaal bezit (volgens de ICOM-definitie) geen onderdeel van de lijst behoort te zijn, wordt geadviseerd deze af te voeren van de lijst van beschermde voorwerpen en verzamelingen.

Advies:

Afvoeren van de lijst.

(dossiernummer ICB: 038)

REMBRANDT VAN RIJN
Ruïne van het afgebrande stadhuis van Amsterdam

Oorspronkelijke redengeving:

Een van de zeer weinige Amsterdamse stadsgezichten door Rembrandt getekend. Bovendien is deze postmortem beeltenis door Rembrandt zelf van een eigenhandig opschrift voorzien, waarmee hij haar blijkbaar heeft willen bestempelen als een historisch document.

Pagina

219

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Er zijn geen opmerkingen m.b.t. de redengeving.
Deze tekening bevindt zich echter in museaal bezit. Gezien de doelstelling en strekking van de wet en conform de opvatting van de Raad dat museaal bezit (volgens de ICOM-definitie) geen onderdeel van de lijst behoort te zijn, wordt geadviseerd deze af te voeren van de lijst van beschermde voorwerpen en verzamelingen.

Advies:

Afvoeren van de lijst.

(dossiernummer ICB: 059)

JACOB CORNELISZ VAN OOSTZANEN

Maria met kind en musicerende engelen, op de zijluiken de schenker Joris Sampsons uit 's-Hertogenbosch met echtgenote Engele Coelen en hun kinderen

Oorspronkelijke redengeving:

Een van de weinige zeer goed bewaarde schilderijen van vóór de reformatie.

Van de hand van een belangrijk Amsterdams meester uit het begin der 16de eeuw.

Bijzonder goed historisch gedocumenteerd.

Joris Sampsons was Gasthuismeester in Den Bosch.

Pagina

220

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet worden bijgesteld.

Advies:

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

Jos Koldewey, Paul Vandenbroeck, Bernard Vermet, Jheronimus Bosch, alle schilderijen en tekeningen, Museum Boijmans Van Beuningen, Gent/Amsterdam 2001, pp. 43 – 44, afb. 37.

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Een goed bewaard en fraai schilderij daterend van vóór de reformatie.

Van de hand van de belangrijke Amsterdamse meester Jacob Cornelisz van Oostsanen uit het begin van de 16de eeuw.

Bijzonder goed historisch gedocumenteerd.

De opdrachtgever die met zijn vrouw en kinderen op het

schilderij staat afgebeeld, Joris Sampson, was

Gasthuismeester in Den Bosch en lid van de Lieve-Vrouwe-Broederschap."

(dossiernummer ICB: 060)

ABRAHAM BLOEMAERT
Kruisiging

Oorspronkelijke redengeving:

Altaarstuk in de vroegere schuilkerk te Scheveningen.

Voorbeeld van katholiek maecenaat in protestants 17de-
eeuws Nederland.

Een sprekend voorbeeld van de invloed van de Italiaanse
schilderkunst op de Nederlandse.

Pagina

221

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

*" Een groot altaarstuk, oorspronkelijk bestemd voor een
vroegere schuilkerk in Scheveningen.*

*Voorbeeld van katholiek maecenaat in protestants 17de-
eeuws Nederland. Altaarstukken zijn op zich redelijk*

uitzonderlijk in de Nederlandse schilderkunst in deze periode.

*Door het kleurgebruik en de compositie een sprekend
voorbeeld van de invloed van de Italiaanse schilderkunst op
de Nederlandse. Het werk neemt een unieke plaats in binnen
het oeuvre van Bloemaert."*

(dossiernummer ICB: 061)

ABRAHAM BLOEMAERT
De aanbidding der herders

Oorspronkelijke redengeving:

Belangrijk werk van deze schilder.

Afkomstig uit de 17de-eeuwse schuilkerk in de Oude Molstraat.

Een goed voorbeeld van de werken die in het begin van de 17de eeuw door Noordnederlandse meesters voor schuilkerken werden uitgevoerd.

Pagina

222

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Dit schilderij moet bekeken worden in samenhang met dossier 063 (schilderij van Claes Moeyaert), dat uit dezelfde kerk afkomstig is.

De redengeving moet worden bijgesteld. Een voorstel voor de plaatsing van twee andere schilderijen die eveneens afkomstig zijn uit de schuilkerk in de Oude Molstraat zal later volgen.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Zowel door het grote formaat (ca. 200 x 175 cm), de voorstelling en iconografie als de herkomst betreft het hier een belangrijk werk van deze schilder. Het is afkomstig uit de 17de-eeuwse schuilkerk in de Oude Molstraat te Den Haag. Een goed voorbeeld van de werken die in het begin van de 17de eeuw door Noordnederlandse meesters voor schuilkerken werden uitgevoerd."

(dossiernummer ICB: 063)

CLAES MOEYAERT
De aanbidding van het Lam Gods

Oorspronkelijke redengeving:

Oorspronkelijk het altaarstuk van de bi-sacristie van de kerk in de Oude Molstraat.

De buitengewone complexe iconografie van 'De Verering van het Lam Gods' komt buiten het altaar van Van Eyck te Gent niet voor.

Pagina

223

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Dit schilderij moet bekeken worden in samenhang met dossier 061 (schilderij van Abraham Bloemaert), dat uit dezelfde kerk afkomstig is.

De redengeving moet worden bijgesteld. Een voorstel voor de plaatsing van twee andere schilderijen die eveneens afkomstig zijn uit de schuilkerk in de Oude Molstraat zal later volgen.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Zowel door het grote formaat (ca. 200 x 175 cm), de voorstelling en iconografie als de herkomst betreft het hier een belangrijk werk van deze schilder. Oorspronkelijk het altaarstuk van de bij-sacristie van de de 17de-eeuwse schuilkerk in de Oude Molstraat.

De buitengewone complexe iconografie van 'De Verering van het Lam Gods' komt buiten het altaar van Van Eyck te Gent niet voor."

(dossiernummer ICB: 062)

FRANS HALS
Portret van Nicolaas Stenius

Oorspronkelijke redengeving:

De geportretteerde, pastoor te Akersloot, was een bekende strijdbare figuur tijdens de reformatie. Het portret is sinds zijn ontstaan bezit van de R.K. kerk te Akersloot.

Pagina

224

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet aangepast worden.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"De geportretteerde, pastoor te Akersloot, was een bekende strijdbare figuur tijdens de reformatie. Stenius is een van de weinige katholieke geestelijken die Frans Hals heeft geschilderd. Predikantenportretten van zijn hand zijn talrijker. Het portret is sinds zijn ontstaan bezit van de R.K. kerk te Akersloot."

(dossiernummer ICB: 064)

JAN VAN SCOREL
Drieluik met de kruisiging

Oorspronkelijke redengeving:

Een compleet, geschilderd altaarretabel. Stellig afkomstig uit het Utrechtse, waarschijnlijk uit het Utrechtse Karthuizerklooster. Tijdens de reformatie wellicht in bescherming genomen en uiteindelijk in Hilversum opgedoken.

Belangrijk compleet altaarretabel van een type (o.a. vermeld bij Van Mander) waarvan er meerdere geheel of gedeeltelijk verloren zijn gegaan.

Pagina

225

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet worden aangevuld.

Advies:

De toeschrijving moet worden gewijzigd in '*Jan van Scorel en atelier*'. De datering ligt rond 1540.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Een compleet, geschilderd altaarretabel. Stellig afkomstig uit het Utrechtse. Omdat op de buitenzijde van het linkerluik twee karthuizers zijn afgebeeld wordt verondersteld dat het altaarstuk bestemd is geweest voor een Karthuizerklooster, waarschijnlijk het klooster Nieuwlicht. Tijdens de reformatie wellicht in bescherming genomen en uiteindelijk in Hilversum opgedoken.

Belangrijk compleet altaarretabel van een type (o.a. vermeld bij Van Mander) waarvan er meerdere geheel of gedeeltelijk verloren zijn gegaan. De buitenluiken zijn van de hand van Van Scorel, het middenpaneel is van assistenten "

(dossiernummer ICB: 136)

PIETER GERRITSZ?

Schilderij met model van de Nieuwe Kerk te Amsterdam

Oorspronkelijke redengeving:

Historisch en topografisch van groot belang. Dergelijke geschilderde kerkmodellen ontstonden omstreeks 1500. De voorgestelde kerk behoort tot de belangrijkste in ons land.

Opmerkingen:

De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Dit model is (architectuur)historisch en bouwkundig van groot belang. De voorgestelde kerk behoort tot de belangrijkste in ons land.

Dergelijke geschilderde kerkmodellen ontstonden vanaf het begin van de 16de eeuw. Naast driedimensionale modellen die vervaardigd werden bij de bouw van belangrijke gebouwen, werden er ook geschilderde maquettes gemaakt van kerken en torens. In de meeste gevallen zullen zij hebben gediend om een indruk te geven van bouwplannen of veranderingen aan een gebouw."

Pagina

226

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 137)

GEERTGEN TOT ST. JANS ?
Schilderij voorstellende de St. Bavokerk te Haarlem

Oorspronkelijke redengeving:

Toegeschreven aan de belangrijke Haarlemse meester
Geertgen tot St. Jans.
De middeleeuwse Bavokerk behoort tot de voornaamste in
ons land.
Historisch en topografisch van groot belang.

Pagina

227

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De toeschrijving is niet langer geaccepteerd. Dit moet worden
bijgesteld. De redengeving moet ook worden aangepast.

Advies:

De toeschrijving moet worden:
"Anoniem"

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

*"Dit model is (architectuur)historisch en bouwkundig van groot
belang. De voorgestelde kerk behoort tot de belangrijkste in
ons land.*

*Dergelijke geschilderde kerkmodellen ontstonden vanaf het
begin van de 16de eeuw. Naast driedimensionale modellen die
vervaardigd werden bij de bouw van belangrijke gebouwen,
werden er ook geschilderde maquettes gemaakt van kerken
en torens. In de meeste gevallen zullen zij hebben gediend
om een indruk te geven van bouwplannen of veranderingen
aan een gebouw."*

(dossiernummer ICB: 138)

ANONIEM

Schilderij voorstellende de St. Maartenskerk te Zaltbommel

Oorspronkelijke redengeving:

Historisch en topografisch van groot belang.

Het model wijkt af van de andere door de winkelhaakvorm.

De voorgestelde kerk behoort tot een van de allerbelangrijkste in ons land.

Pagina

228

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Dit model is (architectuur)historisch en bouwkundig van groot belang.

Dergelijke geschilderde kerkmodellen ontstonden vanaf het begin van de 16de eeuw. Naast driedimensionale modellen die vervaardigd werden bij de bouw van belangrijke gebouwen, werden er ook geschilderde maquettes gemaakt van kerken en torens. In de meeste gevallen zullen zij hebben gediend om een indruk te geven van bouwplannen of veranderingen aan een gebouw. In dit geval gaat het om een herinneringsbeeld, geschilderd ter herdenking van de brand in 1538 waarbij een groot deel van de toren van de St Maartenskerk werd verwoest."

(dossiernummer ICB: 139)

ANONIEM

Schilderij voorstellende de St. Pieterskerk te Leiden

Oorspronkelijke redengeving:

Historisch en topografisch van groot belang, mede omdat de toren die in 1512 instortte erop staat.

De voorgestelde kerk is zeer bekend.

Het model is daar onverbreekelijk mee verbonden.

Pagina

229

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Dit model is (architectuur)historisch en bouwkundig van groot belang, mede omdat de toren die in 1512 instortte er nog op staat. De voorgestelde kerk behoort tot de belangrijkste in ons land.

Dergelijke geschilderde kerkmodellen ontstonden vanaf het begin van de 16de eeuw. Naast driedimensionale modellen die vervaardigd werden bij de bouw van belangrijke gebouwen, werden er ook geschilderde maquettes gemaakt van kerken en torens. In de meeste gevallen zullen zij hebben gediend om een indruk te geven van bouwplannen of veranderingen aan een gebouw."

(dossiernummer ICB: 140)

ANONIEM

Schilderij voorstellende de St. Laurenskerk te Alkmaar

Oorspronkelijke redengeving:

Historisch en topografisch van groot belang, mede omdat de toren erop staat.

De kerk is zeer bekend. Het model is daar nauw mee verbonden.

Pagina

230

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Dit model is (architectuur)historisch en bouwkundig van groot belang, mede omdat de hoge westtoren, die nooit gebouwd werd, daarop te zien is. De voorgestelde kerk behoort tot de belangrijkste in ons land.

Dergelijke geschilderde kerkmodellen ontstonden vanaf het begin van de 16de eeuw. Naast driedimensionale modellen die vervaardigd werden bij de bouw van belangrijke gebouwen, werden er ook geschilderde maquettes gemaakt van kerken en torens. In de meeste gevallen zullen zij hebben gediend om een indruk te geven van bouwplannen of veranderingen aan een gebouw."

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 231
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

1
8
1
)

DIRCK JACOBSZ
Portret van Herman Hajo
Portret van Anna Occo

Oorspronkelijke redengeving:

Samen vormen deze portretten een zeer fraai voorbeeld van Jacobsz' portretkunst.

Deze portretten werden door de familie Occo geplaatst in het Occo-Hofje en vormen als elkaars pendant een uniek geheel. Beide portretten vormen samen met het portret van Pompeius Occo in het Rijksmuseum te Amsterdam een voorbeeld van de humanistische stroming, die in Amsterdam het culturele leven ging beïnvloeden.

Na de stichting van het Occo-Hofje werden de familieportretten in de regentenkamer opgehangen waar zij thans nog aanwezig zijn.

Dirck Jacobsz (ca. 1495-1567), zoon van Jacob Cornelisz van Oostzaanen, is als portretschilder een belangrijk vertegenwoordiger van de vroege Amsterdamse schilderschool.

Opmerkingen:

De redengeving moet worden uitgebreid met een achttal

andere portretten van leden van dezelfde familie. Deze moeten op de lijst worden opgenomen als verzameling.

Advies:

De omschrijving gaat als volgt luiden:
"Verzameling Portretten familie Occo"

"De portretten die tot de verzameling behoren zijn de volgende:

ANONIEM/HOLLANDSE SCHOOL

- Portret van Ida Lucasdr Occo

ANONIEM/TOEGESCHREVEN AAN HUYBRECHT

BEUCKELAER

- Portret van Thecla Pompejusdr Occo

JACOB BACKER

- Portret van Adriaan van Ginderdeur(x?)en

DIRCK BARENSZ

- Portret van een man (Dirck Jan Hendricksz of Willem Kinnen ?)

DIRCK JACOBSZ

- Portret van Herman Hajo

- Portret van Anna Pompejusdr Occo

CORNELIS KETEL

- Portret van Pompejus Dircksz Occo

PIETER PIETERSZ

- Portret van Pompejus Occo Dircksz (Adolphus Occo ?)

- Portret van Eva Pietersdr (.. Boelens ?)"

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Deze portretten werden door de familie Occo – na de stichting in 1774 - geplaatst in de regentenkamer van het Occo-Hofje en zijn nog heden in hun onderlinge samenhang bijeen. Als zodanig vormen zij een uniek geheel.

De portretten van Herman Hajo en Anna Occo, die geschilderd zijn door Dirck Jacobsz (ca. 1495-1567) zijn kwalitatief gezien de belangrijkste van de verzameling. Dirck Jacobsz, zoon van Jacob Cornelisz van Oostzanen, is als portretschilder een belangrijk vertegenwoordiger van de vroege Amsterdamse schilderschool. Samen met het portret van Pompeius Occo in het Rijksmuseum te Amsterdam, dat ook van de hand van Dirck Jacobsz is, vormen deze portretten een belangrijke illustratie van het humanistische gedachtegoed, dat in Amsterdam het culturele leven ging beïnvloeden.

De bankiers- en koopmansfamilie Occo vervulde een vooraanstaande rol in de (inter)nationale handel alsook in het politieke en culturele leven van Amsterdam."

(
d
o
s
s
i
e
r
n
u
m
m
e
r

Pagina
234

Oms kenmerk
wbc-2000.1785/2

I
C
B
:

1
9
3
)

Verzameling Regentenstukken Burgerweeshuis.

Oorspronkelijke redengeving:

Complete serie regentenstukken voor het Burgerweeshuis, die nog heden in onderlinge samenhang bijeen zijn. Belangrijk door hun relatie met het gebouw van het Burgerweeshuis, het huidige Amsterdams Historisch Museum. Onder de stukken zijn verscheidene die ook afzonderlijk van groot belang zouden zijn zoals:
[1] een uitzonderlijk fraai schilderij van deze schilder, met een compositie en lichtwerking, die een nieuwe fase inluidt in het Hollandse groepsportret;
[2] een van de sterkste, zo niet het sterkste schilderij van deze meester;
[4] het beste groepsportret van deze schilder met een ongekeerde levendigheid in compositie;
[5] uniek schilderij in de reeks Hollandse groepsportretten door een nooit daarvoor en nimmer daarna toegepaste compositie. Het enig bekende regentenstuk van deze schilder.

Opmerkingen:

Aan de verzameling regentenstukken moet ook het

schoorsteenstuk (bestaande uit drie delen) dat daar aanwezig is worden toegevoegd. De Verzameling Regentenstukken Burgerweeshuis wordt hiermee uitgebreid tot Verzameling Regentenkamer Burgerweeshuis. De formulering van de redengeving moet redactioneel aangepast worden.

Advies:

De omschrijving van de verzameling moet worden gewijzigd:
"Verzameling Regentenkamer Burgerweeshuis"

Aan de verzameling moet worden toegevoegd:
*"Schoorsteenstuk (bestaande uit drie delen) met Slag op het Slaak in 1633,
door Abraham de Verwer (1585-1650), olieverf op doek, 141 x 187
cm,
gesigneerd op fles: Verwer."*

De redengeving moet als volgt worden aangepast:
*"Complete serie regentenstukken voor het Burgerweeshuis,
die nog heden in onderlinge samenhang bijeen zijn. Belangrijk
door hun relatie met het gebouw van het Burgerweeshuis, het
huidige Amsterdams Historisch Museum. Met het nog
aanwezige schoorsteenstuk vormen de portretten een uniek
ensemble.
Onder de stukken, die vervaardigd zijn door Adriaen Backer,
Jacob Backer, Arnold Boonen, Jurriaen Ovens, Abraham de
Vries, zijn verscheidene die ook afzonderlijk van groot belang
zouden zijn, vanwege hun schilderkunstige kwaliteit, de
geheel nieuwe compositie die erin zichtbaar is en andere
nieuwe ontwikkelingen in het Hollandse groepsportret die
ermee getoond worden."*

Pagina

235

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(do
ssie
rnu
mm
er
ICB
:
206
)

Pagina
236

Ons kenmerk
wbc-2000.1785/2

Verzameling rederijersblazoenen en bandelier

Oorspronkelijke redengeving:

Enig bewaard ensemble van rederijersblazoenen in Nederland.

Alle blazoenen zijn door schilders uit de omgeving van Haarlem geschilderd.

Men veronderstelt dat hieraan vooraanstaande schilders, zoals wellicht Karel van Mander, hebben meegewerkt.

Opmerkingen:

Aan de literatuur moet een nieuwe publicatie worden toegevoegd. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

Aan de literatuur moet de volgende publicatie worden toegevoegd:

A. de Bruin, *De schatten der Pellicanisten. Over de blazoenen, het glas- en zilverwerk, en de wandtapijten van de Haarlemse rederijerskamer 'Trou moet Blycken'*, Haarlem 2000

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Enig bewaard ensemble van rederijersblazoenen in Nederland.

Alle blazoenen zijn door schilders uit de omgeving van Haarlem geschilderd, ter gelegenheid van een rederijersfeest dat plaatsvond te Haarlem in 1606 voor bezoekende rederijerskamers uit omliggende steden.

Men veronderstelt dat hieraan vooraanstaande schilders, zoals wellicht Karel van Mander, hebben meegewerkt.

Het typisch Nederlandse verschijnsel van de rederijerskamer functioneerde met name in de 16de en 17de eeuw deels als toneelgezelschap, deels als school voor retorici en deels als rijmelaarsgenootschap."

(dossiernummer ICB: 207)

Groep van 50 tekeningen, van de 18de eeuwse
geschutsgieterij
Royal Brass Foundry te Woolwich

Oorspronkelijke redengeving:

De 50 met waterverf gekleurde tekeningen stellen de
productie van bronzen geschut voor in de Royal Brass
Foundry in Woolwich omstreeks 1775-1780.

Vader en zoon, Jan en Pieter Verbruygen, hadden de leiding
van de Engelse koninklijke geschutsgieterij gekregen op
grond van hun kennis van de laatste technologische
ontwikkelingen op het Europese vasteland wat betreft de
kwaliteitsverbetering van bronzen geschut door toepassing
van verbeterde gieterij-techniek en vooral verfijnde
mechanische apparatuur zoals de horizontale
geschutsdraaibank. Zij leidden het bedrijf circa 1775-1780.

De tekeningen zijn van groot belang als historische bron voor
de technologische ontwikkelingen aan het eind van de 18de
eeuw en het Hollandse aandeel daarin.

Geschutsgieten was vanouds een Nederlandse specialiteit.
Het ambachtelijk niveau van de geschutsgieten was altijd al
zeer hoog.

Het document van de Verbruygens toont in detail hoe de
Nederlandse expertise in de pre-industriële produktiewijze
een rol van gewicht heeft gespeeld in de Engelse industriële
revolutie.

De tekeningen die vermoedelijk door één van beide
Verbruygens zijn gemaakt hebben een hoog niveau van
werkelijkheidsweergave en zijn in hun soort uniek.

Zij sluiten wonderwel aan bij de verzameling van het
Rijksmuseum die behalve geschut uit de desbetreffende
periode vooral veel modellen en instrumenten bevat in
verband met geschutproductie en kwaliteitscontrole
(geschutbarmolens, visiteertoestellen etc.).

Opmerkingen:

'Verbruygen' moet gewijzigd worden in "Verbruggen". Recent
is wetenschappelijk onderzoek gedaan waaruit naar voren
komt dat de tekeningen inmiddels worden toegeschreven aan
een Engelse kunstenaar. De plaatsing op de lijst komt
hierdoor mogelijk ter discussie te staan. Het gaat dan immers
om Engelse tekeningen die gemaakt zijn voor een Engelse
geschutsgieterij. Nader onderzoek moet uitwijzen of de

Pagina

238

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

argumentatie voor de nieuwe toeschrijving overtuigend is en de tekeningen op grond daarvan van de lijst afgevoerd moeten worden.

Advies:

Oordeel aanhouden in afwachting van nader wetenschappelijk onderzoek. De Raad komt hierop terug.

Advies Actualisering WBC-lijst

VI (II)

Pagina

240

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

SCHILDERKUNST/TEKENKUNST vanaf 1800

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 241
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

0
2
6
)

PIJKE KOCH
Profielportret van Jkvr. van Boetzelaer

Oorspronkelijke redengeving:

Verreweg het fraaiste van de toch al uiterst zeldzame portretten van Koch.

Uniek voorbeeld van zijn emulatie van de Italiaanse renaissancemeesters, zowel wat de compositie betreft, die teruggaat op Pisanello's portretten, als in de techniek, olieverf over tempera.

Pijke Koch, geboren in 1901, wordt gerekend tot de magisch-realisten.

Een van de belangrijkste Nederlandse schilders van deze eeuw.

Opmerkingen:

De technische gegevens, de literatuurvermelding en de redengeving moeten bijgesteld worden.

Advies:

De technische gegevens in de korte omschrijving moeten worden gecorrigeerd:

"olieverf" moet worden vervangen door '*olieverf op tempera*'.

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:
catalogus Pyke Koch. Schilderijen tekeningen, Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam 1995, cat.nr 60, pag. 223.

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Dit is verreweg het fraaiste en meest bijzondere van de serie van vijf portretten die Pyke Koch van Jkvr. van Boetzelaer heeft geschilderd.

Het is een uniek voorbeeld van zijn emulatie van de Italiaanse renaissancemeesters, zowel wat de compositie betreft, die teruggaat op de portretten van de schilder/medailleur Pisanello, als in de techniek, olieverf over tempera.

Van de portretten van Koch wordt weinig in openbare collecties bewaard. Voor het overige is zijn werk wel goed vertegenwoordigd in Nederlandse musea.

Pyke Koch (1901-1991), wordt gerekend tot de magisch-realisten. Hij was binnen die stroming een van de belangrijkste Nederlandse schilders van de 20e eeuw."

Pagina

242

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 027)

JAN TOOROP
De Sphinx (De zielen om de Sphinx)

Oorspronkelijke redengeving:

Een van de hoofdwerken van het Nederlands symbolisme, waarin op bijna encyclopedische wijze de motieven die bij het symbolisme een rol spelen bijeengebracht zijn.

De sphinx, het symbool van het levensraadsel, een hoofdthema in de internationale symbolistische literatuur en beeldende kunst, is zeer weinig door Nederlandse kunstenaars afgebeeld.

Op de Bruiden (1893, Museum Kröller-Müller) na is de Sphinx het belangrijkste werk van Jan Toorop uit diens symbolistische periode. Het is een essentieel werk voor de bestudering van Toorop's complexe iconografie.

Toorop's symbolisme heeft niet alleen binnen Nederland grote invloed gehad, maar ook daarbuiten o.a. op Gustav Klimt.

Pagina

243

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aangezien dit werk in 1992 is gelegateerd aan het Haags Gemeentemuseum kan het van de lijst worden afgevoerd.

Advies:

Afvoeren van de lijst.

(dossiernummer ICB: 028)

GEORGES VANTONGERLOO
Triptiek, 1921

Oorspronkelijke redengeving:

Uniek werk, door combinatie van sculptuur en schilderkunst. Iconografisch uniek (triptiekvorm, soort abstractie van religieus thema).

Belangrijk vanwege herkomst bezit van Theo van Doesburg. Georges Vantongerloo (1886-1963).

Belgisch schilder en beeldhouwer, in de eerste wereldoorlog gevlucht naar Nederland.

Medewerker van De Stijl, een van de grondleggers van de abstracte beeldhouwkunst.

Pagina

244

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Een nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

Als nieuwe literatuurverwijzing moet worden opgenomen:

A. Thomas, Denkbilder, Materialien zur Entwicklung von Georges Vantongerloo bis 1921 unter Berücksichtigung der Korrespondenzen mit Theo van Doesburg und Piet Mondrian, Düsseldorf 1987, pag. 160-170

Cat. J. Ceuleers, Georges Vantongerloo 1886-1965, Antwerpen (Ronny Van de Velde) 1996, pag. 73, 78, 79

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Uniek werk van de Belgisch schilder en beeldhouwer Vantongerloo, door de combinatie van beeldhouwkunst en schilderkunst. Met 'Constructie in de bol', dat eveneens op de lijst van beschermde voorwerpen en verzamelingen is geplaatst, is dit het enige werk van Vantongerloo in Nederland.

Iconografisch gezien gaat het om een zeer interessant en belangrijk werk.

Omstreeks 1920/21 ontwikkelde Vantongerloo in zijn schilderij een eigen aanpak, waarbij hij zich baseerde op bestaande schilderijen. Als basis voor de compositie heeft Vantongerloo waarschijnlijk een triptiek van Rogier van der Weyden genomen. Hij analyseerde de voorstelling om de oorspronkelijke, geometrische compositiefiguur en lijnen te ontdekken waarop de voorstelling was gebaseerd. Wat we

*zien is de uiterste abstractie van een religieus thema zoals dat in 15de eeuwse altaarstukken centraal stond.
Georges Vantongerloo (1886-1963), die in de Eerste Wereldoorlog naar Nederland was gevlucht, was lid van De Stijl en een van de grondleggers van de abstracte beeldhouwkunst."*

Pagina

245

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 246
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

0
5
8
)

GEORGES VANTONGERLOO
Constructie in de bol

Oorspronkelijke redengeving:

Enige sculptuur van Vantongerloo in Nederland.
Zeer zeldzaam werk uit de eerste periode van De Stijl.
Van grote betekenis in de vroege ontwikkeling van de
abstracte beeldhouwkunst.
Belangrijk vanwege herkomst bezit Theo van Doesburg.
Georges Vantongerloo (1886-1963).
Belgisch schilder en beeldhouwer.
In de eerste wereldoorlog gevlucht naar Nederland.
Medewerker van De Stijl, een van de grondleggers van de
abstracte beeldhouwkunst.

Opmerkingen:

De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden
bijgesteld.

Advies:

Als nieuwe literatuur moet worden toegevoegd:

A. Thomas, Denkbilder, Materialien zur Entwicklung von Georges Vantongerloo bis 1921 unter Berücksichtigung der Korrespondenzen mit Theo van Doesburg und Piet Mondrian, Düsseldorf 1987, pag. 64-111

Cat. J. Ceuleers, Georges Vantongerloo 1886-1965, Antwerpen (Ronny Van de Velde) 1996, pag. 50-77

Marleen Blokhuis, 'Theo van Doesburgs Sfeer in de Lakenhal', in: Jong Holland, 15 (1999) nr 1, pag. 18-22.

Pagina

247

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Met het 'Triptiek' uit 1921, dat eveneens op de lijst van beschermde voorwerpen en verzamelingen is geplaatst, is dit het enige werk van Vantongerloo in Nederland.

Het betreft een zeer zeldzaam en oorspronkelijk werk uit de eerste periode van De Stijl, dat van grote betekenis is geweest in de vroege ontwikkeling van de moderne abstracte beeldhouwkunst en in het oeuvre van de kunstenaar.

Het werk is tevens belangrijk vanwege de herkomst uit het bezit van Theo van Doesburg. Van Doesburg kreeg het in zijn bezit door een werk met Vantongerloo te ruilen (het betreffende stuk van Van Doesburg wordt sinds 1996 bewaard in Stedelijk Museum De Lakenhal te Leiden).

Georges Vantongerloo (1886-1963), die in de Eerste Wereldoorlog naar Nederland was gevlucht, was lid van De Stijl en een van de grondleggers van de abstracte beeldhouwkunst."

(dossiernummer ICB: 065)

AAD DE HAAS
Zestien kruiswegstaties

Oorspronkelijke redengeving:

Zowel om redenen van cultuurhistorische als kunsthistorische aard zijn deze kruiswegstaties belangwekkend te noemen. Het cultuurhistorisch belang is gelegen in het feit dat deze schilderijen een reeks van gebeurtenissen ontketenden, die in de geschiedenis van de Nederlandse kerkelijke kunst zeer opmerkenswaardig is.

De kruiswegstaties zijn door Aad de Haas (1920-1972) tezamen met muurschilderingen in opdracht van het kerkje te Wahlwiller (L.) zonder een voorafgaand ontwerp op hardboard-panelen geschilderd. Ze vormden aanleiding tot een felle discussie zowel van kerkelijke als van niet-kerkelijke zijde. Het Heilig Officie te Rome sprak in 1949 haar misnoegen over de schilderijen uit tegenover het bisdom Roermond, dat vervolgens de kruiswegstaties door de schilder zelf uit de kerk liet verwijderen.

Het kunsthistorische belang van het werk van Aad de Haas is gelegen in het feit dat het een tot op grote hoogte onafhankelijke stijl en een volstrekt eigen dramatiek vertoont. De kruiswegstaties vormen hierin een hoogtepunt.

Pagina

248

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Wat belangrijk is bij deze staties is dat ze indertijd voor het kerkje te Wahlwiller (L.), waar ze zich nog steeds bevinden, geschilderd zijn. Ook de rest van de kerk is door De Haas beschilderd. Staties en kerk vormen een *onlosmakelijke* eenheid en het is dan ook van groot belang dat de staties *in situ* blijven. Dit is een prachtig voorbeeld van een ensemble en het zou eigenlijk ook als zodanig, als dat mogelijk zou zijn, beschermd moeten worden.

Aan de redengeving moet nog een enkele zin worden toegevoegd.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Zowel om redenen van cultuurhistorische als kunsthistorische aard zijn deze kruiswegstaties belangwekkend te noemen.

Het cultuurhistorisch belang is gelegen in het feit dat deze schilderijen een reeks van gebeurtenissen ontketenden, die in de geschiedenis van de Nederlandse kerkelijke kunst zeer opmerkenswaardig is.

De kruiswegstaties zijn door Aad de Haas (1920-1972) tezamen met muurschilderingen in opdracht van het kerkje te

Wahlwiller (L.) zonder een voorafgaand ontwerp op hardboard-panelen geschilderd. Ze vormden aanleiding tot een felle discussie zowel van kerkelijke als van niet-kerkelijke zijde. Het Heilig Officie te Rome sprak in 1949 haar misnoegen over de schilderijen uit tegenover het bisdom Roermond, dat vervolgens de kruiswegstaties door de schilder zelf uit de kerk liet verwijderen.

Het kunsthistorische belang van het werk van Aad de Haas is gelegen in het feit dat het een tot op grote hoogte onafhankelijke stijl en een volstrekt eigen dramatiek vertoont. De kruiswegstaties vormen hierin een hoogtepunt. De zeer persoonlijke beleving van De Haas van het katholieke geloof komt tot uiting in het feit dat hij in Wahlwiller twee staties toevoegde, te weten de Judaskus en de Verrijzenis."

Pagina

249

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 066)

ALBERT SERVAES
Veertien kruiswegstaties

Oorspronkelijke redengeving:

Veertien kruiswegstaties bestemd voor de kerk van Lythag (België). Op 25 maart 1921 verwijderd naar aanleiding van een decreet van het Heilig Officie te Rome: 'religieuze voorstellingen van deze nieuwe schildersschool worden veroordeeld'.

In de literatuur tussen 1919-1952 blijft deze serie fel omstreden door voor- en tegenstanders. Tenslotte wordt de serie, na veel omzwervingen, geschonken aan de Cisterciënzer abdij Koningshove te Tilburg. Ook hierna eist Rome nog dat de kruisweg aan gebed en devotie onttrokken wordt, zodat de serie thans verspreid hangt, als decoratie, over vertrekken en ruimten van het klooster. De serie kan worden beschouwd als definitieve doorbraak van het historisch (religieus) expressionisme in Vlaanderen en Zuid-Nederland.

Pagina

250

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet enigszins worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Veertien kruiswegstaties bestemd voor de kerk van Luythagen (België). Op 25 maart 1921 verwijderd naar aanleiding van een decreet van het Heilig Officie te Rome: 'religieuze voorstellingen van deze nieuwe schildersschool worden veroordeeld'.

In de literatuur tussen 1919-1952 blijft deze serie fel omstreden door voor- en tegenstanders. Tenslotte wordt de serie, na veel omzwervingen, geschonken aan de Cisterciënzer abdij Koningshoeve te Tilburg. Ook hierna eist Rome nog dat de kruisweg aan gebed en devotie onttrokken wordt, zodat de serie thans, als decoratie, in de kloostergang hangt.

De serie kan worden beschouwd als definitieve doorbraak van het historisch (religieus) expressionisme in Vlaanderen en Zuid-Nederland."

(dossiernummer ICB: 164)

CHARLES H. HODGES
Portret van R.J. Schimmelpenninck

Oorspronkelijke redengeving:

Zeer belangrijke en enige bekende statieportretten van de raadspensionaris en zijn vrouw.

Mr. R.J. Schimmelpenninck was van 1798 tot 1802 ambassadeur van de Bataafsche Republiek te Parijs en gedurende de periode 1805 en 1806 was hij raadspensionaris van de Republiek.

In deze tijd was hij de leidende figuur in de vaderlandse politiek van de Bataafsche periode.

Pagina

251

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Dit dossier moet worden bekeken in samenhang met dossiernummer 165. De Raad adviseert deze samen te voegen. De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

De korte omschrijving wordt:

*"Portret van R.J. Schimmelpenninck
Portret van Catharina Nahuys, echtgenote van R.J.
Schimmelpenninck"*

De redengeving wordt als volgt aangepast:

"De enig bekende staatsieportretten van de Raadspensionaris en zijn vrouw die zowel historisch als kunsthistorisch van groot belang zijn.

Deze portretten staan in de traditie en op één lijn met de koninklijke portretten uit de periode. De staatsiekleding van de afgebeelde personen illustreert het belang. Ze vervullen een onmisbare schakel tussen de in openbaar bezit aanwezige portretten van de Oranje-stadhouders van Holland en Friesland respectievelijk de Republiek tot 1795 en die van de opvolgende monarchen van Nederland vanaf 1806.

De werken zijn bovendien van een hoge artistieke kwaliteit en geven uitdrukking aan de staat die de Raadspensionaris wenste te voeren. Het betreft hoogtepunten in het oeuvre van Hodges.

Mr. R.J. Schimmelpenninck was van 1798 tot 1802 ambassadeur van de Bataafse Republiek te Parijs en gedurende de periode 1805 en 1806 was hij raadspensionaris van de Republiek.

In deze tijd was hij de leidende figuur in de vaderlandse politiek van de Bataafse periode."

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 253
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

1
6
5
)

CHARLES H. HODGES
Portret van Catharina Nahuys, echtgenote van Mr. R.J.
Schimmelpenninck

Oorspronkelijke redengeving:

Zeer belangrijke en enige bekende statieportretten van de
raadspensionaris en zijn vrouw.

Mr. R.J. Schimmelpenninck was van 1798 tot 1802
ambassadeur van de Bataafsche Republiek te Parijs en
gedurende de periode 1805 en 1806 was hij raadspensionaris
van de Republiek.

In deze tijd was hij de leidende figuur in de vaderlandse
politiek van de Bataafsche periode.

Opmerkingen:

Dit dossier moet worden bekeken in samenhang met
dossiernummer 164. De Raad adviseert deze samen te
voegen. Voor de nieuwe redengeving wordt verwezen naar
dossiernummer 164. Als afzonderlijk dossier kan deze komen
te vervallen.

Advies:

Als afzonderlijk dossier van de lijst afvoeren.

Pagina

254

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 178)

JAN TOOROP

Veertien Kruiswegstaties voor de St. Bernulphuskerk

Oorspronkelijke redengeving:

De kruiswegstaties van Toorop zijn in opdracht van mevrouw P. de Bruyn-van Lede voor de kerk in Oosterbeek vervaardigd. Zij zijn compleet gedocumenteerd in de correspondentie met Antony Nolet. Hieruit zijn de data, plaats van ontstaan en de voorgestelde personen (voornamelijk bekende personen uit Oosterbeek) bekend.

Opvallend is het contrast tussen de natuurgetrouwe zorgvuldig geobserveerde portretten en de gestileerde costuums en details op de staties.

De kruiswegstaties genoten grote bekendheid in katholieke kringen in die tijd en hebben een belangrijke rol gespeeld in de emancipatie van de katholieke kunst in de 20ste eeuw. Er zijn nog steeds in vele kerken copieën van de staties te vinden.

Tezamen met het grote raam in de St. Jozefkerk te Nijmegen zijn zij de enig overgebleven monumentale werken uit Toorop's katholieke periode. Zelf hechtte Toorop aan dit werk veel waarde.

Pagina

255

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet bijgesteld worden.

Advies:

De redengeving moet als volgt bijgesteld worden:

"De Veertien Kruiswegstaties van Toorop (1916-19) zijn in opdracht van mevrouw P. de Bruyn-van Lede voor de kerk in Oosterbeek vervaardigd. Zij zijn compleet gedocumenteerd in de correspondentie met Antony Nolet. Hieruit zijn de data, plaats van ontstaan en de voorgestelde personen (voornamelijk bekende personen uit Oosterbeek) bekend. De staties demonstreren op overtuigende wijze de drie belangrijkste invloeden op Toorops kunst uit die jaren: het gebruik van een geometrische compositiefiguur, de verhalende, statische opbouw van een voorstelling volgens diverse Oosterse inspiratiebronnen en de combinatie van indringend realistisch weergegeven portretten enerzijds en vlak, gestileerd weergegeven kleding en draperie anderzijds. De kruiswegstaties genoten grote bekendheid in katholieke kringen in die tijd en hebben een belangrijke rol gespeeld in de emancipatie van de katholieke kunst in de 20ste eeuw. Er zijn nog steeds in vele kerken copieën van de staties te vinden.

Tezamen met het grote raam in de St. Jozefkerk te Nijmegen zijn zij de enig overgebleven monumentale werken uit Toorop's katholieke periode. Zelf hechtte Toorop aan dit werk veel waarde."

Pagina

256

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 182)

JOSEPHUS AUGUSTUS KNIP

- De achterzijde van de Bataafse Ambassade te Parijs ten tijde van het ambassadeurschap van Rutger Jan Schimmelpenninck.
- De "Jardin de Bagatelle" in Auteuil, eigendom van Rutger Jan Schimmelpenninck.

Oorspronkelijke redengeving:

Naar alle waarschijnlijkheid zijn beide schilderijen met een derde (in het bezit van het Rijksmuseum Amsterdam) als reeks in opdracht van Rutger Jan Schimmelpenninck vervaardigd. Zij zijn daarmee niet alleen onderling historisch hecht verbonden, maar tevens met een periode uit de Nederlandse geschiedenis, waarvan zij een zeer fraaie documentatie geven.

Zij vormen door hun compositorische en detailrijke uitwerking een hoogtepunt in Knips vroege werk, en als zodanig tevens een hoogtepunt in de Nederlandse neo-classicistische schilderkunst.

Joseph Augustus Knip (1777-1847) is een veelzijdig kunstenaar, waarin bij uitstek neo-classicistische kenmerken zijn aan te wijzen. Zijn landschappen worden algemeen beschouwd als de beste voortbrengselen van deze stroming.

Opmerkingen:

De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:
"Naar alle waarschijnlijkheid zijn beide schilderijen met een derde (Place de la Concorde te Parijs, gezien vanuit de Bataafse Ambassade, in het bezit van het Rijksmuseum Amsterdam) als reeks in opdracht vervaardigd van Rutger Jan Schimmelpenninck, toen ambassadeur van de Bataafse Republiek te Parijs. Zij zijn daarmee niet alleen onderling historisch hecht verbonden, maar tevens met een periode uit de Nederlandse geschiedenis. Deze unieke documenten zijn een zeer fraaie documentatie van de relatie tussen de Franse en de Bataafse Republiek.

De schilderijen, die een getrouwe weergave van de topografische situatie zijn, vormen door hun compositorische en detailrijke uitwerking een hoogtepunt in Knips vroege werk, en als zodanig tevens een hoogtepunt in de Nederlandse neo-classicistische schilderkunst.

Joseph Augustus Knip (1777-1847) is een veelzijdig

Pagina

257

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

kunstenaar, waarin bij uitstek neo-classicistische kenmerken zijn aan te wijzen. Zijn landschappen worden algemeen beschouwd als de beste voortbrengselen van deze stroming."

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 259
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

1
8
4
)

ANTOON DERKINDEREN

- a) De processie van het Heilig Sacrament van het Mirakel
- b) Eerste ontwerp voor de processie
- c) Vijf voorstudies voor de figuren.

Oorspronkelijke redengeving:

De processie van het Heilig Sacrament van het Mirakel is het eerste monumentale werk van Derkinderen. Hiermee is het tevens het eerste voorbeeld van de door Derkinderen gepropagandeerde en met dit kunstwerk in Nederland geïntroduceerde 'gemeenschapskunst', een hechte samenwerking tussen de verschillende kunsttakken, waaruit een schoon produkt zou voorkomen dat voor de gemeenschap bereikbaar en begrijpelijk zou zijn.

Bij het monumentale werk worden vorm en inhoud van het werk afgestemd op de architectuur en de functie van het gebouw. Deze ontwikkeling in de opvatting van Derkinderen is af te lezen in de verschillen tussen de eerste schets, de voorstudies en het voltooide werk.

Voor de opdrachtgever, de rector van de Begijnhof, was deze wijziging in het schilderij, reden om het te weigeren. Tenslotte is het in 1929 toch op de bestemde plaats terecht gekomen. A.J. Derkinderen is vooral bekend als monumentaal kunstenaar, hoewel maar weinig van zijn monumentale werk

is overgebleven/uitgevoerd. Samen met Toorop, Roland Holst en Thorn Prikker wordt hij gerekend tot de voornaamste vertegenwoordigers van het Symbolisme in Nederland.

Opmerkingen:

Het is belangrijk om in de redengeving de datum van vervaardiging op te nemen: 1884-1888. De 'vrije' stijl die Derkinderen hier hanteerde was een breuk met alles wat tot dan toe in de religieuze schilderkunst gebruikelijk was.

Oordeelsvorming met betrekking tot deze werken is verder nog gaande. Nader (natuurwetenschappelijk) onderzoek moet ter plaatse nog worden verricht.

Advies:

Oordeel vooralsnog aanhouden. De Raad komt hierop terug.

Pagina

260

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

9 Advies Actualisering WBC-lijst

VII

ETNOLOGIE

Pagina

261

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 044)

ANONIEM

Een stel van twee Japanse lakkabinetten

Oorspronkelijke redengeving:

Op deze kabinetten wordt de hofreis afgebeeld die de dienaren der VOC gestationeerd in Decima bij Nagasaki ieder jaar maakten naar het hof van de Shogun te Edo. Deze reis was van groot historisch belang omdat het één van de weinige gelegenheden was waarbij zowel de Nederlanders aan informatie over land en gebruiken in Japan konden komen alsook de Japanse geleerden informatie over de buitenwereld verschaft werd.

Het is een van de weinige contemporaine voorstellingen die reeds in de tijd zelf naar Europa zijn gekomen.

Waarschijnlijk maakten de kabinetten deel uit van de boedel van prinses Albertina Agnes op kasteel Oranienstein.

Deze kabinetten zijn de mooiste voorwerpen van Oosterse afkomst uit het bezit van de Oranjes die befaamd waren om hun collecties porcelein en lak, zoals ook blijkt uit de inventarissen. Van de vele hierin genoemde lakkabinetten is alleen dit paar overgeleverd.

Binnen het genre van lak die voor export is gemaakt is dit stel van uitzonderlijk hoge kwaliteit.

Pagina

262

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De feitelijke gegevens en de redengeving moeten worden bijgesteld.

Advies:

De korte omschrijving moet als volgt worden aangepast:

"Een stel van twee Japanse lakkabinetten (pendanten) met afbeeldingen van de Hofreis van Nagasaki naar Edo. Gelakt hout met hoogrelief goudlak (taka maki-e) en strooilak (nashiji) technieken en met beslag van verguld koper, Japan, eind 17de eeuw, 17.5 x 117 x 109 cm (elk)."

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"De beide ladenkasten vormen een symmetrisch stel, rijk gedecoreerd met identieke voorstellingen in elkaars spiegelbeeld. De over de kastdeuren doorlopende afbeelding stelt de stoet voor van het Opperhoofd van de Nederlandse factorij te Deshima tijdens de zgn. Hofreis naar de Shôgun van Japan te Edo.

De kabinetten vormen een ensemble van uitzonderlijke cultuurhistorische en wetenschappelijke betekenis. Zij vertegenwoordigen een uniek voorbeeld van monumentale Japanse export lakwerk dat destijds door de VOC werd besteld voor de Europese markt. Voor de kennis van en het onderzoek naar Japans export lakwerk, leveren de objecten

een belangrijke bijdrage aan het bewijs dat Compagniedienaren bestellingen plaatsten in Kyôto tijdens de Hofreis. Op de afbeeldingen is duidelijk zichtbaar hoe een groep dragers in de stoet van de Hofreis een lakkabinet meevoeren (ijkwaarde). Het is een van de weinige contemporaine voorstellingen die reeds in de tijd zelf naar Europa zijn gekomen.

De uitzonderlijk hoge kwaliteit en de grote diversiteit van de lakversierings-technieken vormen een element van grote kunsthistorische waarde.

De omstandigheden met betrekking tot de vervaardiging en verwerving van de objecten vormt een belangrijk element van documentaire waarde, niet alleen in de cultuurgeschiedenis van Nederland maar ook in de studie van de cultuurhistorische betrekkingen tussen Nederland en Japan (schakelfunctie). Deze kabinetten zijn de mooiste voorwerpen van Aziatische herkomst uit het bezit van de Oranjes die befaamd waren om hun collecties porselein en lak, zoals ook blijkt uit de inventarissen. Van deze kabinetten zijn er noch in Nederland noch daarbuiten gelijke of gelijksoortige voorbeelden te vinden."

Pagina

263

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n
u
m
m
e
r

I
C
B
:

1
5
8
)

Pagina
264

Ons kenmerk
wbc-2000.1785/2

ANONIEM JAPANS

J. Cock Blomhoff met zijn familie en personeel

Oorspronkelijke redengeving:

Jan Cock Blomhoff (1779-1853) was van 1815 tot 1823 opperhoofd van de factorij op Deshima (Japan). Het bezoek van zijn vrouw Titia Bergsma en hun zoontje in 1817 aan de factorij baarde in Japan groot opzien, omdat dit de eerste Europese vrouw was, die men in Japan zag. Van de verschillende afbeeldingen van Titia Cock Blomhoff en haar zoon, die meestal aan Ishizaki Yushi worden toegeschreven is dit kwalitatief verreweg het beste.

Opmerkingen:

Bij de feitelijke gegevens staat onterecht dat het om een 'makemono' (=rolschildering) zou gaan. Dat is niet correct. De redengeving moet worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:
"Jan Cock Blomhoff (1779-1853) was van 1815 tot 1823 opperhoofd van de factorij op Deshima in Japan. Het bezoek

van zijn vrouw Titia Bergsma en hun zoontje Johannes in 1817 aan de factorij baarde in Japan groot opzien, omdat dit de eerste Europese vrouw was, die men in Japan zag. Van de verschillende afbeeldingen die van Titia Cock Blomhoff en haar zoon zijn gemaakt en die meestal aan Ishizaki Yushi (1768 – 1846) worden toegeschreven is deze schildertechnisch gezien verreweg het beste."

Pagina

265

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 266
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

1
6
7
)

ANONIEM GROENLANDS
Kayak uit West-Groenland

Oorspronkelijke redengeving:

Kayaks zoals deze werden door walvisvaarders in de 17de en 18de eeuw meegebracht van de Westkust van Groenland. Deze kayak, het best bewaard gebleven exemplaar uit die tijd, is vanwege zijn nautische kwaliteit verzameld door Nederlandse walvisjagers in een gebied dat het centrum vormde van hun jachtgebied en vormt zo het bewijs van hun waardering voor de cultuur van andere volken. De Rijp, waar de eerste Nederlandse harpoeniërs vandaan kwamen, was een centrum van de walvisvaart. De kayak stamt uit de collectie van een familie van walvisvaarders.

Opmerkingen:

De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden bijgesteld. Er is hier sprake van symboolwaarde en schakelfunctie.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Kayaks zoals deze werden door walvisvaarders in de 17de en 18de eeuw meegebracht van de Westkust van Groenland. Deze kayak, het best bewaard gebleven exemplaar uit die tijd, is vanwege zijn nautische kwaliteit verzameld door Nederlandse walvisjagers in een gebied dat het centrum vormde van hun jachtgebied en vormt zo het bewijs van hun waardering voor de cultuur van andere volken. Dergelijke voorwerpen, zeldzaamheden die dienden tot studie, genoegen en educatie, werden veelal opgesteld in kerken en gemeentehuizen. De Rijp, waar de eerste Nederlandse harpoeniërs vandaan kwamen, was een centrum van de walvisvaart. De kayak stamt uit de collectie van een familie van walvisvaarders."

Pagina

267

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 268
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

1
6
8
)

JAPANS
Fles, Japan, Arita

Oorspronkelijke redengeving:

Apothekerspotten en -flessen behoorden tot het aanwijsbare handelsassortiment in Japans porselein van de VOC. Een aantal varianten zijn met initialen versierd, mogelijk die der partikuliere opdrachtgevers. Binnen deze groep bestaat slechts één exemplaar ter wereld met een voluit geschreven naam.

Van groot belang voor de sociaal-economische en kunsthistorische aspecten van de porseleinhandel van de VOC op Japan en in het algemeen van de cultureel-maatschappelijke betrekkingen tussen Nederland en Japan in de 17-18de eeuw.

Opmerkingen:

Naar aanleiding van de redengeving zijn er geen opmerkingen.

Advies:

In de feitelijke omschrijving moet 'fles' worden gewijzigd in

"apothekersfles".
De redengeving zelf behoeft geen bijstelling.

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 270
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

1
8
7
)

FIRMA PIERRE VERBEECK
"De Arabier"

Oorspronkelijke redengeving:

Nederland heeft in de twintigste eeuw wereld vermaardheid gekregen op het gebied van draaiorgels. Dit is vooral te danken aan de ongekennde bloei van het in andere landen vrijwel onbekende straatdraaiorgel. Dat straatdraaiorgels hier zo'n succes zijn geworden is het gevolg van de ontwikkeling aan het begin van deze eeuw van een volstrekt Nederlands fenomeen: het draaiorgelverhuurbedrijf. Deze verhuurbedrijven, die de aankoop en het onderhoud van de orgels voor hun rekening namen, hebben meer dan 100 jaar de verspreiding van draaiorgels door heel Nederland verzorgd.

De Arabier is het bekendste draaiorgel van Nederland. Door zijn successen in binnen- en buitenland tot een nationaal symbool van de Nederlandse draaiorgelcultuur geworden. De Arabier wordt o.a. genoemd in conferences en liedjes van bekende Nederlandse artiesten als Wim Kan en Wim Sonneveld; is regelmatig in televisie programma's verschenen en speelt een rol in de speelfilm Het wonderlijke leven van Willem Parel.

Door diverse verfraaiingen door de Firma Perlee heeft het een

bijzonder, geheel eigen klankkarakter.

Opmerkingen:

Naar aanleiding van dit dossier wordt opgemerkt dat bij het beschermde draaiorgel eigenlijk ook een verzameling orgelboeken behouden zou moeten blijven. Ervan uitgaande dat het orgel nog moet kunnen functioneren, is, zonder die boeken, een orgel niet compleet. Zeker waar in de redengeving gesproken wordt over 'een geheel eigen klankkarakter' is het van belang dit ook nog te kunnen beluisteren. De Raad wil u dit punt in overweging geven. Overigens is het gespeelde repertoire ook cultuurhistorisch gezien buitengewoon interessant en het behouden waard. Tot slot moet in dit verband wel worden opgemerkt dat het bespelen van bijv. muziekinstrumenten als draaiorgels op termijn zal leiden tot de noodzakelijke vervanging van onderdelen.

Pagina

271

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Advies:

De redengeving moet redactioneel worden bijgesteld:

"Nederland heeft in de twintigste eeuw wereld vermaardheid gekregen op het gebied van draaiorgels. Dit is vooral te danken aan de ongekende bloei van het in andere landen vrijwel onbekende straatorgel. Dat straatorgels hier zo'n succes zijn geworden is het gevolg van de ontwikkeling aan het begin van deze eeuw van een volstrekt Nederlands fenomeen: het draaiorgelverhuurbedrijf. Deze verhuurbedrijven, die de aankoop en het onderhoud van de orgels voor hun rekening namen, hebben meer dan 100 jaar de verspreiding van draaiorgels door heel Nederland verzorgd.

De Arabier is het bekendste draaiorgel van Nederland. Door zijn successen in binnen- en buitenland tot een nationaal symbool van de Nederlandse draaiorgelcultuur geworden. De Arabier wordt o.a. genoemd in conferences en liedjes van bekende Nederlandse artiesten als Wim Kan en Wim Sonneveld; is regelmatig in televisie programma's verschenen en speelt een rol in de speelfilm Het wonderlijke leven van Willem Parel.

Door diverse verfraaiingen door de Firma Perlee heeft het een bijzonder, geheel eigen klankkarakter."

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 272
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

1
8
8
)

CARL FREI
"De Lekkerkerker" alias "Het Goudse Zaalorgel"

Oorspronkelijke redengeving:

Het prototype van de 90-toets Carl Frei-orgels: Het eerste orgel met het 90-toets Carl Frei gamma en het oudste nog als straatorgel fungerende Carl Frei-orgel.

Bijzonder door zijn historische binding met de stad Gouda: het behoort daar al bijna 50 jaar tot het straatbeeld.

Heeft een zeer fraai front van uitzonderlijk formaat en bijzondere detaillering.

Carl Frei (1884-1967) is de enige in Nederland gevestigde orgelbouwer geweest. In 1920 stichtte hij in Breda een eigen orgelfabriek. Zijn vakmanschap heeft geleid tot de opkomst van een geheel nieuwe klankstructuur in straatorgels dankzij combinaties en afwisseling van voor hem karakteristieke registers.

Opmerkingen:

Aangezien bij De Lekkerkerker ook melding wordt gemaakt van 'een geheel nieuwe klankstructuur in straatorgels' gelden de bij dossier nummer 187 gemaakte opmerkingen eveneens.

Advies:

De redengeving behoeft geen bijstelling.

Pagina

273

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 274
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

1
8
9
)

“De Pansfluitier”

Oorspronkelijke redengeving:

Nederland heeft in de twintigste eeuw wereld-vermaardheid gekregen op het gebied van draaiorgels. Dit is vooral te danken aan de ongekende bloei van het in andere landen vrijwel onbekende straatdraaiorgel. Dat de straatdraaiorgels hier zo'n succes zijn geworden is het gevolg van de ontwikkeling, aan het begin van deze eeuw, van een volstrekt Nederlands fenomeen: het draaiorgelverhuurbedrijf. Deze verhuurbedrijven, die de aankoop en het onderhoud van de orgels voor hun rekening namen, hebben meer dan 100 jaar de verspreiding van draaiorgels door heel Nederland verzorgd. De Pansfluitier is het enige nog bestaande originele straatorgel in Nederland uit het begin van de eeuw. Representatief voor het typische klankkarakter van de eerste boekorgels met zang en tegenzang dispositie waarvan er al tientallen jaren geen andere dan deze meer te beluisteren zijn. Bezit nog de voor het begin van deze eeuw typische vox humana en houten xylophone. Het orgel beschikt over een zeer bijzonder, goed bewaard gebleven repertoire uit het begin van de eeuw, onder meer afkomstig van het eerste Nederlandse orgelverhuurbedrijf, de

firma Warnies te Amsterdam.

Opmerkingen:

Voor dit orgel gelden eveneens de opmerkingen zoals gemaakt bij dossier 187.

De tekst van de redengeving moet op diverse plaatsen redactioneel worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"Nederland heeft in de 20^e eeuw wereldvermaardheid gekregen op het gebied van draaiorgels. Dit is vooral te danken aan de ongekende bloei van het in andere landen vrijwel onbekende straatorgel. Dat de straatorgels hier zo'n succes zijn geworden is het gevolg van de ontwikkeling, aan het begin van de 20^e eeuw, van een volstrekt Nederlands fenomeen: het draaiorgelverhuurbedrijf. Deze verhuurbedrijven, die de aankoop en het onderhoud van de orgels voor hun rekening namen, hebben meer dan 100 jaar de verspreiding van draaiorgels door heel Nederland verzorgd. De Pansfluit is het enige nog bestaande originele straatorgel in Nederland uit het begin van de 20^e eeuw. Representatief voor het typische klankkarakter van de eerste boekorgels met zang en tegenzang dispositie waarvan er al tientallen jaren geen andere dan deze meer te beluisteren zijn. Bezit nog de voor het begin van de 20^e eeuw typische vox humana en houten xylophone. Het orgel beschikt over een zeer bijzonder, goed bewaard gebleven repertoire uit het begin van de eeuw, onder meer afkomstig van het eerste Nederlandse orgelverhuurbedrijf, de firma Warnies te Amsterdam."

Pagina

275

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 190)

CARL FREI
"De Puntkap"

Oorspronkelijke redengeving:

Enige van een 10-tal door Carl Frei in de dertiger jaren gebouwde type "72 toets Carl Frei" straatorgels dat nog in Nederland bestaat, in zijn originele staat. Bovendien een van de weinige orgels van dit soort dat niet verbouwd is uit een reeds bestaand straatorgel en mitsdien thans nog vrijwel geheel bestaat uit het karakteristieke Carl Frei pijpwerk. Bijzonder aan dit orgel is dat het naast het gebruikelijke Undamaris register in de tegenzang beschikt over een zeer fraai Biphone-register.

Carl Frei (1884-1967) is de enige in Nederland gevestigde orgelbouwer geweest. In 1920 stichtte hij in Breda een eigen orgelfabriek. Zijn vakmanschap heeft geleid tot de opkomst van een geheel nieuwe klankstructuur in straatorgels dankzij combinaties en afwisseling van voor hem karakteristieke registers.

Opmerkingen:

Voor dit orgel gelden eveneens de opmerkingen zoals gemaakt bij dossier 187.

Advies:

De redengeving behoeft geen bijstelling.

Pagina

276

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(
d
o
s
s
i
e
r
n
u
m
m
e
r

Pagina 277
Oms kenmerk wbc-2000.1785/2

I
C
B
:

1
9
2
)

LIMONAIRE FRERES
"De Turk"

Oorspronkelijke redengeving:

Nederland heeft in de twintigste eeuw wereld-vermaardheid gekregen op het gebied van draaiorgels. Dit is vooral te danken aan de ongekende bloei van het in andere landen vrijwel onbekende straatdraaiorgel. Dat de straatdraaiorgels hier zo'n succes zijn geworden is het gevolg van de ontwikkeling, aan het begin van deze eeuw, van een volstrekt Nederlands fenomeen: het draaiorgelverhuurbedrijf. Deze verhuurbedrijven, die de aankoop en het onderhoud van de orgels voor hun rekening namen, hebben meer dan 100 jaar de verspreiding van draaiorgels door heel Nederland verzorgd.

In 1892 werd in Parijs het z.g. boekorgel ontwikkeld, hetgeen een enorme technische vooruitgang betekende op het traditionele cylinderorgel. Aanvankelijk werden deze boekorgels uitsluitend ten behoeve van kermis- en zaalexploitanten gebouwd. De Turk, een boekorgel, is speciaal als straatorgel bij het Parijse orgelbouwfabriek, Limonaire ontwikkeld, op bestelling van het oudste Nederlandse draaiorgelbedrijf, Leon Warnies. Het is het enige grote type Limonaire straatorgel dat wij in Nederland hebben

gekend.

Bovendien enige nog in bedrijf zijnde straatorgel van Limonaire dat nog een Limonaire klankkarakter heeft; waarin het piccoloregister bewaard is gebleven.

Opmerkingen:

Voor dit orgel gelden eveneens de opmerkingen zoals gemaakt bij dossier 187.

De redengeving moet redactioneel worden bijgesteld.

Pagina

278

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

"Nederland heeft in de 20^e eeuw wereld-vermaardheid gekregen op het gebied van draaiorgels. Dit is vooral te danken aan de ongekende bloei van het in andere landen vrijwel onbekende straatorgel. Dat de straatorgels hier zo'n succes zijn geworden is het gevolg van de ontwikkeling, aan het begin van de 20^e eeuw, van een volstrekt Nederlands fenomeen: het draaiorgelverhuurbedrijf. Deze verhuurbedrijven, die de aankoop en het onderhoud van de orgels voor hun rekening namen, hebben meer dan 100 jaar de verspreiding van draaiorgels door heel Nederland verzorgd.

In 1892 werd in Parijs het z.g. boekorgel ontwikkeld, hetgeen een enorme technische vooruitgang betekende op het traditionele cylinderorgel. Aanvankelijk werden deze boekorgels uitsluitend ten behoeve van kermis- en zaalexploitanten gebouwd. De Turk, een boekorgel, is speciaal als straatorgel bij het Parijse orgelbouwfabriek, Limonaire ontwikkeld, op bestelling van het oudste Nederlandse draaiorgelbedrijf, Leon Warnies. Het is het enige grote type Limonaire straatorgel dat wij in Nederland hebben gekend.

Bovendien enige nog in bedrijf zijnde straatorgel van Limonaire dat nog een Limonaire klankkarakter heeft; waarin het piccoloregister bewaard is gebleven."

Verzameling 8 Gildebaren
St. Gertrudiskerk, Workum

Oorspronkelijke redengeving:

Enige nog bewaard gebleven collectie 18de eeuwse geschilderde lijkbaren. Van hoge kwaliteit. Tot in deze eeuw, nog op de oorspronkelijke plaats, in gebruik gebleven/geweest.

In Friesland hebben nog meer dergelijke ensembles bestaan doch deze zijn alle verloren gegaan. De baren vormen derhalve een wezenlijke schakel in het wetenschappelijk onderzoek naar deze verder verloren gegane kunstvorm. De samenhang met de rijke volkskunst in Zuid-Friesland zoals die in het laatste kwart van de 17e eeuw tot bloei kwam is duidelijk vastgesteld.

De oudste baren in deze verzameling zijn evenwel vroeger dan de bloeitijd van deze volkskunst.

De baren zijn van cultuurhistorische betekenis voor de bestudering van de gebruiken en gewoonten van de gilden in de 18e eeuw in Nederland, in het bijzonder in Friesland.

Pagina

279

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet redactioneel worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

" Enige nog bewaard gebleven collectie 18e eeuwse geschilderde lijkbaren, die nog op de oorspronkelijke plaats aanwezig zijn. Als zodanig vormen zij een uniek ensemble. Bovendien zijn deze van hoge kwaliteit. Tot in de 20e eeuw zijn ze in gebruik geweest.

In Friesland hebben nog meer dergelijke ensembles bestaan doch deze zijn alle verloren gegaan. De baren vormen derhalve een wezenlijke schakel in het wetenschappelijk onderzoek naar deze verder verloren gegane kunstvorm. De samenhang met de rijke volkskunst in de zuidwesthoek van Friesland zoals die in het laatste kwart van de 17e eeuw tot bloei kwam is duidelijk vastgesteld.

De oudste baren in deze verzameling zijn evenwel vroeger dan de bloeitijd van deze vorm van volkskunst.

De baren zijn van cultuurhistorische betekenis voor de bestudering van de gebruiken en gewoonten van de gilden in de 18e eeuw in Nederland, in het bijzonder in Friesland."

10 Advies Actualisering WBC-lijst

VIII

Pagina

281

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

NATUURWETENSCHAPPEN/TECHNIEK

(
d
o
s
s
i
e
r
n *Pagina*
u 282
m *Ons kenmerk*
m wbc-2000.1785/2
e
r

I
C
B
:

0
0
1
)

PETRUS KONING
49 anatomische wasmodellen

Oorspronkelijke redengeving:

In Nederland gemaakte anatomische wasmodellen zijn uiterst zeldzaam, deze werden meestal uit Italië geïmporteerd.

Het werk van de prosector Petrus Koning, werkzaam voor de beroemde geleerde professor Bleuland te Utrecht, vormt daarop een uitzondering. Van de door hem gemaakte 183 modellen zijn er 49 overgebleven.

De wasmodellen geven de staat van de anatomische wetenschap rond 1800 zorgvuldig weer.

Opmerkingen:

Deze voor Nederland unieke collectie bevindt zich verspreid over Leiden (3) en Utrecht (46). Een aantal jaren geleden is het deel in Utrecht gerestaureerd. Geconstateerd is dat sommige delen daarvan weer achteruit gaan. De Raad wil erop wijzen dat het een probleem blijft dat er in Nederland geen expertise is op het gebied van de conservering en restauratie van was. Daarnaast is het van groot belang dat alle modellen onder professioneel, museaal beheer worden gebracht. De huidige bewaaromstandigheden van de

modellen in Utrecht dienen te worden verbeterd wat betreft de ontlichting en belichting.
De redengeving moet op een enkel punt worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"In Nederland gemaakte anatomische wasmodellen zijn uiterst zeldzaam, deze werden meestal uit Italië geïmporteerd.

Het werk van de prosector Petrus Koning, werkzaam voor de beroemde geleerde professor Bleuland te Utrecht, vormt daarop een uitzondering. Van de door hem gemaakte 183 modellen zijn er 49 overgebleven.

De wasmodellen geven de staat van de anatomische wetenschap rond 1800 zorgvuldig weer.

Er zijn geen andere vergelijkbare collecties in Nederland. Om deze redenen kunnen de modellen aangemerkt worden als onmisbaar en onvervangbaar voor het Nederlands cultuurbezit."

Pagina

283

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

(dossiernummer ICB: 169)

J. LINDEN
Lithotoom vlg. Dupuytren
Geknopt chirurgisch mes
Chirurgisch mes
Osteotoom vlg. Heine

Oorspronkelijke redengeving:

Voor de stukken geldt:

Demonstratiestukken voor vaktentoonstellingen om vakmanschap te etaleren als zodanig zeldzaam. Oudste stukken vervaardigd door de instrumentmakerij Linden (ca. 1830 - heden).

Deze instrumentmakerij werd in 1833 door Wilhelm Julius Linden in Rotterdam gesticht. In 1872 kreeg de firma vergunning om het koninklijk wapen te dragen. De firma Linden is tot op heden van vader op zoon voortgezet. Het osteotoom is het meesterstuk van de instrumentmaker J. Linden, vervaardigd rond 1836.

Pagina

284

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet inhoudelijk en redactioneel worden aangepast.

Advies:

De redengeving moet als volgt aangepast worden:

"Voor de stukken geldt:

Demonstratiestukken voor vaktentoonstellingen om vakmanschap te etaleren zijn als zodanig zeldzaam.

Bovendien zijn dit zogenaamde meesterstukken, die ook zeer kostbaar zijn vanwege de gebruikte materialen.

De oudste stukken zijn vervaardigd door de instrumentmakerij Linden (ca. 1830 – 1999).

Vanaf de 17de eeuw speelde Nederland een leidinggevende rol in de wetenschapsbeoefening en in de productie van wetenschappelijke instrumenten. De firma Linden is de laatste firma geweest in Nederland die binnen deze traditie heeft gewerkt. Deze instrumentmakerij werd in 1833 door Wilhelm Julius Linden in Rotterdam gesticht. In 1872 kreeg de firma vergunning om het koninklijk wapen te dragen. De firma Linden is tot 1999 van vader op zoon voortgezet.

Het osteotoom is het meesterstuk van de instrumentmaker J. Linden, vervaardigd rond 1836."

(dossiernummer ICB: 172)

ANONIEM

Model van electro-magneet met 'hengel' op 1/10 van de ware grootte

Oorspronkelijke redengeving:

Met het origineel bereikten H.J. de Haas, E.C. Wiersma en H.A. Kramers in 1935/36 in het Kamerlingh Onnes Laboratorium te Leiden de laagste temperatuur tot dan toe. Dit model is het enige historische document betreffende de juiste onderlinge relaties van de onderdelen van de oorspronkelijke proefopstelling.

Pagina

285

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Het model is in bruikleen gegeven aan Museum Boerhaave, maar volgens het museum is gebleken dat er geen erfgenamen meer zijn. Als zodanig is er dus geen bedreiging meer van eventuele vervreemding en kan het dossier van de lijst van beschermde voorwerpen af.

Advies:

Afvoeren van de lijst.

(dossiernummer ICB: 173)

ANONIEM

Twee mahoniehouten kasten, waarin laden (respectievelijk 57 en 54), afgedekt met glas: een kast (57 laden) gevuld met vlinders, de andere (54 laden) met andere insecten, voornamelijk kevers

Oorspronkelijke redengeving:

Unieke verzameling van vlinders uit ca. 1800.

Onder de vlinders bevinden zich zeer waarschijnlijk zgn. 'typen', dat wil zeggen exemplaren waarop soorten beschreven zijn. Deze exemplaren geven de collectie een hoge wetenschappelijk waarde, de desbetreffende exemplaren zijn uniek.

De rangschikking van de specima is op esthetische gronden doorgevoerd, als zodanig ook een onvervangbaar cultuurhistorisch artefact.

Pagina

286

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet op een enkel punt worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

" Unieke verzameling van vlinders en andere insecten uit de periode van rond 1800.

Onder de vlinders bevinden zich zgn. 'typen', dat wil zeggen exemplaren waarop soorten beschreven zijn. Deze exemplaren geven de collectie een hoge wetenschappelijk waarde, de desbetreffende exemplaren zijn uniek.

De rangschikking en presentatie van de specima is op esthetische gronden doorgevoerd, als zodanig ook een onvervangbaar cultuurhistorisch artefact. Andere voorbeelden van een dergelijke ordening zijn nauwelijks nog aanwezig."

(dossiernummer ICB: 185)

Verzameling modellen van het Landbouwmuseum

Oorspronkelijke redengeving:

Een van de weinig overgebleven materiële getuigenissen van de landbouwkabinetten die in de 19de eeuw in ons land een grote rol hebben gespeeld bij de modernisering van de landbouw.

Zij tonen landbouwwerktuigen in een vorm die soms niet 'op ware grootte' meer bestaat. Binnen Nederland zijn de modellen uniek. Zij geven een indruk van de manier van werken in een modelboerderij van voor 1850.

Belangrijkste onderdeel van de collectie vormt de verzameling van 41 door de timmerman Laurens Verwey in opdracht van F.L.W. Baron Brakell van den Eng vervaardigde miniatuur modellen van de werktuigen en gereedschappen die op zijn landgoed 'De Eng' gebruikt werden. Van Brakell (1788-1865) heeft op dit landgoed de grondslagen gelegd van de moderne landbouwtechnieken die wij tegenwoordig cultuurtechnische werken noemen.

Pagina

287

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

De redengeving moet op een enkel punt redactioneel worden bijgesteld.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden aangepast:

"De enig overgebleven materiële getuigenissen van de landbouwkabinetten die in de 19de eeuw in Nederland een grote rol hebben gespeeld bij de modernisering van de landbouw.

Zij tonen landbouwwerktuigen in een vorm die soms niet 'op ware grootte' meer bestaat. Binnen Nederland zijn de modellen uniek. Zij geven een indruk van de manier van werken in een modelboerderij van voor 1850.

Belangrijkste onderdeel van de collectie vormt de verzameling van 41 door de timmerman Laurens Verwey in opdracht van F.L.W. Baron Brakell van den Eng vervaardigde miniatuurmodellen van de werktuigen en gereedschappen die op zijn landgoed 'De Eng' gebruikt werden. Van Brakell (1788-1865) heeft op dit landgoed de grondslagen gelegd van de moderne landbouwtechnieken die wij tegenwoordig cultuurtechnische werken noemen."

(dossiernummer ICB: 212)

Collectie ophthalmologische objecten, omfattende diagnostische apparatuur (prototypes en industrieel vervaardigd), heelkundige instrumenten en brillen

Oorspronkelijke redengeving:

Unieke verzameling voorwerpen uit de beginperiode van de Nederlandse oogheelkunde.

Sommige stukken zijn ontworpen door en vervaardigd op aanwijzing van F.C. Donders en H. Snellen, de grondleggers van de oogheelkunde in Nederland.

Pagina

288

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Opmerkingen:

Aan de redengeving moeten enkele gegevens worden toegevoegd.

Een nadere opsomming van de verzameling moet nog definitief worden vastgesteld door de staatssecretaris.

Advies:

De redengeving moet als volgt worden bijgesteld:

" Unieke verzameling voorwerpen uit de beginperiode van de Nederlandse oogheelkunde, afkomstig uit het Koninklijk Nederlands Gasthuis voor Ooglijders.

10.1 **Sommige stukken zijn ontworpen door en vervaardigd op aanwijzing van de wetenschappers**

F.C. Donders en H. Snellen, de grondleggers van de oogheelkunde in Nederland."

(dossiernummer ICB: 213)

Collectie Staring, omvattende steenmonsters, grondmonsters en fossielen, uit de bodem van Salland en Twenthe.
Verder nog: boeken van de hand van Staring, handgeschreven catalogus van zijn collectie, geologische atlassen gebaseerd op Starings onderzoek en correspondentie, monsters e.d. verzameld tussen 1835 en 1850

Pagina

289

Ons kenmerk

wbc-2000.1785/2

Oorspronkelijke redengeving:

Complete materiële resultaat van pioniersbodemonderzoek van Nederland.

Grondarchief voor de Overijsselse grondsoortenkaart.

Materiële basis voor eerste boek over de bodem van Nederland.

Opmerkingen:

De redengeving is op zich goed, alleen zou kunnen worden toegevoegd dat het gaat om de verzameling van de vooraanstaande geoloog en landbouwkundige W.C.H. Staring (1808-1877). De verzameling vormt de materiële basis voor het eerste standaardwerk 'De bodem van Nederland', verschenen tussen 1856 en 1860, van de hand van Staring. De verzameling bevindt zich echter in museaal bezit. Gezien de doelstelling en strekking van de wet en conform de opvatting van de Raad dat museaal bezit (volgens de ICOM-definitie) geen onderdeel van de lijst behoort te zijn, wordt geadviseerd deze verzameling af te voeren van de lijst van beschermde voorwerpen en verzamelingen.

Advies:

Afvoeren van de lijst.